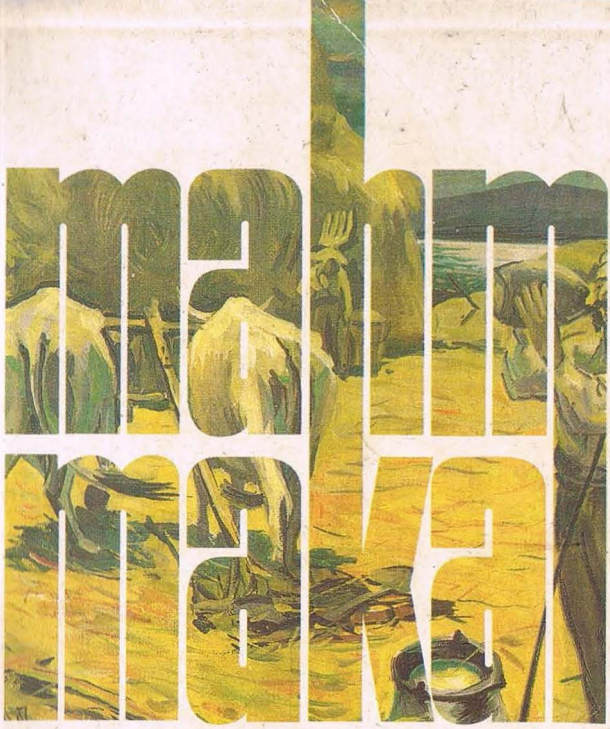
MAHMUT MAKAL 5 KÖYE GİDENLER

5

KÖYE GİDENLER

KARİYE KİTAPLIĞI

MAHMUT MAKAL

KÖYE GİDENLER

YEDİNCİ BASI

Gökkuşağı : 27
Kariye Kitaplığı: 6
Mahmut Makal - Bütün Eserleri: 5

Baskı: Gözde Ofset
Cilt: Güven Ciltevi

ISBN 957 - 8054 - 28 - 7

© Gökkuşağı & Mahmut Makal

Birinci Bası	: Nisan 1959
İkinci Bası	: Temmuz 1965
Üçüncü Bası	: Mart 1970
Dördüncü Bası	: Ocak 1981
Beşinci Bası	: Ekim 1991
Altıncı Bası	: Şubat 1995
Yedinci Bası	: Mayıs 1998

Gökkuşağı Basın Yayın:
Dr. Emin Paşa Sok. Kardeşler Han No: 16 Kat: 3
Cağaloğlu - İstanbul
Telefax: (212) 519 39 32

MAHMUT MAKAL

KÖYE GİDENLER

YEDİNCİ BASI

BİZİM KÖY'ÜN YAZARI MAHMUT MAKAL

Fakir BAYKURT

Ben Gönen'denim ya, Mahmut da İvriz'den. İkimiz de daha Köy Enstitüsü öğrencisiyken yazmaya merak sardık. Yazdıklarımızı aynı yıllarda yayımlamaya başladık. Bizi bu yolda yüreklendiren, enstitülerin genel havasından başka Türkçe öğretmeni Ali İhsan Beyhan oldu. Beyhan Öğretmen'in kendi de İvriz'e yakın Gaybi Köyü'ndendi. Ama Ankara'daki Gazi Eğitim'i bitirince, önce bizim Gönen'e verildi, kısa süre sonra askere gitti; dönüşte İvriz'e atandı.

Hakkı Tonguç'un enstitülerde görev alacaklarla birer ön görüşme yaptığını sonradan çok duydum. Beyhan'la da yapmış olmalı. Derslere bambaşka bir kendini verişi vardı. Sadece ders saatiyle yetinmez, nasıl yapar eder, yeni çıkan kitapları, dergileri tanıtıcı fırsatlar bulurdu. Özellikle cumartesi toplantılarında, güneş altında onun konuşmalarını bütün öğrenciler,. bin kişi, halka olup toprağın üstüne bağdaş kurarak dinlerdik. Ses büyüten, dağıtan araçlar yoktu. Hep can kulağıyla dinlerdim. Andığı kitabı, dergiyi kitaplıktan alıp baştan sona okumak için hemen koşardım.

Beyhan Öğretmen dergilerdeki şiir, öykü türü yazılardan örnekler okurdu. Enstitü öğrencilerinin yazdıklarını seçer, sahiplerine okuturdu. Sanırım benimle daha özel ilgilendi. Dersler bitince evine doğru yürürdük. Kapısına varınca ille içeri çekerdi. Eşinin yaptığı çayı içer, konuşmayı sürdürürdük. Sorduğum her soruyu sabırla yanıtlardı. Askere gidince de mektuplaştık. Bana çok yardımları oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın barut yıllarında, Trakya'da bir yerde yurt görevini bitirdikten sonra Gönen'e dönmedi, anlattım ya, İvriz'e verildi. Belki kendi

köyüne yakın bir yerde çalışmayı istedi. Gene mektuplaşıyorduk. Postayla "İvriz" adlı bir dergi gelmeye başladı. Demek yazın sevgisini oradaki öğrencilere geçirmiş, işin ucunu bir dergiye bağlamıştı.

Bir gün dergi kolu adına Mahmut Makal'dan mektup aldım. Şiirlerimi yayımlayacaklarını bildiriyordu. Beyhan Öğretmen, kendinde olanlardan vermiş. Gene de yenilerini istiyordu. Böyle mektup yoluyla tanıştık. Benden bir yıl ileriydi. 1947'de, 17 yaşında öğretmen oldu. Köylü yaşıdır gerçi, iki-üç yıl geç yazılmış olabilir. Bu çilesi bol mesleğe ben de 1948'de katıldım. Cennetle cehennem gibi iki dönemi yaşadım enstitüde. Üçten dörde geçerken Ankara'da hava değişti. Enstitüler kırpıla kırpıla Nasrettin Hoca'nın kuşuna döndü. CHP 27 yıllık yönetimden sonra giderayak baskıyı artırdı. Yazın dergilerini kapatıyor, şairleri, ressamları sürgüne yolluyordu. Nâzım Hikmet cezaevindeydi. Sabahattin Ali de sık sık cezaevine düşüyordu. Ben daha Gönen'deyken mimlenip izlenmeye başladım. Yazanlar, çizenler, bunları yayımlayanlar, tek partiden yana şakşakçılık etmeyenler baskı altında eziliyordu. Bizimse, içinden çıkıp geldiğimiz köylerin gerçekleri acıydı. Öğretmen olarak gittiğimiz köyler daha mı beterdi acaba? Mahmut, kendi köyü Demirci'nin yanındaki Nürgüz'den Varlık dergisine küçük yazılar yollamaya başladı. Bu kısa, çarpıcı yazılarla gittikçe büyüyen bir ün kazandı.

Enstitülerde yurt ve dünya yazınının başlıca yapıtlarını bir bir elden geçirmiştik. Bakanlık yayını dünya klasiklerinin çoğu elimizin altındaydı. Makal'ın dünyadan haberli, bir bakıma artık Osmanlı padişahlarından çok cumhuriyet yöneticilerinin zimmetine yazılan acı gerçekleri sorgulayışı, derin yankı uyandırıyordu. Kısa, ama içine çok şey sığdırılan o yazılar, köy odası söyleşi dilinin ustalıklarıyla klasiklerin düzeyini birleştiren özlü yazılardı. Anlatımını günün, dünün ozanlarından seçtiği dizelerle destekliyordu. Bir delikanlının yazdığı bu olgun yazılar çok hoş etki yapıyordu. Varlık, bunlardan üçüne dördüne bir sayfa ayırıyordu. O sıralar kaymakam Muhtar Körükçü de

köy notları yazardı. Onunkiler de kısa, çarpıcı yazılardı. Ama Makal'ınkiler başka yankı getiriyordu.

1950 başında Varlık bunları toplayıp kitap olarak çıkardı. "Bizim Köy" adlı o küçücük cep kitabı bomba etkisi yaptı. Pundunu bulup Makal'ı tutukladılar. Bir yandan da milletvekili seçimleri yaklaşıyordu. Cumhuriyet, Vatan gazetesi olaya ilgi gösterdi. Oktay Rifat başta, savunmanlar Aksaray'a gidip savunmasını üstlendi. Yaprak, Yücel, Yeditepe, Yağmur ve Toprak dergileri, basının çoğunluğu Bizim Köy'ün yazarına arka çıktı. Hepimiz yazılar yazdık. Olağanüstü bir dayanışmaydı. Ardından Cumhuriyet Yaşar Kemal'in Çukurova'daki yaşamı anlatan erişilmez güzellikteki öykülerini bastı; kendisini de röportajlar yapsın diye Doğu'ya, Güneydoğu'ya yolladı. Makal cezaevinde çok kalmadan çıktı. Ama köyün, köylünün, bir bakıma bütün halkın içinde bulunduğu acı gerçek olduğu gibi duruyordu. Bakalım DP nasıl yaklaşacaktı bu büyük soruna?

Türkiye köyü gerçekçi açıdan daha önce de ele alınmıştı. Ama öyle uzun bir geçmiş yoktu. Karabibik öyküsü (1890), Küçük Paşa romanı (1910), Yaban romanı (1932), ama orada kalıyordu. Bunların ardından gelen Sabahattin Ali'nin öyküleri birer çığlıktı. Gerçekleri sergileyen yeni yazarlar vardı. Tek parti yönetimi hepsini izletiyordu. Makal'a gelince bardak taştı. CHP 27 yıldır oturduğu koltuğu DP'ye kaptırdı. Yeni gelenler Makal'a güler yüz gösterir gibi oldu. Yeni Cumhurbaşkanı Celal Bayar onu Çankaya'da kabul etti, hem de yeşil Bursa'daki köyüne öğretmen olmasını önerdi. Makal'ın başeğmez bir yapısı vardı. Dönüp bozkırdaki köyüne, Demirci'ye gitti. O arada Muğla'nın Yerkesik bucağından, Aksu Köy Enstitüsü çıkışlı Naciye Poyraz'la evlendi. Niyeti köy öğretmeni olarak yazmayı sürdünmekti. Köyünde kalacak, fırsat verilirse Köy Enstitüsü ilkeleri doğrultusunda çalışacaktı.

Mektuplaşıyorduk. Ben de evlendim, Kavacık'ta idim. Üstümüzdeki baskılar gün geçtikçe dayanılmaz oluyordu.

Yönetimin eskisi yenisi birdi. Jandarma, aramızdaki yazarlara, şairlere daha çok çullanıyordu. O sıralarda hastalandım. İyileşmem güç oldu, ölümlerden döndüm. Doktor gözetiminde olmam olanaksızdı; hiç değilse yolu beli olan bir köye gitmeliydim. Dereköy'e verildim. Okulumsa karakolun dibindeydi. Baskılar daha da arttı. Karakol okulu, savcılık evi basıyor, alıp götürdüğü kitaplardan, yazılardan soruşturma açıyordu.

Tatil olunca Aksaray'a gittim. Mahmut Makal beni karşılayıp Demirci'ye götürdü. Sonra o da kalktı Burdur'a, Yeşilova üstünden Dereköy'e geldi. Köyde kalıp çalışmayı sürdürmenin olanağı alabildiğine daralıyordu. Asıllı asılsız bir sürü neden yüzünden can güvenliğimiz de yoktu. Bir gazete toprak kavgasında Makal'ın komşu köylülerce başı ezilerek öldürüldüğünü yazdı. Naciye'ye telgraf çektim. Aslı yoktu bereket. Ama aslı olan bir sürü "düzenek" vardı. DP'nin büyük soruna ilişkin ciddi bir programı yoktu. Cami onarımı, minare yapımı, din dersi, kuran kursu türü, nabza göre şerbet işlerle oy avcılığına koyulmuştu.

Makal'ın küçük kitabı çeşitli dillere çevriliyordu. İngilizce'ye de çevrildi. Londra'daki Kültür Ateşesi, kitabı yayımlamaya hazırlanan yayınevini caydırmaya kalktı. Yayınevinin sözcüsü bizim diplomata, "Ekselans, basım işi bitti, yarın kitabı satışa sunuyoruz!" demiş. Ateşe, "Kaç tane bastınız? Biz hepsini satın alalım!" deyince de, "Aman ne iyi? Hemen ikinci basımı yaparız!" diye yanıt vermiş yayıncı.

Ataşemiz yeni basım yapmasını istememiş tabii.

Yayınevi, İngiltere'de böyle yollar bulunmadığını Kültür Ataşemize anlatmaya çalışmış.

Makal'a daha çok baskı yaptılar: "Yabancılara çeviri hakkını verip dunma! Dışarlarda yurdu rezil ediyorsun!" İstenildiği gibi davranmayınca, köyünde soluk alması zorlaştırıldı. Tek parti yönetiminin Niğde Valisi İ. Tevfik Kutlar gitmiş, yerine beteri gelmişti. Makal'ın böğründeki mengeneyi o daha çok sıkıyordu. Köye hizmeti köy dışından sürdürmenin olanağını

bulmalıydık biz de. Bunun için Ankara'da sınavlara girip "yoksullar üniversitesi" yatılı Gazi Eğitim Enstitüsü'ne yazılmayı düşündük. Köy enstitüleri lise dengi sayılıyordu, ama köylerde en az yirmişer yıl çalışalım diye Yüksek Köy Enstitüsü'nden başka yüksek öğrenim kapısı aralanmamıştı. Yönetim onu kapatıp her nasılsa eğitim enstitüsü kapısını araladı. Öteki yüksek öğrenim kurumlarına niyetin varsa, buyur önce Lise I, II, III'ün sınavlarını ver, sonra istediğin fakültenin sınavına gir diyorlardı. Yolumuzu dunnadan yokuşa sürüyorlardı yani. Hem köy öğretmenliği yapıp, hem canımızı korumanın önlemlerini alıp, hem de bunları başarma olanağımız yoktu. Üstelik lisede çalışan öğretmenlerde enstitülere karşı bir sürü önyargı vardı, giren arkadaşlarımıza iyi not vermiyorlardı.

Gazi Eğitim sınavlarına iki kez girip kazanamadım. Birinde başvuru yazıma yanıt bile gelmedi. Bu kez çevreye yaymadan başvurdum. Hele sınavı kazanayım, sonrasını sonra düşünürüm diyordum. Gazi Eğitim doğrudan polisten değilse de savcılıktan sonmuş durumlarımızı. Tek güvendiğimiz nokta Vedide Baha Pars'ın oraya müdür atanmış olmasıydı. Samim Kocagöz bu güvenilir eğitimciye bizlerden söz eden bir mektup yazdı. Sonuç umduğumuz gibi çıktı. İkimiz de sınavları kazandık. Makal'ı bilmiyorum ama ben ardımda bir sürü kovuşturma ve iki mahkeme ile gelip Gazi'ye yazıldım. Beş-altı yıllık öğretmenlikten sonra yeniden öğrenci olmuştuk. Gazi Eğitim Enstitüsü bize çok yararlı oldu. Ben edebiyat bölümüne, Makal, körler, sağırlar, dilsizlerin eğitimi ile uğraşan özel eğitim bölümüne girmişti. Okuduklarımızdan çok, Ankara'nın kültür, sanat ortamından yararlanmaya çalıştık.

Çarşamba öğle sonralarında, hafta sonlarında merak ettiğimiz sanatçılarla, eğitimcilerle görüşüyorduk. Gitmeden telefon edip kendilerinden buluşum alıyorduk. Sık olmasa da Hasan Ali Yücel'e, Hakkı Tonguç'a gittik. Forum, Kaynak, Yağmur ve Toprak dergisi yöneticilerine, Oktay Rifat'a, İlhan Tarus'a, Muhtar Körükçü'ye uğradık. Cahit Külebi, Makal'a, "Bir küçük parçana iki dizemi aldın, beni kitlelere duyurdun

Mahmutçuğum!" diye teşekkür etti, hiç unutmam. Tiyatroları, iyi filmler gelince sinemaları kaçırmıyorduk. Resim sergilerini izliyorduk. Halikarnas Balıkçısı'nın kız kardeşi Füreya'nın seramik sergisini hayranlıkla gezdik. Radyoda "Yurttan Sesler" yönetmeni Muzaffer Sarısözen ile eşi ses sanatçısı Neriman Altındağ Sarısözen'i evlerinde görmeye gittiğimizi hep anımsıyorum. Üniversite konferanslarını, Helikon Sanat Galerisi'nin etkinliklerini kaçırmıyorduk.

Makal'ın aklı köydeydi hep. Naciye iki çocukla köy öğretmenliğini Demirci'de sürdürüyordu çünkü. Ev işleri, köy işleri omuzlarındaydı. Dolu dolu mektupları geliyordu. Sadece çocukları, kendini değil, köylüleri de anlatıyordu Mahmut'a uzun uzun. O da bunları bana okuyor, sonra ne yapıp edip yazılara döküyor, Varlık dergisine yolluyordu. Sonradan Memleketin Sahipleri'ne giren yazılarının çoğu böyle yazıldı.

İki yıl hızla geçti. DP yönetiminde halk daha fazla özgür olmadı. Baskılar, particilik, muhalefetin haklarının açıkça kısılması günlük politika kuralı gibi uygulandı. Askerliklerimizi yaparak 27 Mayıs'a kadar geldik. Makal Ankara'ya atandı. Beni de Şavşat'taki öğretmenliğimden Teknik Öğretim Müsteşarlığı'ndaki yapı işleri bölümüne çektiler. Derken bakanlık buyruğuna alınarak cezalandırıldım. Özellikle Cumhuriyet'te çıkan yazılarımı hoş görmediler. Yılanların Öcü'nden sonra Onuncu Köy'lü, Irazca'nın Dirliği'ni yazdım. Makal Bizim Köy'ün ardından ona benzer kitaplarını yan yana dizdi. Köyün kafa yönünden nelerle bezeli olduğunu gösteren Memleketin Sahipleri bence çok önemli bir kitaptı. 1960'tan sonra gidip bir yıl kaldığı İngiltere'den yolladığı mektup türündeki yazıları da kanımca okul kitaplarına alınıp yeni kuşaklara okutularak, yurdun ve halkın durumu üstüne düşünmelerine yarayacak önemde ürünlerdi. Bugün değil bunları uygulayan, ne yazık ayırdına varan bile yok. Makal'ın Bizim Köy'le yaptığı büyük iş kafalara çıkmaz derecede yerleşti. O bir büyük romancı, öykücü olmadı, ama büyük yazardır gene de. Bir tür günlük tekniği kullanarak önemli kitaplar yazdı. Yaşar Kemal de

içimizde olmak üzere, hepimizin yolunu açan bence odur. Köy konularını yazarak adlarımızı, hem de yapıtlarımızı yayın dünyasına kabul ettirmenin iklimini, havasını getirmiştir. Sağlığını ve kişiliğini hırpalayacak derecede baskı görmesi bu yüzdendir. Sürekli okuyan, yurt sorunlarını canla başla düşünen, her koşul altında yazan örnek bir aydın katına yükselmeyi başardı Makal. Köyün kentsoylu aydınlarca sürekli küçümsenen değerlerine bağlı kaldı. Köylü olmayı, köy üstüne yazmayı, işçi sınıfını bir tür ayakbağı sayan, böylece Türkiye'nin yüzyıllardır süren yürek parçalayıcı durumuna sırt dönen, ama aynı zamanda bunun sorumluluğundan sıyrılmanın kolaylığını da hemen bulan o yanlış tavrın sahipleri, bize baskı yapan siyasal güçlere karşı oldukları halde, ruhsal bakımdan bu güçlerle, ne acı, akraba oldular. Bunlar içinde ruh yapısı iyice bozuk olanlar Makal'ın 120-150 sayfalık, ama bomba etkisi yapan küçük kitaplarına karşılık kalın kalın ciltler yazıp saldırıyı sürdürdüler. Bunlara hiç aldırmadı. Onların tasarladığı aydın tipinden çok ilerdeki adımlarını hem işinde, hem düşüncesinde sürdürdü gitti. Bu yüzden kıyıldı, can güvenliğini yitirip yurt dışına çıkmak, yaşamını oralarda sürdürmek zorunda kaldı. Sağcı hükümetler, sözüm ona solcu aydınlar onu yerden yere çalarken, Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO örgütü onu dünya gençlerine örnek insan olarak seçti. Bizim Köy ile onu izleyen çabalarından sağladığı ün ile otoriteyi ailesinin ve kendinin durumunu iyileştirmek için kullanmayı düşünseydi, kavuşmayacağı dünya nimeti kalmazdı. Çoğu zaman çayla, simitle yetinerek, bir çift pabucu pençeletip dört yıl kullanarak yaşamayı kendine daha uygun saydı. Bence Makal bu yönüyle de örnektir.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın yönetiminde sorumluluk üstlendiğim yıllarda onunla ne yazık epey zaman birbirimize ters düştük. Onu da benim gibi sık sık açığa alan yönetime, dayanışma içinde karşı koyabilmek için, onu sendika adına Doğu Anadolu'ya gönderdik. Düşündüğünü her koşulda, her kişiye dobra dobra söylemesi, oralarda ne yazık ters etki yaptı. Bu tavrı, büyük baskıların zorluğunda çalışan öğretmenlerin

sendikaya daha uzak durmalarına yol açtı. Dönüşünde de, benim genel başkan olarak bakanlıkla uyum içinde, hem de USA yanlısı bir yol izlediğim biçimindeki sendika içi-dışı kampanyaya destek verdi. Bunun nedenini kendisinden sonra ortamını ve olanağını hiçbir zaman bulamadım. Yazın ve eğitim alanındaki çabalardaki arkadaşlığımız, limoni de olsa sürdü. Birbirimize ters düşmemizde onun atak, benim hesaplı kişiliklerimizden başka, savaştığımız yılların olağanüstü zorlukları da etkili oldu kuşkusuz. "Yarın devrim olacak!" gibi mıknatıslı düşleri TÖS gibi çok önemli bir kuruluşa, onun yurt düzeyine yayılmış üyelerine benimsetmeyi görev sayanların yarattığı havaya kapılmayıp, şaşmayan yoldan ilerlemek karşıdan görüldüğü kadar kolay olmuyordu. Benim anam babam sendikacı değildi Genel başkan olarak elbet yanlışlarım olmuştur. Bunları aza ve sıfıra indirmek için yönetim ve yürütme kurullarındaki arkadaşlarımıza, üyelerimize elimden geldiğince danışıyordum. Ama Ankara'nın tavukçu doyumevlerinde, koltuk içimevlerinde ya da arkadaş evlerinde oluşturulan kulislere katılmaya zaman bulamıyordum. Doğrusu buna istek de duymuyordum. Makal sendikada yönetim görevi almadı. Alsa da birlikte çalışsaydık, Türkiye'yi daha esenlikli yollardan ileri götürmeye gücüm yeter miydi bilmiyorum. Bildiğim, öğretmen ve aydın çoğunluğunun gücünü aşan iç ve dış dolapların dönüyor olmasıydı. Ulusların politik yaşamında yeni sömürgeciliğin etkileri ölçülmeyecek derecede büyüktür. Türkiye'de o dolapların nasıl kör parmağım gözüne döndüğü sanırım şimdi daha iyi görülüyor.

12 Mart'ın cezaevinde tutuklu ve askeri mahkeme önünde yargılanırken Makal dışardaydı. Askeri Savcı, Naciye'yi de hakkımızda tanık yazdı. Makal'ı bir kez Hüseyin Gazi'nin eteğindeki Mamak Cezaevi'ne tutuklu arkadaşlardan birini görmeye geldiğinde karşıdan gördüğümü anımsıyorum. Sendikamızı askeri mahkemede beraat ettirecek İFADE ile SAVUNMA'yı yazıyordum. Davamız Askeri Yargıtay'a kadar gitti, uzadı. Sonunda beraat ettiğimizi TRT'ye dilekçe yazarak söylettim. Öyle ışıksız bir dönem kurulmuştu. Gene de ilk

değilse de ikinci seçimde halk karanlığı araladı. Ecevit'in kurduğu hükümette Kültür Bakanı olan Doç. Ahmet Taner Kışlalı beni danışmanlığa çağırma inceliği gösterdi. O arada Kültür Yüksek Kurulu'nun genel sekreterliğini üstlenip yönetmeliğini hazırladım. Bürokrasi içinde çalışmayı hiçbir zaman sevmemiştim. Hem de günün kötü koşulları içinde can güvenliğimin kalmadığını görüyordum. Bu görevi ister istemez bırakıp Almanya'daki işçilerin yaşamını incelemeye çıktım. Bakan yerime Makal'ı getirdi. Orada sanırım benden daha yararlı oldu. Ama ne yazık, uzun sürmedi. Ölüm Tütengil'den, Kaftancıoğlu'ndan sonra onun da üstüne geliyordu. Benden sonra o da çıktı dışarı.

Yurt içinde olduğu gibi, dışında da pek çok okur, arkadaş onunla benim adlarımızı tatlı tatlı birbirine karıştırmıştır. Gazi Eğitim'de aynı yıllarda okuduğumuz Gülsevil Taşbaş arkadaş da Almanya'da öğretmenlik yapıyordu. Bir ara Berlin'e gitmiş, elbet Makal'ı da görmüş. Bir gün bize buyurdu. Güya bana Berlin'den haberler veriyor. Eşim de çayın yanına yiyecekler diziyor. "Fakir Berlin'de kendini iyice salıvermiş. Erkek arkadaşından çok kadın arkadaşı var. Millet de dedikoducu: Fakir karı seviyor! diye konuşuyor!" Gülsevil arkadaş iki saat bize "Fakir"in Berlin'de yaptıklarını anlattı. Bir ara Mahmut'un yüzüne yarım felç gelmişti. "Sağlığı nasıl?" diye sordum. "İyi iyi, Fakir'in sağlığı seninkinden iyi!" diye yanıt verdi. "Hiç acı patlıcanı kırağı mı çalar?" Uyarıp da konuğun keyfini kaçırmak istemedik. Gülsevil Hanım Makal'la ikimizi karıştırmayı sürdürdü. Onunla ikimiz gerçekten bir çınarın dalları gibiydik. Sadece onunla mı? Başaran'la, Talip'le adlarımız birlikte anılarak tatlı tatlı karıştırılır çoğu zaman. Dibine her gelenin birer ikişer balta savurduğu Köy Enstitüsü çınarının nasılsa kurumamış dallarıyız; yel estikçe yapraklarımız hışırdıyor.

(Varlık dergisi, sayı: 1071, Aralık 1996)

FAKİR BAYKURT'A AÇIK MEKTUP

Mahmut MAKAL

Sevgili Fakirimiz,

Varlık'ın 1071. sayısında yayınlanan benimle ilgili yazını okudum. Övgülerin için teşekkürler. Haklı çıkmaya değil, hakkı bulmaya eğilimli olduğum için, bazı küçük açıklamalar yapmam gerekiyor:

Yeri geldikçe hakkını verir, ileri geri konuşanlara gerçekleri anlatırım. Bende kıskanma duygusu hiç başlamamıştır. Bir çiçekle yazın geleceğine inanmam. Bu yüzden, bize saldıran, bizi kıskanan bazı arkadaşlara da hep "Bir çiçekle yaz gelmez, çoğalalım" demişimdir. Benim kıskanç olmadığımı ve çoğalmaktan yana, bir çiçek yerine bin çiçekten yana olduğumu tanıyanlar bilir. Sanırım sen de bilirsin.

"Yılanların Öcü" ile Yunus Nadi Ödülünü aldığında, Cumhuriyet'te bir yazı yazmıştım. Bu yazıyla ilgili bir haberi sen getirdin: Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Cevat Fehmi Başkut şaşırmış yazıyı alınca. Şaşkınlığını sana da söylemiş: "Böylesini görmedim; Mahmut'ta kıskançlık yok. Bu gibi durumlarda bu duygu çoklarında vardır ve en azından sessizliği yeğlerler" demiş...

Bunun üstünden onbeş yıl geçmişti. İstanbul'da bir kitabevine girdim. Bodrum gibi inişli bir yerdi. Orada oturan dört tane ünlü yazarın konuşmalarına kulak kabartınca, seni çekiştirdiklerini anladım. Konuştukları, ipe sapa gelmez yanlış şeylerdi. Hemen karşı çıktım ve ağızlarının payını verdim. o arada, ödüller almış ünlü bir öykücü ne dese beğenirsin: "Siz

birbirinizi tutar mısınız, nasıl oluyor bu?" Demek ki bunlar, Cevat Fehmi Başkut'un dediği türdendiler. ..

Genelde böyle olsa da, bu havanın sana bana bulaştığını sanmıyorum. Senin deyişinle, biz 'taban'dan geliyoruz. Bizi Yazın'a bulaştıran da ün beklentisi değildi herhalde. Ün ve para için yazdığımızı sanmıyorum. Bu, en azından benim için böyledir.

Ben Aksaray Hapishanesine ün için mi girdim? Sen Varlık'ta bana yazdığın açık mektubu ün için mi yazdın o günlerde? Hiç sanmıyorum. Varlık'ın o senin mektubu içeren nisan sayısını, çalıştığım Çardak Köyünün bekçisi 'Düllü Kâhya' adres yerim manifaturacıdan koynuna sokup hapishaneye getirdi. Parmaklığın dışında o, içinde ben, göğüs göğüse geldik ve onun koynundan benim koynuma aktardık dergiyi. Sonra da gidip tuvalette okudum senin yazıyı. Kırksekiz yıl sonra bir kere daha eline sağlık, diyorum.

Bazı durumlara bakıyorum da, senin belleğin bazan yanılıyor gibi geliyor bana. Sözgelimi, Varlık'ın 1071. sayısındaki bu yazında, Ali İhsan Beyhan'ın, İvriz Köy Enstitüsüne yakın Gaybi köyünden olduğunu yazıyorsun. Oysa, Ali İhsan Beyhan öğretmenimiz Niğde'ye bağlı Bor ilçesinin Bahçeli Köyünden. Yani İvriz'e göre il aşırı bir yerden. Geçen yıllarda bir yazını okumuştum. Bu yazında Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Sakal-Makal adlı şiirinden söz ederken ve şiiri yazına alırken, Oktay Rifat'ın bir şiiri olarak sundun. Varlık'taki yeni yazında da Gülsevin'in adını birkaç kez Gülsevil diye yazdığına göre, belleğindeki tutanaklar biraz silik. Bunlarda olduğu gibi, Türkiye Öğretmenler Sendikası ile ilgili anlattıkların da -eğer kasıtlı değilse, ki kasıtlı olduğunu sanmam- belleğinin seni yine yanılttığını gösteriyor:

Bende, çevremdekilere söylev çekip ilgi ya da oy toplama isteği hiç başlamadı. Bir hizmet uğruna da olsa, karşımdakiler öğretmen arkadaşlarımız da olsa, bu iş bana ters gelir nedense.

Sanki yalvarma olarak düşünürüm böyle işleri. Genel Başkan Aybar'ın zorlamasıyla 1965 Genel Seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'nden (TİP) milletvekili adayı oldum. Köylere kentlere gitmemiz için Aybar zorladığı halde özür diledim. "Doğruları bile söyleyecek olsam, aç insanların karşısında söylev çekmek benim yapıma uygun değil" dedim. Zaten adaylığı da Aybar'ın "Listeleri doldurmanız gerekir" demesiyle isteksiz kabul etmiştim. Bunun üzerine, birkaç arkadaşla birlikte, radyoda yapılacak seçim konuşmaları için metinler hazırlamakla görevlendirildim. Radyoda söylenecekler hiç değilse yüzyüze olmayacaktı.

Son yıllarda bazı dernekler de şu ya da bu konuda konuşmacı olarak çağırırlar. Birkaç yere gittiğim oldu. Oralarda da ilk sözüm şu olmuştur: "Karşınızda laf öğütmekten başka bir şey yapamadığım için utanıyorum!.." Ve de arkasından, adını da vererek, Şinasi Nahit Berker'in sözünü eklemişimdir: "Bu memleket uzun laftan battı!.."

Bunları neden anlatıyorum?

Varlık'taki yazının bir yerinde diyorsun ki: "Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın yönetiminde sorumluluk üstlendiğim yıllarda onunla ne yazık epey zaman birbirimize ters düştük. Onu da benim gibi sık sık açığa alan yönetime dayanışma içinde karşı koyabilmek için, onu sendika adına Doğu Anadolu'ya gönderdik. Düşündüğünü her koşulda her kişiye dobra dobra söylemesi, oralarda ne yazık ters etki yaptı. Bu tavrı, büyük baskıların zorluğunda çalışan öğretmenlerin sendikaya daha uzak durmalarına yol açtı. Dönüşünde de, benim genel başkan olarak bakanlıkla uyum içinde, hem de USA yanlısı bir yol izlediğim biçimindeki sendika içi-dışı kampanyaya destek verdi. Bunun nedenini kendisinden sonra ortamını ve olanağını hiçbir zaman bulamadım. Yazın ve eğitim alanındaki çabalardaki arkadaşlığımız limoni de olsa sürdü."

Değindiğin noktalara geçmeden önce hemen şunu belir-

teyim ki, bende yarışa girme hırsı da yoktur. Hiç başlamamıştır. iyi midir, kötü müdür böyle olması, bilemem, ama böyledir...

Senin sendika başkanlığının üstünden, bakıyorum otuzüç yıl geçmiş. Yazının biraz önce yukarıya aldığım bölümünden ve aşağıya alacağım bölümlerinden anladığıma göre, belleğinin yanılgıları birle-ikiyle sınırlı değil. Ben şimdi durumu olduğu gibi anlatacağım. Anlattıklarımı izlerken, belleğinin yanılgıları belki seni de hayrete düşürecektir:

Senin için açılmış sendika içi ya da sendika dışı bir kampanya var mıydı bilmiyorum. Dolayısıyla kampanyaya destek vermem söz konusu olamaz. Böyle şeylerin hep dışında olmuşumdur. Bir de bana atak dersin. Bu yapıda bir insan atak olabilir mi? Aksine, öğretmenlerin ve öğretmen kuruluşlarının hep yanında oldum. Özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısından başlayarak, yani, öğretmen kıyımının hızlandığı sıralarda, yazılarımla, kitaplarımla savaşım verdim. Bu savaşımın belgeleri olan yazılarım Zulüm Makinesi ve Karanlığı Zorlayanlar adlarıyla iki cilt halinde kitaplaştı. ANT dergisine röportaj yapmak için Van'a giderken, orada TÖS'ün şubesini kurmamı istediniz, onu da severek yaptım. Konuşmalarımın öğretmenleri etkileyerek sendikaya uzak durmalarına yol açtığını söylüyorsun. İltifatına nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Meğer ben ne kadar güçlü birisiymişim. Ama, gerçekten güçlü olsam, öğretmenler sendikaya uzak kalmaz, içine içine koşarlardı. Çünkü, benim öğretmen örgütünü karşıma almam mümkün değil. Ancak örgütleşmenin yanında olabilirim. Tüm yaşamım da bunun böyle olduğunun kanıtıdır. Yani, benim Türkiye Öğretmenler Sendikası aleyhinde konuştuğuma ya da konuşabileceğime kimseyi inandıramazsınız!

O hızlı kıyım döneminde, sendika başkanı olarak senin de büyük savaşım verdiğini biliyoruz. Bana atak değil toksözlü dersen daha doğru olur. Çünkü asıl ataklık sende. Bana bazı şeyleri sonra ortam ve olanağını bulamayışın da inandırıcı değil. Bir telefon etmeye kim olsa vakit bulur. Öyleyse, ortam

ve olanak bulamadığını anlamak güç. Öyle sanıyorum ki, arasaydın, konuşur, anlaşır, gerekirse yardımlaşabilirdik. Ben korkulacak adam değilim. Arkadaşlarım beni hep yalın, dost canlısı bilirler.

Aramızın limon rengi olduğunu da bilmiyordum. Bu yazından öğrendim. Birbirimize ters düştüğümüzü de bilmiyordum. Hangi konuda, neden dolayı? Ne kadar cahil olduğumu görüyorsun. Kıskançlığım, hırsım gibi bilgim de sıfır. Demek ki, aslı olmayan limonilik ve terslik işi de olurmuş...

Bütün anlattıkların bir varsayımdır benim için. Bunları çevrendekiler mi anlattı, bu tersliklerin varlığına onlar mı inandırdılar seni? Yine de bir telefon edemez miydin "Mahmut, neyimizi bölüşemiyoruz" diye sormak için?

Birisi bir mektup örneği göstermişti, bir gün. Güya sen Cumhurbaşkanı Sunay'a mektup yazmışsın da "Sayın Cumhurbaşkanım, bu kıyıma uğrayan öğretmenlerin hepsi mi kötü yolda?" diye sormuşsun. Uydurma mıydı, değil miydi; bunun üstünde de durmadım. Çünkü, öğretmenlerin bazılarının kötü yolda olabileceğini ne sen düşünebilirdin, ne ben. Senin belleğinin durumunu tahmin ettiğim için, şimdi sana, böyle bir mektup var mıydı, diye sormuyorum.

Senin o zamanki bakanlıkla uyum içinde olabileceğine inanmam. Dolayısıyla böyle bir söz söyleyebileceğim düşünülemez.

Amerikalılarla ilişkine gelince: O senin bileceğin bir şey. Ben, kişilerin özel yaşamlarına, davranışlarına, ilişkilerine karışmam. Yani, kendimi hoşgörür olarak bilirim. Bu yönden, bizim Gülsevin'den ayrılıyorum. Amerikalıların, bizim askerler için sizlere hazırlattığı az sözcüklü okuma kitaplarından bazılarını benim için İmece yönetim yerine bir akşam getirmiştin. "Mahmut yoksun kalmasın diye getirdim" deyip gülerek uzatmıştın. Teşekkür etmiştim. Senin Amerika'ya gitmenden, Amerikalılarla ilişkinden, Amerikalılarla çalışmandan,

bana ne. Ayrıca, böyle şeyleri bilen, izleyen, eleştirenlerin sondan birincisi bile olamam ben. Ben öğretmenlerin danışmanı mıyım, benden mi öğrenecekler böyle şeyleri.

"Yarın devrim olacak!" gibi çekici söz ve hayallere kapılmayanların başında geldiğimi, izninle burada vurgulayım. "Genel Başkan olarak yanlışlarım olmuştur" diyorsun. Kişi kendin bilmek kadar irfan olamaz, derler. Ama ben, senin yanlışlarını da bilmiyorum. Ankara'nın Tavukçu meyhanesinde, koltuk meyhanelerinde benim göründüğüm olmamıştır. Yazını okuyanlar, meyhanelerde ve evlerdeki içki sofralarında hiç durmadan seni çekiştirdiğimi, alkoliğin biri olduğumu sanacaklar. Nereden çıkarıyorsun bunları? "Sözüm sana değil" diyorsan, beni anlattığın yazıda böyle şeyler ne arıyor? Evime bir gram alkolün girmediğini de burada belirteyim.

"Makal sendikada görev almadı" diyorsun. Bu doğru. Sendikada görev almamam, daha önce anlattığım özyapımla ilgilidir. Hepsi bu. Ama, senin bir küme arkadaşla çalışmanı geriden destekleyenlerden olduğum, tüm davranış ve çalışmalarımdan belliydi.

Hüseyin Gazi Tepesi'nin eteğindeki Mamak Gözetimevi'ne sizleri ziyarete geldiğim doğru. Ama, soyadı tutmayanlara ziyaret izni vermedikleri için, hiçbirinizi göremeden geriye döndüm. O günler, Nihat Erim'in hepimize bir armağanıydı. Başlangıçta, "Nihat Bey Tös Genel Başkanını Eğitim Bakanı yapacak" diye bir şayia çıkmıştı. Oysa o sol gösterip sağ vurmuştu.

Yeni yeni anladığım kadarıyla, 12 Mart öncesi, çalışma arkadaşların sana bir muhtıra vermişler. Güya sen Milli Demokratik Devrimci imişsin de onun için seni eleştirmişler. Sen de onları toplayıp öyle olmadığını söylemişsin. Anlaşmışsınız. Demişsin ki: "Ben ortak kurultayda Milli Demokratik Devrim stratejisinin sloganını kullanmakla hata ettim. Arkadaşlarım beni değerlendirme toplantısında haklı

olarak sert bir dille eleştirdiler..." Bu sözleriniz üzerine onlar da ikna olmuşlar. Ama 12 Mart Savcısı derdest ettiği evrak arasından muhtırayı bulunca, mal bulmuş gibi sarılmış ve senin çalışma arkadaşlarını sıraya dizip Lenincilik ve Maoculuk açısından ifadelerini almış. Bütün bu olup bitenlerin dışında olmamıza karşın Naciye'yi de ifade vermesi için çağırmış. Keşke beni de çağırsaydı da senin Türkiye için nasıl bulunmaz bir değer olduğunu anlatsaydım ona... Neyse, arkadaşlarının hepsi de senin için çok iyi şeyler söylemişler. Aşağı yukarı şu ifadede birleşmişler: "Biz Başkan Baykurt'u suçlamadık. Kaygılarımızı yazdık. Sonra da toplantıda bizi ikna etti, kaygılarımızın yersiz olduğunu anladık..." Naciye de "Ben böyle şeylerin dışındayım. Beni neden tanık yazdılar bilmem. Anladığım kadarıyla bu seçim çekişmeleriyle ilgili bir durum" demiş. Niekim öteki arkadaşların da ifadelerinde topluca şöyle demişler: "Tös içinde yönetim konusunda çeşitli alternatifler vardır. Muhtırada imzası bulunan bizler, seçimler yaklaşmakta olduğu için, seçim psikozu içinde bu mektubu kaleme aldık. Ama genel başkan bize teminat verdi, anlaştık" demektedirler. Güzel de, kıyıya çekilmiş kendi halindeki Mahmut Makal ne arıyor bütün bu hikayelerin içinde? Sakın bir günah keçisi arayışı içinde olmayasın? Şöyle belleğini, gönlünü, ruhsal durumun, hırsını bir gözden geçir istersen...

Gülsevin'in söylediklerine gelince:

Biz köyde, dağda bayırda, yani doğada, eşeklerle, köpeklerle bile arkadaşlık etmiş insanlarız. İnsanlarla arkadaşlık etmemize bir engel mi var? Köyde kız erkek karışık büyümedik mi biz? Karışık çalışmadık mı? Beşyüz-bin kişi karışık okumadık mı Köy Enstitülerinde? Şimdi otobüslerde kadını erkekten ayırmaya kalkışan Konya Belediye Başkanı'na alkış mı tutalım? Gerçi Gülsevin Konyalı ama, o da istemez böyle şeyi.

Nitekim, Gülsevin'in de Türkiye'de ve Almanya'da kadınlı erkekli dünya kadar arkadaşı olduğunu biliyoruz. Arkadaşsızlık bir hastalık, bir uyumsuzluktur. Anti-sosyal bir durumdur. Sen

de, bu yönden hasta olduğunu, yani Türkiye'de iken, Amerika'ya gittiğinde ya da Almanya'da yaşarken, kadınlı erkekli arkadaşların olmadığını söyleyebilir misin? Üstelik Gülsevin benim de taa okuldan yakın arkadaşım. Berlin'e gelip bekar odamda üç gün konuğum oldu. Ayrılırken, "Çok memnun ettin beni" dedi. Gülsevin, canı sağolsun, zaten biraz abartıcıdır, bilirsin...

Bu arkadaşlıkta da, birçok arkadaşımla olduğu gibi uygarca ilişkiler söz konusu. Demek ki bazıları için böyle arkadaşlıkları anlamak çok zor. Ayrıca, Gülsevin konuğum olduğu günlerde hiçbir arkadaşımla karşılaşmadı. Kadın arkadaşım mı çok yoksa erkek arkadaşım mı çok, nasıl ölçtü? O varken birkaç telefon geldiğini anımsıyorum. Bu konuşmalarda ne kadar rahat olduğumu gözlemiş, bundan dolayı da kutladı beni. Evimin temizliğini, düzenini çok beğendi. Hatta yazdığım bir yazıyı birlikte okuduk, onu da çok beğendi, hayranlığını belirtti...

Bana sorarsan, yurt içinde de yurt dışında da insanlarla diyalog kurmamdan ve kaynaşmamdan memnunum. Gökten arkadaş yağmıyor. Kişiliğimizin ve davranışlarımızın sonucu olarak arkadaş çevremiz genişliyor. Bu durum, yalnız kalma ya da yalnız bırakılmaya yeğlenmeli değil midir?

Gülsevin, Türkiye'deyken tanıdığı arkadaşlarına telefon etti. Onlardan davet bekledi. Hiç kimse kendisiyle ilgilenmedi ve görüşmedi. İnsan ilişkileri ne hale gelmiş, diyerek bana üzüntülerini söyledi. Peki muntazam bir yaşantısı olan, kılı kırk yaran Mahmut'un kendini salıverdiğini nerede, kimlerden işitmiş? Bu konuda da senin ve Gülsevin'in belleklerinizi yoklamanız gerektiği kanısındayım.

Şöyle bağlayalım bu işi: Yazının sonunda senin de dediğin gibi, Talip'i, Başaran'ı, seni, beni, özellikle de seni beni karıştıranlara ben de çok rastladım. Gerçekten önüne gelen balta savuruyor. Evet, nasılsa kurumamışız. Yel estikçe yapraklarımız hışırdıyor. Ben de diyorum ki, Tonguç bizi incir çekirdeğini

doldurmayacak şeylerle uğraşmak için, birbirimizi çekiştirmek için yetiştirmedi. Biz, o yukarda andıklarım gibi, yani bizi çekiştirenler gibi olamayız, olmamalıyız. Sen bir büyük romancısın. Enstitülü olmandan dolayı, romancılığınla da övünüyoruz. Büyük yazar diyerek bana da iltifat etmişsin, çok teşekkür ederim. Ben bunu kitaplarımda da yazdım, basit bir yazarım ve doygunum...

Bir zamanlar, kitaplarımızın sayısı üçe-dörde varsa, kimse yıkamaz bizi, derdin. Şimdi kitaplarının sayısı belirsiz, seni kimse yıkamaz. Ün'ün doruğundasın. Ama doygun değil gibisin. Daha ne istiyorsun? Senden başka kimse olmasın mı diyorsun? Seni sendikanın başında da yalnız bırakan bu 'ben ben' duygusu muydu yoksa? Yıkılmamak ve doyuma ulaşmak için ille de La Fontaine'in eğesiyle uğraşman mı gerekiyor?

Her zamanki takdir ve sevgilerimle...

Varlık dergisi, sayı: 1085, Şubat 1998

BİRİNCİ BÖLÜM

Güneş indim iniyorum diyordu dışarda. Ama odanın biricik küçük penceresi de doğuya baktığından, içerinin dışarıyla ilgisi çoktan kesilmişti. Ahmet kaynayan patatesi ocaktan indirdikten sonra lambayı yakmış, Durmuş gelinceye kadar onu da elden çıkarayım diye pantolonunun bacak arasındaki söküğü dikmeye koyulmuştu. Durmuş da geciktikçe gecikiyordu hani. insan odaya gider, konuşur monuşur ama bu kadar da lafı uzatıp gecikti mi işin tadı kalmaz. Burda oturan da insan, arkadaş. Garipser, canı sıkılır bir şeye. Şunun şurasında mümkün olduğu kadar birarada bulunarak can sıkıntısına fırsat vermemeli değil mi? İşte öğretim yılı bitiyor. Ne kaldı şurada, on sekiz gün. İki gün de hazırlık olsun, yirmi gün. Demek yirmi gün sonra yaz tatili başlıyor.

"Elbette başlayacak" diye içinden geçirdi Ahmet. "Burama geldi, çektiklerimi bir ben bilirim kış boyunca... Şu nisana kavuşana kadar akla karayı seçtim. Ama arasınlar da bulsunlar yirmi gün sonra..."

Nisana kavuşmuştu kavuşmasına ama, böyle günlerde daha da garipsiyor, içinde bir yerler burkuluyordu. Hele akşam olurken... Bu bozkırda akşamın kızıllığını, güneşin batışını görmek pek dokunuyordu nedense. İçine kapanık, sessiz bir hali vardı. Kalabalıktan, anlamsız, dipsiz gürültülerle saatlerini, günlerini öldürmekten hoşlanmadığı için gitmemişti Durmuş'la köy odasına.

"Ne var, ne yok bir anlayım" diyerek gitmişti Durmuş. Belki kente gidip gelenler bulunurdu. Gazete falan olmasa da, kulaktan kapılmış bir haber gelebilirdi köye. O da kısa günün kârı olurdu duyarsa. Dünyada neler oluyordu kimbilir?..

Ne var, ne yok anlayadursun o. Elindeki kitabı bitirip kapadıktan sonra canı sıkılmaya başlamıştı Ahmet'in. Kendini hapiste gibi hissediyordu. Yalnızlık dört yanını sarmıştı. Dışarda akşamın halini biliyordu. Çıksa daha da sıkılacaktı canı. Kör pişman, kaçınık yaşamına gömülmeliydi yine. Onu da yapamadı. Elindeki iğneyi bırakıp ayağa kalktı.

Yırtık kısa donla dolaşmaya başladı. Donun yırtığını, söküğünü dikmenin vakti geçmişti. Her yanı ehnezik. Yenilemekti en iyisi.

Bulunduğu sedirde iki kere aşağı yukarı yürüdükten sonra karşı sedire atladı. Sedir dediğin altı adımlık yerdi. Birkaç kere de orada yürüdükten sonra, bir yolculuğu bitirmiş, gidecek yolu kalmamış biri gibiydi. Ocağın yanına çömeldi. Tavadaki kaynamış patatesleri yokladı. Soğumuştu patatesler. Şimdi hem soyması güçleşir, hem tadı olmazdı soğuk patatesin. Ama umurunda mı Durmuş'un. O gününü öldürmeyi bilir sadece. Koca Yusuf'la lafı kaynaştırmaya bir başladıysa tamam. Erciyes dağını helik diye atarlar; karşı karşıya han yaptırırlardı. Hele o eşek hikayesi. Dünyada hiç başka bir şey görüp yaşamadın mı be adam. Hep o yirmi yıl önce köye gelen öğretmenle iki eşeği çiftleştirdiğinizi ve hankır hankır güldüğünüzü mü anlatıp duracaksın?

Pencerenin önüne vardı. Her vakit soğuk için camın iç yanına bastırdıkları ot yastık havalar iyileştiği halde yine oradaydı. Yastığı aşağıya aldı. Gözlerini cama dayayıp baktı. Dışarısı kapkaranlık olmuştu.

Dönünce, pantolonu gözüne çarptı. Gidip şu söküğü çabucak bitirip bacağına geçirmeliydi pantolonunu. Niye kalkmıştı sanki? "Evin içinde pijama giymek çok iyi gider" diye geçti içinden "Ama ne gezer pijama. Dokuz saat yol gideceksin gecenin altında. Arabacı uykusuz, sen uykusuz, yol delik deşik, arabanın dingili kırık. İyi ki ben kalmışım da sepet düşmüş yine..." Pantolonuna yaklaştı. Baktı, baktı, iyice. Tanık isterdi

pantolon demeye. Söküğünü dik dur. Paçalar kendi kendini yemekte; diz kapaklarla oturak yeri "delineceğiz" diye söylenmekte. Dayanıklıymış yine de. İki yıl geçti şu bacaklara girip çıkmaya başlayalı. Sekiz yüz güne varır bu bacaklarla birlikte sürüdüğü. Ütü mütü düşüne girmediği gibi, temizlik de hak getire. Ne yapsındı. İstekleri dışında olup gidiyordu bunlar. Değilse, paşa gönlünün ne istekleri vardı. Pek güzel bilirdi neyin üstüne neyin yeneceğini. İki yıl önce işe başlayan bir köy öğretmeniydi altucu. Ayda yetmiş lira bir mecit hesabıyla üç ayda para geçiyordu eline. Onu da vaktinde gidip alamıyordu çok kere. İşte şimdi parası gezici öğretmende bekliyordu kentte. Beş aydır gidememişti. Karar vermişlerdi yılbaşında gitmeye, havalar bozmuştu o vakit de... Okullar açılırken ne getirebilmişlerse, onlarla sürdürüp gidiyorlardı geçimlerini.

Geri döndü. İki eliyle, sakalı uzamış yüzlerini kaşıdı iki yandan, sonra başına gitti elleri. Tatlı tatlı kaşınıyordu başı. Kaşıdıkça kaşınıyordu. Hart hart ettire ettire kaşıdı adamakıllı. Kolları yorulana kadar sürdürdü. Tırnaklarının arası kepek dolmuş, eli yüzü dökülen saçların içinde kalmıştı. Hoşuna gitmiyordu hali. Birazcık yaşamaya benzemeliydi yaşaması. Ama nasıl? Yanıtlayamıyordu.

Oturup söküğü dikmeye koyuldu yeniden. Durmuş gelmeden bitirip giyinmeliydi. O gecikse bile gelen giden olurdu.

Giyinirken tahtalının üstündeki gramofona kaydı gözü. Sevindi. Nasıl olup aklına gelmemişti, deminden beri. Vesveselerinin birçoğunu yatıştırıp, unutturabilirdi bir iki plak. İsa'nın oğlundan alıp gelmişti Durmuş, çalalım biraz diye. On gündür aklına esen tahtalıya koşuyor, boyuna kol çeviriyor.

Plakların adı plaktı. Bir düzineden fazla ama hepsi eski. Eskiliğinin yanında çoğu kırık. Birisi var işe yarayan. Kırık olmasına karşın dinlenebiliyor; anlaşılıyor ne dediği. Oracıktaki taşa bir iğne sürttükten sonra kolu çevirdi. Koydu o işe yarar plağı. Kuyudan gelir gibi Zehra Bilir'in sesi geliyordu:

Ağır ağır bas da gel
Tahtalar oynamasın
Usul usul çık da gel
Anam babam duymasın

İğne kırık yere geldikçe bir takırtı yapıyor, bu da bir uyum oluyordu.

Üç kere daha çaldı aynı plağın bu yüzünü. Gidip oturdu sonra ocağın başına. Patatesleri soymaya başladı.

Elleri patates soyuyordu ama, aklından geçenler daha başka şeylerdi.

Evlenip evlenmemeye karar vermek için aylardır kafasını yoruyordu. Şimdi yine bu düşünce gelip aklının baş köşesine kuruldu. Kendisine bakamıyordu bir kere. Doğru dürüst yemek yapıp yiyemiyor, çamaşırlarını temizletmek sorun oluyordu. Sorun olmak ne, temizlenemiyordu. Bedeni de öyle kirli hep kirli geziyordu. Kendi kendine karşı bitmeyen bir kızgınlığı vardı bu yüzden. Canının en çok sıkıldığı günler, ocağa tenekeyi oturtup su ısıttıkları günlerdi. Pazar günleriydi yani. Haftada bir kere yıkanmaya çalışıyor, çamaşırlarını ıslatıyorlar ve böylece işi kitabına uyduruyorlardı sanki. Ama hepsi o kadar. İş salt kitaba uymakla kalıyor, isteğe uymuyordu. Temizlenemiyorlardı vesselam. Odanın giriş yerindeki, gelen konukların eşekleri için yapılmış küçük ahırda yapıyorlardı temizlik işlerini. Bu soğuk yerde, soyunduğu andan giyindiği ana kadar, her pazar haftanın en kötü dakikalarını yaşıyordu. Kafasına her su döküşte sanki saçlarının içindeki kire ve kepeğe onları temizleyeceği yerde, yeniden ekler yapıyordu.

Yarın yine pazardı işte. Kirine yorgunluğuna hiç yararı olmayacak bir şeyi yinelemenin sıkıntısı içinde birikmeye başladı.

Nisana erişmeyi bunun için gözlüyordu işte. Yazın tadı başkaydı. Tatilde şu köyden ayrılmayı da sefa sürmek için, istemiyordu. Gideceği bir başka köy kendi köyü. Gideceği Karabudak, yiyeceği sarı kabaktı yani. Değişik bir yanı vardı yalnız: Akar su. Bir çay var orada. Bu köyde ve birçok köyde olmayan önemli bir şey. Bahçelerin arasındaki çalılık yere gider, yüzer, ovalanır, güneşler... Kendini biraz hafiflemiş, temizlenmiş sanırdı hiç değilse.

Bu köy öyle mi ya? Kalem kalınlığında akan bir çeşmesi var. Elde testi sıra bekler köylü.

Köy küçük de değil öyle. Dört yüzden fazla evde iki bini aşkın insan yaşar. Yaz gelince bu yetersiz su da akmaz olur. Her biri bir dağın başına kaçar evlerin, bir su kaynağı bulmak, kışı getirmek için. Adı da yaylaya çıkmak olur bunun.

Bu su işi aklına geldikçe, en çok hayvanlara acıyordu. Kış boyunca, kar ve yağmur sularının biriktiği çamurlu göleklerden suluyorlardı hayvanları. Hoş, yerine göre, çeşmenin suyunun yetişmediği yerde evlerde de aynı su, gölek suyu kullanılıyordu. Kaplara akşamdan doldurulup bırakılınca, sabaha kadar dibine milliyor, çamuru azalıyordu. Yemeklerde ve içmekte pek güzel kullanılıyordu bu da. Akşamdan doldurulmuş suyun adı, sabah olunca, "tünemiş su" oluyor, artık kimse buna kıymet biçemiyordu. Damlası damlasına gerekli yerlere kullanılıyor, kap kacak ve el yüz yıkarken göl suyu yerine tünemiş su kullanan aile bireyleri, ana baba tarafından azarlanıyor, pataklanıyordu. Bu suyun yeri, mide idi, içerek ya da yemek pişirmekte kullanılarak, mideye girmeliydi bu tünemiş su. Çar çur etmeye gelmezdi. "Vardığın yer körse" deyiminde, Ahmetgil de tünemiş suyu özenle kullanıyorlardı yerine göre...

Oturduğu yerde, iyiden iyiye yorulmuş duydu kendini. bacaklarını uzatarak yan geldi, sağ elini çenesine dayadı. Bu köy için, iki sorun kafasına takılmıştı ilkten: Su ve helâ derdi. Öteki sorunlar bunlardan sonra düşünülmeliydi. Helâ yapma ve kul-

lanma işi burada, aşağı yukarı hiç parayı gerektirmiyordu. Bir anlayış sorunu. Köylülerin aklının ucuna azıcık etki yapabilmekle olabilirdi.

Bu etkiyi yapabilmek için az uğraşmadı iki öğretmen. Her fırsatta, her rastladıklarıyla bu "ufacık" dert üzerinde durdular. Hele Durmuş çok kaba konuşuyor, en dokunulmaz duygularına hitap ediyordu. Müslümanlıklarını çürüttüğü gibi; üstü kapalı, gavur da sayılamayacaklarını bu durumlarıyla, çaktırıyordu. Ama ne suçları vardı adamların. Müslümanlık başka, bu işler başkaydı. Namazlıklarını, ahrete hazırlanmanın bütün yollarını küçükten beri nasıl öğrenmişlerse, gece gündüz öylece çalışıp, dinlerine hizmet ediyorlardı. Bu helâ işi de öyle. Babadan nasıl görmüşlerse, onu sürdürüyorlardı. Eski köye yeni töre demek biraz da çıktığı kabuğu beğenmemekle ilgiliydi.

Köyün bu durumları kafasına takılıp onu düşündürdüğü zamanlarda, kendini unutur giderdi Ahmet. İyi de olurdu bu.. Uyuşukluğu gider, alnının kırışıkları azalır, gözleri parlardı adamakıllı.

Uğraştığı konu üzerinde dudakları kıpır kıpır eder, parmaklarını bir şeyler yapıyor, ya da sayıyor gibi oynatır, iç ve dış benliğiyle bütün olarak kendini verirdi düşüncesine. Yüzünde belli belirsiz bir gülümseme başladı. Kendinden geçmişcesine düşünüyordu. Kimbilir nerelerdeydi kafası. Tek tek konuşmaların üzerinde bir de toplu olarak etkide bulunmak için iki kere köylüleri toplayıp konuşmuştu bu helâ işini. Söylediği sözler cümle cümle doğru bulunmuştu. O hızla birçokları evlerinin önüne kağnılarca taş getirmişler, ama türlü nedenleri, bu arada kara kışı öne sürerek, dört duvar dineltmeye girişen olmamıştı hiç. En biri, kendi oturdukları odanın önünde, odanın sahibi Küçük Ağa'nın getirdiği bir yığın taş vardı. Durmuş'la günlerdir, bir helâ yükseltip örnek olmayı kuruyorlar, bugün, yarın, "hava iyileşince" diyerek işi onlar da savsaklıyorlardı. Ama başlayacaklardı bugün yarın. Gecikmeyeceklerdi. Şöyle güneşli, yani üşütmeyen bir cumartesi pazar günü, girişecekler-

di yapmaya. Durmuş inşaatçı, Ahmet marangozdu okulda. Ama ikisi birden bunu yapabilirlerdi. Sonra da köyde örnekleri çoğalırdı herhalde, ağır ağır da olsa. Köylülerin bu yönlere soğuk davranıp kulaktan geçirerek "hele siz şu camimizi terkedin bir, orada çocuk okumaz" demelerine karşın olacaktı bu. Değil mi ki ilk atılımda taşlar getirilmişti.

Birdenbire ürperdi oturduğu yerde. Anası "Azrail yokladı" derdi böyle ürperdiği zamanlar. Oturumuna geldi. Durmuş'u ansıdı. Neden geciktikçe gecikiyordu bu oğlan. Başına bir hal gelmesin? Gelmezdi herhalde. Köylü birbirine düşman iki cepheye ayrılmıştı ya, bunlar mümkün olduğu kadar yansız kalmaya uğraşıyorlardı. Taraflar arasında gece gündüz demeyip sürüp giden ve yıllardan beri son bulmayan bu geçimsizlik döğüşlerinin yeli onlardan yana esmiyordu şükür. Esmiyordu ya, içlerinde bir uğultusu da yok değildi bu halin. Bu yüzden halkla bir türlü kaynaşma olanaklarına kavuşamamışlardı. Herkesle ilgilenirken, konuşurken, hangi yandan olduğunu adamın, kimin kim olduğunu bildikleri halde duraksadıkları oluyordu. Toplu olarak köylüyle yüzyüze geldikleri anlarda ise taraflar, ayrılıkları göze batacak biçimde toplanıyor, karşı tarafın hiçbir kimsesiyle ilgilenmeden dağılınıyordu. Öğretmenlerin yansızlığı ve bütün köylüyle, kimseyi ötekinden ayrı tutmadan değeyde bulundukları konusunda bir kanı yerleşmişti bereket.

Bu kanının yerleşmesi sonucudur ki, Durmuş dün gittikleri Ali Ağa'nın odasından sonra, bugün karşı tarafın adamı olan Yusuf Ağa'nın odasına gidebiliyor. Bu ayırdetmeme hali, her iki tarafa da güven veriyor, iki oymağın dipsiz ve yoktan yaratıp kendilerine dert ettikleri, çocuklarına da benimsettikleri bu kan davasıyla ilgili dedikodulara, öğretmenlerin yanında, mümkün olduğu kadar yer verilmemesine gayret ediliyordu. Durmuş'un küçük çapta bir soğuk savaş olarak nitelediği bu durum, yine de ikisinin gözünde köyün işlerini yüzüstü bırakması yönünden büyüyordu. Onları da ölçülü davranmaya zorluyor, bütün güvenilirliklerine karşın, çoğu günleri, odalarıyla çocuk okuttukları

cami arasında gidip gelmekle bitiyordu. Hatta her iki tarafın, üzerinde birleştiği bir nokta daha vardı ki, çekimserliğe zorluyordu onları: Bu, Allahın evi olan ve köyün biricik kutsal yapısı camide çocuk okutulmasıydı. Ne olurdu yani, şu kıçı çakıldaklı çocukları (kendi yavruları oysa) buraya toplayıp da Allahın evini kirletmeseler. Kıyamet mi kopar sanki. Hayır, karşıtı olur, uzaklaşır kıyamet.

Düşünüyordu boyuna. Kafalarını dolduran, gecelerini gündüzlerini alan bu inanışların, bu dünya kadar boş zamanlarını uğruna verdikleri vesveselerin, kendi yaşamlarına bir yenilik, iyilik getirdiği yok bu köylülerin. Yerinde sayıyorlar.

Durumlarından haberleri yok. Bu gidişle kendilerine bakacakları da yok. İşte oturdukları evler. Tavuk girmez, kümes deyip de, tanık ister ev demeye. İşte üstleri başları, Ahmet'inkinden beter. Barsaklarını evlerin arasındaki dereciklere boşaltıyorlar. Üstünden karlar kalktı gayri, başlıyor kokmaya dereler. Suyun durumu da böyle olunca, ne var ki bu köyde kokmayan? İçinde yaşayan canlılardan başlayarak, evler, köşeler, dereler, ev araları (sokak değil), küllükler, kennelikler... Duygular, düşünceler, inanışlar...

Nasıl önüne geçilirdi bu kokunun? Sol eli kafasına gitti Ahmet'in. Düşünceleri karmakarışıktı. Dışıyla birlikte içi de kaşınıyordu sanki kafasının. Kuvvetlice kaşımaya başladı yeniden.

Hem kaşınıp hem düşünürken, iyice belenmişti gözleri. Belli değildi nereye baktığı. Bakmıyordu ki hiçbir yere zaten. Gözlerinin akı büyümüş, gözbebeklerini örtmüştü nerdeyse. Ters çevrilmişler, gözleri de kafasının içine bakıyordu olsa olsa. Haydi diyelim ki, şu helalar tek tük yapılmaya başladı. Su derdi de üç kere başvurup muhtarla aldıkları yanıtlara göre bu seferki seçimler biter bitmez çözümlenecek. Çataltepe'nin böğründeki Tosbağalı Pınarın suyu köye getirilecek.

Künkünü devlet verdikten sonra, işçiliğini haydi haydi

yapacak köylüler. Çalışacak iki ustayı doyurmak işten bile değil. Alışık köylü. Ev sırasına göre birer övün verirler. Usta ücretleri de nasıl olsa olur. Bir bakıyorsun devlet, onu da veriyor. Künkünü çimentosunu verince, bu ücret işine el katmayacağı ne belli! Yağını veren Allah bulgurunu da vermez mi? Film geçidi sürüyor kafasında:

"Ama, bunları kıskıvrak bağlayan kötüsüne ve körü-körüne inançları ne olacak? Bunları söküp yerine olumlularını dikmek nasıl mümkün olacak? Kendilerine, yaşama yönelmezse bunlar, su da hava, ekmek de. Tedirgin edilmeli bunlar tedirgin..."

Dışardan gelen bir hışırtı filmi kopardı. Kendine geldi Ahmet. Yağmur hışırtısına benziyordu gelen ses. Kulak verince, odanın toprak damında tıpırtılarını duydu yağmurun. Sevindi. Bakmak için dışarıya çıktı kalkıp. Tatlı tatlı yağıyordu gerçekten. Ta derinden gülümsedi. Alacakaranlıkta, savat derilerinin buruştuğunu anladı gülümserken. İster istemez yüzünü yokladı elinin biriyle. Doğruydu yüzünün buruştuğu. Gülüşünün acemice olduğunu da kanıtlardı bu buruşma. Gülmesini ne öğrenebilmiş ne de becerebilmişti.

Eli yüzünde, öylece düşündü kaldı ayakta. Yağmurun başlamasına ne kadar sevinse yine azdı. Şu karanlığın içine gömülmüş olan köyün, içindekileri de katın, düşüneni yoktu Allahtan başka.

"Hayır, şer ne gelirse ondan. Buradakiler ancak beklerler. Sabırla beklemesini bilirler. Dert, bela, yokluk, açlık, ümit... Her gelen Allahtandır. Böyle köklü bir güvene sahip olduktan sonra düşünmeye, uğraşmaya ne hacet. Unutulmazlar. Gönülleri ona bağlı. Namazları, oruçlarıyla, gece gündüz onun huzurundadırlar. Azcık unutulduklarını sansalar, yağmur yağmasa, gecikse örneğin, yağmur yakarısına çıkarlar, dikkati çekerler kendilerine. "Bu yağmur derdi bambaşka. Gecikse, havaya baktırsa, benizleri soldursa da, az erken az geç yağar herhalde. Daha beklenmezken bile başladı işte. Bereketli bir yıl

olsa, gülse yüzümüz. Bu köy için yağmurun önemi daha başka. Gölekler dolmazsa ne yapar o dilsiz hayvanlar... Köpekler, kediler, tavuklar sonra? Daha baharın kulağını görmeden, ortalık ısınmadan kat önüne kel öküzleri, vur sırtına iki heybelik varını yoğunu, tut dağların yolunu."

Cansız gibi hareket etmeden dururken bacakları yoruldu neredeyse... Bu yorgunluğu duyarak yürüdü. Duvardaki takanın önüne vardı ayakları. İki yanına baktı. Odanın içinde fırdolayı gezdirdi gözlerini. Tahtalının altındaki soğan ve patates çuvalı ile üstündeki un çuvalını gördü. Azalmıştı un. Onbeş günden on beş güne biraz yufka yapıyordu Küçük Ağanın karısı. Bir edimlik ya var ya yoktu. Ucu ucuna yetecek demek. Patates soğan da öyle. Birkaç pişirimlik bulgur da vardı kesede. Arada sırada yumurta da bulunuyor nasıl olsa... Geçim düşüncesi yoktu şimdilik... Bu akşamın yiyeceği bile hazır değil mi. İçine soğan doğraması kaldı bir.

Gözleri duvarı sürüp gidiyorken kazıklarda yanyana asılı yüz havlularını gördü. Bu odaya ilk girmiş gibi dikkatlice baktı. Durmuş'un kravatı vardı çivinin birinde de. Yanar döner der durur, takmaya bir türlü kıyamaz. İlçeye gittiğinde, özellikle öğretmen toplantıları vb. için gittiğinde takardı onu. Kravatın yanıbaşında da biricik dostları ayna. Çantasındaki kitapların arasına yerleştirip kırmadan, ne korkularla getirmişti onu. Ayna çok önemliydi bu iki bekar öğretmen için. Traşta, kılıkta, can sıkıntısında... konuşulacak tek dost. Önemli olduğu, Durmuş'a yetmeyişinden belli. Sabah bir, aynanın başı bir Durmuş için. Traş olur. Yüzündeki sivilceleri sıkar. Taranır. Bozar yeniden tarar saçlarını birkaç kere. Eksikliğini duyduğu bir şey var yalnız Durmuş'un: "Duvarlar çırılçıplak" diyor. "Böyle mi olmalı bekar odasının duvarları... Çıplak duvara, hayır, çırılçıplak duvara, çırılçıplak olmasa da oldukça çıplak kadın resimleri istiyordu. Nerden gelecekti öyle şeyler bu dağ başına, pardon çöl ortasına?..

Tam kanının delirdiği çağdı Durmuş'un. Çalım düzüşüne

bakılırsa, Küçük Ağanın "Gulgulu" adlı ortanca kızının peşinde olduğu söylentisine inanılabilir. Kızın şalvarı yerde sürünüyor ama. Her yanı kapalı. Çırılçıplak kadın özlemi (resim de olsa) buradan geliyor olmalı. Resme bakacak, Gulgulu'yu da onun gibi, belki de tümden soyacak aklı sırtından, gözlerini kapayacak seyredecek onu. Sonra düşlerine girecek bu görüntü. Derken kapalı Gulgulu'nun yanında bir de açılıp serpilmiş Gulgulu doğacak... Allah da göndermez ki bu ellere öyle resimler. Buraların beklediği şeyler daha başka şeyler. Yağmur, yol, su Bunların yanında ışık. Hele hele ışık. Aydınlık getirecek...

Okumak için getirebildiği on kadar kitap vardı takada. Yan tarafta iki tane de Durmuş'un vardı. "Rüyamdaki Okullar", "Köylerimiz Nasıl Kalkınır?" Merakla aldığını, eze eze okuduğunu, söylüyor, "ama bir şey anladımsa Arap olup da kız bulmayayım" diyordu. Ordaki laflar başka, köydeki gerçek başkaymış. İçli, özden çocuk şu Durmuş. Dobra Dobra Mehmet Ağa'ya benzeyen yanını ise beğenmeyen yok.

Arkaları kendinden yana üst üste duran kitapları aşağıdan yukarı süzdü Ahmet. Azıcıktılar ya daha dört - beş tane okuyabilmişti. Gündüzleri okul var. Kış boyunca gelip giden komşu hiç eksik değildi akşamları. Daha dün bir bugün iki, havalar açılınca, uyku tatlanınca gelmemeye başladılar. Daha doğrusu, uzak odalara gitmek kolay böyle günde. Sonra, kafası karmakarışık. Hiç durulmadı.

Okumak için yola getirmekte güçlük çekiyordu kafasını.

Kitapların üstündeki dosyanın kapağını kaldırdı. Bir iki çizgili kağıtla bir o kadar dergi vardı güzden kalma. Dosyanın üstündeki not defteriyle kalemi alarak gidip pantolon diktiği köşeye oturdu.

Defteri "pırrr" diye baştan sona açtı bükerek. Baş tarafında kırk yaprak kadar yeri karalanmış bir sarı defterdi kalınca.

Madem gece bastırdı, Durmuş gecikti. Kafası karman çorman. Okuyamıyor. Sessizlik, yalnızlık gelmiş burasına. Bir

şeyler daha yazıp eklemeli defterdeki notlarına. Ama hangisini yazmalı! Unutmamak için defterin sonuna sıraladığı yazılacak konulara baktı. Hiçbiri sarmadı. Gitmezlerdi böyle saatlerde. Buzu çözülüp de kalem bile işlemezdi şimdi. Yok mu sanki yazacak şey. Yakınırsa, yokluğundan değil çokluğundan yakınırdı. Defteri kalemi bıraktı sedirin üstüne.

Yağmurun sert yağdığı anlaşılıyordu damdaki vuruşlarından.

"Yağ be mübarek!" dedi kendinden geçerek. Söylenmesi, odanın ölü havasını diriltiverdi ama, çok sürmedi bu diriliş.

Yağmuru düşünmeye başladı yine. Şimdi tarlalarda büyüyen ekinlere benzetti kendini. Onun üstüne yağıyordu sanki yağmur. Soluk aldı. Göğüs geçirdi. Sere serpe bıraktı kendini. Ferahladı iyice. Binlerce, milyonlarca ana kuzusu rençber de en az onun kadar sıkıntıdan kurtuluyordu şu anda. Yakından bilirdi yağmursuzluğun sıkıntısını; halkın nasıl kıvrandığını bu sıkıntı içinde.

Defterini kavradı yeniden. Gelişigüzel açtı yazılmış bölümden bir yeri. On gün kadar önce yazdığı bir notu okumaya başladı:

"Bektaş'ın Salkasıyla konuşuyoruz duvarın dibinde. Neden evlenmediğimi soruyor.

"Daha vakti, saati var; dur bakalım" diyorum.

"Abaruuu! Senin yaşında da mı dur bakalım olur" diyor. "Şuncacık çocuklar bile avradın göbeğini terletirken?"

"Eh!" diyorum, "yazgı ne yapalım."

"Yazgı mazgı değil, sen tango biçimi alacaksın elleem; şeerlere gidip de..."

"Belli mi olur, alın yazısı."

Çiğnediği, vıcık vıcık ettirerek iyice özediği bok yuvarlaklarını duvara çarpıp dururken, koca ninesi çağırdı:

"Salka gıtı! İneği sağ yürü de. Dana tepinip durmasın boynu bağlı."

Ellerini toprağa beleyerek pisliğini sıyırdı. Temizledi yani. Yemenisinin uçlarını çözerek ağzının yaşmağını tazeledi. Yürürken:

"Sen tango biçimi alacan, tango. Bizim gibi bok yapan, onu bırakıp inek sağanı alıp da nitcen!"

Dış kapının açıldığını duydu. Ardından oda kapısı vuruldu.

"Gel!" dedi pekçe.

Kel Abdullah'ın Musa'ydı gelen. Akıllıca öğrencilerden birisi.

"Musa hoşgeldin. Söyle?"

"Durmuş Öğretmen odadan saldı beni. Selam söyledi. Odada müfettiş var, akşam yemeğini onunla yiyeceğim. O da beni beklemeden doyursun karnını. Yalnız odanın sağını solunu toparlasın bir. Oraya geleceğiz yatmaya, dedi..."

"Peki Musa" dedi. O gidince patatesin başına oturdu. Bekleye bekleye doymuştu oysa. Kendini yokladı bir. Ekmek istemiyordu canı. Tuzluğu getirdi. Batıra batıra üç patates yedi çıkla, ekmeksiz. Yetti bu kadarı.

Süpürgeyi ıslatıp sedirleri süpürdü. Yastıkları düzeltti. Kendine çeki düzen vermeyi düşündü sonra. Aynanın karşısına götürdü onu ayakları. Birbirine geçmiş avurtlarını gördü ilkin. Uzayan sakalının altında da belli oluyordu. Göz akları kanlanmış, kirli kirli görünüyordu. Şişkin göz kapaklarından sonra derisi, ta şakaklarının üstüne kadar buruş buruştu. Saçları karışık, kirli, kepekli.

"Bir berber şimdi, saçı sakalı budayıverecek" diye geçirdi gönlünden. "Sonra bir hamam. İşbilir bir keseci hamamda. Köpüklerin arasından çıkacaksın pamuk gibi. Çıkınca da bu çamaşırları, bu elbiseleri bulamayacaksın. Tertemiz bir takım

çamaşır, elbise seni bekleyecek dışarıda. Uzanıp dinleneceksin onlara baka baka. Yürek çırpıntıları geçip rahatlayınca giyinmek isteyecek canın. Yeri gelecek o vakit bismillahın. "Bismillah!" deyip geçireceksin gömleği boynuna. Çıkıp gelince müfettişle karşılaşacaksın.

Belini bükeceksin;

"Hoşgeldiniz efendim; bendeniz Çardak köyü başöğretmeni Ahmet Tezer..."

"Memnun oldum" diyecek, "Pek şıksınız maşallah."

"Göreviniz efendim, kılık kıyafetimizle de örnek olacağız köylüye..."

Memnuniyetini bu kez gözleriyle de belli edecek müfettiş. İlk etki tamam. Ayaküstü birkaç soru daha soracak:

"Mesleki kitaplar okur musunuz?" diyecek örneğin.

"Okumaz olur muyum!"

"Dergi okur musunuz İlköğretim, Öğretmen?"

"Okurum."

"Günlük gazete izlemek gerek bir de. Hangisini okuyorsun?"

"Cumhuriyet'i efendim, yansız..."

"Köylüyle geçimin nasıl?"

"İyiyiz."

"Gelmeyen öğrencileri kovuşturuyor musun?"

"Harfi harfine!"

Fazla bile gelecek bu kadar bilgi. Açacak not defterini, vereceği rapora kaynak olmak üzere, yazacak bunları bir bir. 4274 sayılı yasanın 10'uncu maddesi gereğince neler yapıldığı hakkındaki sorunun karşısını iyice şişirecek: Kılık kıyafetiyle örnek oluyor, köylüyle geçimi iyi... Öteki soruların karşısı da

bundan geri kalmayacak. Kitap, dergi, gazete izleyerek iş başında kendini yetiştiren adama ne diyeceği var daha. Rapor geliyor bomba gibi. Sen de şaşıyorsun, bu nerenin öğretmeni diye...

Sen kitap okuyabildin mi? Mesleki mi okudun okudunsa. Dergi yüzü, gazete yüzü gördüğün var mı? Devam kovuşturması yaptın da kaç çocuk getirebildin dört gönüllüden gayri?" Düşü bozuldu. Bunlar da berber, hamam ve giysiler gibi düş'tü.

Aynadan ayrıldı gözleri. Önüne baktı. Pantolonu, gömleği, ceketi iyi değillerdi ama pek utanılacak durumu da yoktu hani. Ama sakal, ille sakal. Bir dertti. Olmuyordu bu ne idüğü belirsiz jiletlerle sivilceli yüzünü kanatmak. Gitmiyordu hoşuna. Sakal uzarsa uzasın, canı olsun rahat ediyordu. Herkes sakalını salıvermemiş mi köyde? Vardığın yer körse...

Bu söze söykedi aklını. Başarı bulunduğun topluluğa uymakla mümkündü biraz da. Zekânın belirtisi de buymuş hem. Başka türlü hareket edenler, ayrı baş çekenler başarı gösteremezlermiş. Zaten kendileri sosyal bakımdan gelişmemiş, uyum güçleri zayıf insanlardır ilkin. Kaldı ki başarı... Sorarsa müfettiş, bu biçim savunacaktı kendini... Savunmayı hazırlayınca traş tasası da yok oldu.

Çenesini kaldırınca yüzünü aynada gördü yeniden. Hiç de biçimsiz değildi bu kez. Gözleri pırıl pırıl. Sakalının altında tertemiz bir cilt. Ufak tefek eksikleri vardı şüphesiz. Ama kadı kızı bile kusursuz olamaz. Müfettiş insan değil mi sonra. O da insan. Öyleyse hiç yer yok üzülmeye.

Kollarını kaldırıp, önden arkaya doğru gerindi. Arkadan öne doğru salladı bir de... Güreşe hazırlanan bir pehlivan gibi kollarını sallayarak sert sert yürüdü sedirde. Gidip o kırık plağı koydu gramofona. Zehra Bilir'in boğuk gelen sesi odayı doldurdu:

Ağır ağır bas da gel
Tahtalar oynamasın
Usul usul çık da gel
Anam babam duymasın...

Plağın tik tak, tik tak diye iğneye çarpışını seyrediyordu. Kapı birdenbire açıldı. Kapıyı açan Durmuş'tu. Yüzü bir çala göründü, kayboldu. Açılan kapıdan önce bir yabancı girdi. Müfettiş buydu demek. Ötekiler bildik: Muhtar, Hacı Ağa, Cıbır, Halil Dedenin Abdullah. Üçü de köy kurulunun üyeleri. Arkalarından Durmuş girip kapıyı örttü. "Buyrun efendim, şöyle buyurun!" diyerek yabancıya baş köşedeki yastığı gösterdi. Oralı olmadı o. Paltosunun düğmelerini çözüyor; kupkuru duvarları süzüyordu bir yandan. Onun köşesini boş bırakarak ötekiler çoktan yerlerini bulup oturmuşlardı.

"Merhaba Muhtar!"

"Merhaba."

"Merhaba Hacı Ağa."

"Merhaba."

"Abdullah efendi, Cıbır ağa, merhaba."

"Merhaba."

"Ahmet Bey siz misiniz?" dedi yabancı birden. Genzini yırtarak çıkan zor anlaşılır bir sesti bu.

"Evet efendim. Buyrunuz."

Eyvahlar olsun. O kapıdan girerken kendini tanıtmayı ve elini sıkmayı araya sıkıştıramamıştı şaşkınlığından. Yüzüne bakakaldı adamın. Gözgöze geldiler, tepeden tırnağa süzüyordu onu adam.

Paltoyu, bir kolu çıkmamışken çekti aldı Durmuş. Lastiklerini sedirlerin arasına çıkarıp oturacağı yere yürüdü

müfettiş. 50-55 yaşlarında gösteriyordu. Uzun boylu, geniş omuzluydu. Kapkaraydı benzi. Karalığıyla da kalmıyordu. Tek tüfek namlusundan saçma boşaltılmış gibi delik deşikti yüzü. Mesti-lastiği hâlâ kullandığına göre, abdestinde namazında bir müfettiş olmalıydı.

"Demek sizsiniz.."

"Buyurun efendim."

"Şey... Sende biraz yazarlık var mı?"

"Estağfurullah efendim."

"Hangi anlama söylüyorsun estağfurullahı?"

Dunnuş tahtalının köşesine ilişmiş, ötekiler de oturdukları yerden ikisini dinliyorlar, onlara bakıyorlardı. Gözgöze bile gelememişlerdi Dunnuş'la. Odada neler konuşmuşlar, nelerden dem vunnuşlardı kimbilir. O ne sonnuş, Dunnuş ne karşılık vennişti. "Kerata, on dakikacık önce kalksa gelse ne olurdu sanki. Şimdi merak et dur artık işin yoksa. Müfettiş gidene dek yanyana gelip konuşmak mümkün olmaz."

"Doğru anlamda efendim. Yazar değilim demek istedim yani."

"Estağfurullah demen ne oluyor. Yazar olmak bir bok olmak mı?"

"Estağfurullah efendim."

"Kim yazdı peki dergiye, bu köyün okulu olmayıp da çocukların camide okutulduğunu. Ondan sonracığına: Hocanın, çocukları başına toplayıp namazlık bellettiğini?"

"Nerde efendim?"

"Dergide işte. Adını unuttum. Eğitim memurunun masasında. Gelen geçen okuyup gülüyor. Yazarlık da maskaralık oldu çıktı. Neydi ki zaten."

Herkes oturuyor, o ayakta. Otur demeyi mi unuttu; yoksa

zevk mi alıyordu müfettiş. "Dergi bakkalın adresine gelecekti. Oradan alamazlar. Anlaşılan başka aboneler var... Güzden yolladığım yazıyı koymuşlar demek. Yaşasın Dergici Bay Yaşar! Ama bunlarla ne olacak halim. Beğenmiyorlar baksana. Raporu zayıf verir, terfi ettirmez ya? Üstüne bir de kursa gönderirse..."

"Yazarlık olsun diye değil efendim."

"Ya? Öyle mi? Ne olsun diye yazdın?"

"İş olsun diye..."

"İş bulamadın mı yapacak. Onları yazacağına devamını sağlamaya uğraşsaydın. Sonra, hocalarla uğraşmayacaksın. Bela açarsın başına. Görmezlikten geleceksin onları. Köyde sürüyle çocuk var. Onlardan artan size de yeter."

Muhtara baktı.

"Değil mi Muhtar?"

"Doğru dirsin beğ."

Ne diyeceğini şaşırmıştı Ahmet. "Bu adamların da ipleriyle kuyuya inilmez. Durumun gerektirdiği biçimde yönerge çıkarırlar, arkasından da karşıtını söylemeye hiç sıkılmazlar. Sapına kadar olgun adamlar. Hem hocaların işine karışmayacaksın, hem de devamı sağlayacaksın... Allah beni de bıraksın, şu memleketin haline acısın. Neleri varsa dillerinde bunların. Bundan önceki Müfettiş Şükrü Bey de öyle değil miydi?.. Bir gün öğretmenler toplantısı başlamadan yarım saat önce benden birkaç meslek dergisi adı sordu. Söyledim. Sanki kendisi bu dergilerin yüzlerini görmüş gibi, mutlaka bunlara abone olarak okumalarını söylemişti toplantıda. Toplantıdan sonra ben gazete okurken omzumdan o da süzmüş, sonra da: "Okuyunca bu gazeteyi bana ver Hoca!" demişti. İki ilginç yazı vardı gazetede. Saklayacaktı belki. Verdim gazeteyi. O parçaları kesip çantasına koyarak, belki de, yanına gittiği her öğretmene, gazete okumasını, böyle kıymetli yazıları da kesip kendisi gibi saklamasını söyleyip durmuştur. Benden örnek alın demiştir."

"Yazarlık demek, kendini de başkalarını da oyalamaya çalışmak demektir. Sizleri ise çocukları yetiştirmek için okuttu bu devlet. Yazıyla çiziyle oyalanmaya hiç hakkınız yok."

Sedirin kıyısına oturdu Ahmet.

Bir ara söz gençlikten, yaşlılıktan, çoluk çocuk sahibi olmaktan, onları yetiştirmekten açıldı. Daha çok müfettiş anlatıyor, ötekiler ilgiyle dinliyorlardı.

"Efendim, en kötü, en günah şey çocukları namazlık öğrenmekten ve namaz kılmaktan yoksun bırakmaktır. Cenabı Allah üç çocuk verdi, üçünü de dileğime göre yetiştiriyorum. Namazlarını gözümün önünde kıldırırım.

Ben evden ayrılıp köylere gidince namazı astıkları oluyor ama, analarını uyarıyorum ve dönüşümde, kim dalga geçmişse, bir saat tek ayak üstünde durmak ya da bir saat helada beklemek gibi en ağır cezaları veriyorum ona."

Muhtar: "Beğ, sen böyle konişirsin, ayaklarını öpesim geliyir" dedi.

"Efendim, her şeyin başı bu" dedi müfettiş. "Mademki Müslümanız, dinimizi çocuklarımıza da öğreteceğiz. Bunu yapmazsak, sorumlusu biziz. Allah bizi bilir. Sorgusunu çocuktan değil, bizden sorar. Ebediyyen Müslüman kalmamız için bundan başka çare yoktur. Sen ihmal eder, ben ihmal edersem, çocuklarımız hep cahil kalır, günün birinde din elden gider. O vakit yan dur gayri. Allah korkusu kalmaz, vicdan kalmaz, ahlak kalmaz. Hak kalmaz, hukuk kalmaz..."

"He valla doğru dirsin mivetdiş beğ" dedi, Cıbır Ağa. Baş sallayıp duruyordu ötekiler de.

Vakit hayli geçmişti. Gecenin yarısı. Esneyen esneyene. Yatma vakti geldi de geçiyor. Odadakilerin hepsini seferber etti müfettiş bey: Bir güğüm taze süt bulunacaktı. Süt olmazsa yaşayamazmış. Bilmem ne hastalığından dolayı gece gündüz süt içmeliymiş. Sonra, hiç içinde yatılmadık yatak, yorgan bulu-

nacak. Temizlik imandanmış. Başkalarının kullandığı yatakta yatmak, çarşafı, örtüsü yıkansa da o yatağın, Müslümanlığa aykırıymış..

Süt bulunamadı... Gidenlerin hepsi de birer takım yatak getirip attılar ortaya. Ama elindeyse beğendir bunları. Ne kadar dil dökülmüşse boşuna oldu. Bunun yüzü kirli, ötekinin yorganı, berikinin yastığı... Mutlak uyuyan karılarını uyandırıp onların altından çıkarıp getirmişlerdi bu yatakları getirenler.

Ahmet düşündü:

"Ama müfettişe anlatamazsın ki bunu. Söyleyecek olsan köylünün yedek yatağı olmadığını (gereksinimine yetecek kadar varmış gibi) vereceği cevap hazır müfettişin: "Zaten yazarlığı ele almışsın. Yazar demek yüzde doksan yalan söyleyen adam demektir. Utanacak yüzü de pek göremiyorum sende. Bari şu yatak işini de yaz dergiye..."

Çaresiz kalınca, birinin yorganını, birinin yastığını uydurarak bir takım düzdüler... İyi anına rastlamış olmalı, müfettiş de ses etmeden kabullendi.

Muhtar ve üyeler "Allah rahatlık versin" deyip gittiler. Üçü kaldı odada. Durmuş'la Ahmet ellerini tez tutup üst köşeye müfettişinkini, iki sedirin alt yanlarına da kendi yataklarını yaptılar.

Yatağın ayak ucuna oturdu müfettiş. Dış giyimini soyunduktan sonra:

"Gelin buraya!" diye çağırdı öğretmenleri. Geldiler. Cebinden bir çıkın çıkardı. Kağıt kağıt üstüne sarılmış. Açtı.

"Bu D.D.T.'dir" dedi "Yakama, kollarıma sürün bakayım."

Ahmet yakasını açtı, Durmuş ekti tozu. Ahmet kolunu, paçasını sıvadı, Durmuş ekti tozu. Yatağın kıyısına köşesine de serptiler. İkisi de esneyip duruyorlar. Oralı değil müfettiş. Keyfi kırt, tuzu kuru olmalı.

"Getirin bakayım şu okuduğunuz kitapları, dergileri!.."

Kalktılar. Takada ne varsa getirip koydular gözünün önüne. Kitap dizisinin en üstünde Türkçe Sözlük vardı.

"Kaldır bakayım onu!" dedi. El sürmüyordu kendisi. Kaldırdı Ahmet.

"Nasıl da belli yazar olacak adam" dedi. "Koskoca öğretmen olmuş, hâlâ sözlük kullanıyor. Yazarlar da böyle işte, aslında hiçbir şey bilmezler, sözlüklere, ansiklopedilere baka baka yazı yazarlar. Her şeyi biliyor gibi yuttururlar kendilerini."

.....

"Peki. Sonraki ne?"

"Bir şiir kitabı efendim."

"Döndür bakayım yüzünü."

Eline alınıyordu. Gözüne gözüne yaklaştırdı Ahmet. İyice inceledi kapağı müfettiş.

"Demek solculuk köye de girdi, öyle mi?"

"Nasıl efendim?"

"Kapaktaki kafa resminin içine orak çekiç yerleştirilmiş. Dikkatle bakılmayınca sezilmiyor."

"Nasıl olur efendim?"

"Siz göremezsiniz onu. Uzmanlar görür. Sizin aklınız hocanın okuttuğu çocuklarda."

.....

"Peki sonraki?"

Üçüncüyü kaldırdı Ahmet:

"Bir roman efendim, (Budala)".

"Budala mı, hangi budala yazmış?"

"Dostoyevski."

"Hangi milletten o?"

"Macar" diye attı Ahmet. Yutarsa ne ala. Yutmazsa cahilliği sırtlanırdı. Cahil notunu zaten verdi müfettiş. "Macar ve bugün sayılı düşün adamlarından biri."

"Kaç yaşında var?"

"50'lerde."

"Benim gibi?"

Adamı böylece atlatarak kafasında yersiz soruların doğmasını önleme yolunu bulduğuna sevindi. Ondan sonraki kitabı aldı eline.

"Bu da (Yaban) efendim" dedi. "Yakup Kadri'nin bir romanı."

"Kim bu Yakup Kadri?"

"Tanınmış romancılarımızdan biri."

"Ne zaman yazmış bu romanı?"

"18'inci yüzyılda."

"Zaten 18'inci asırdan sonra bizde kuvvetli eserler yazılmadı. Konusu ne?"

"Yaban ayısı gibi kaba bir erkeğin, asrî Yutunuk Kuşu gibi güzel bir kıza aşık oluşu ve ikisinin serüvenleri."

"Demek oradan geliyor adı?"

"Evet. Adam yabani mi yabani..."

Durmuş pel pel bakıyordu. Ona sordu müfettiş:

"Sen de okudun mu bunu?"

"Okumadım. Ben aşk romanlarını sevmem." Bulsa öte bile geçerdi oysa.

"Ya neler okursun?"

"Köylerimiz Nasıl Kalkınmalı, Rüyamdaki Okullar vesaire..."

"Aferin..."

Gülümsedi Durmuş. Ama onu gülümseten, aldığı aferin değil, Yaban romanını Ahmet'in yutturma biçimiydi.

"Kaldırın!" dedi. Kaldırdılar kitapları. Gitti, paltosunun cebinden defter kalem getirdi, yatağa girdi müfettiş. Kendi kendine bir şeyler yazdı defterine. Sonra Ahmet'e döndü:

"Namaz kılar mısın sen?"

Ahmet bir dakika durakladı. Buraya da yalan sıkıştırmanın kolayı bulunabilirdi. Adam en çok işin bu yönüne önem verdiğine göre, rapor için de iyi olurdu. Ama, demin yerini şöyle-böyle bulan yalanlar burada tatlı kaçmayacaktı.

"Hayır!" dedi.

"Hayır mı? Sen Müslüman çocuğu değil misin? Gavur dölü müsün yoksa?"

Durmuş'a sordu. O da "hayır" dedi. Oruç tutup tutmadıklarını sorup da her ikisinden yine "hayır" diye yanıt alınca, küplere bindi:

"Namaz kılmayan, oruç tutmayan adam, ağzıyla alakuş tutsa yine inanmam. Laf başında da köylüyle geçinemediğinizi, çocuk göndermediklerini sayar dökersiniz ağzınız açıldı mı. Bana bakın: Bana Çopur Fikri derler. Gökten Allah inse yine santimini olumlu vermem raporunuzun. Hatta meslekten uzaklaştırılmanız yoluna bile giderim hiç sakınmadan. En iyisi mi yarından tezi yok abdestinizi alın, namazınızı kılmaya başlayın. Köylü yüzünüze bakıyor iyi ki. Ben olsam insan yerine bile koymam sizi..."

Aynı konuda biraz daha konuştu ileri-geri, sonra yattılar. Öğretmenler susmayı yeğ tutup hiç karşılık vermemişlerdi sözlerine.

Yatar yatmaz horlamaya başlamıştı. Sinirlerini ayağa kaldıran öteki nedenlerin yanına bu horultu da eklenince

uykusunu büsbütün yitirdi Ahmet. Gözünden aktı durdu uyku. Bir an olsun kestirebilmek için çabaladı ama, gayreti boşunaydı. Ne yana dönse uyku oradan kaçıyordu. Durmuş'un da öyle olmadığı ne belli.

Ortalık aydınlanınca kalktı. Ocağa tezek çatıp çaydanlığı da sürdü. Fikri Bey de, Durmuş da rahat bir sabah uykusuna döşenmişlerdi.

Kapı vuruldu. Gidip açtı. Küçük Ağa:

"Hoşgeldin Küçük Ağa!" dedi usulca.

"Belki dedim, büyük konukları var, bir şeye eytiyacı olur da çocuklar bulamaz. Yanlarında bulunayım."

"Sağ ol Küçük Ağa."

Fikri Bey birdenbire uyanıp oturumuna gelmişti.

"Sabah şerifleriniz hayrolsun beğ!" dedi Ağa.

"Hayrolsun. Tereyağı bulunur mu bu köyde?"

"Yok beğim, nerden bulunsun."

"Satınalmak için falan değil. Öyle çok istemiyorum. Bir börek yaptırabilir misin diyecektim?"

"Öyle desene beğ. Evvel Allah kırar döğer bir böreklik yağ bulurum zatınız uçun."

Ağa gitti. Durmuş'la Fikri Bey kalktık, giyindik deyinceye kadar da bir lengerinin üstüne yığdığı börekleri getirdi. Köyde ne kadar ocak varsa yanmakta bu saatte. Günlük ekmekler yapılıyor.

Cıbır Ağa ile Halil Dede'nin Abdullah da geldiler bu arada.

Böreği yedikten sonra Fikri Bey:

"Çabuk biriniz gidin de köyün içinde zil çalsınlar. Bir dersinizi görmek istiyorum. Çabuk toplanabilir mi çocuklar? Öğle yemeğinden sonra gideceğim..." dedi.

Ahmet bu işi yapmak için izin isteyerek çıktı. İyice bir soluk aldı giderken yolda. Cıbır Ağa'nın oğluna rastladı. Köpekler için iki deynek edindiler oracıktan. İkisi birden köy hocasının evine doğru yürüdüler. Hocadan caminin anahtarını alarak sıralardan birinin cebinde duran zili çıkaracak, yanındaki çocuğa vererek köy içerisinde çalmasını, arkadaşlarını hemen camiye toplamasını söyleyecekti. Dambaşında keçilerine Kerteğen dikeni yedirirken buldu hocayı. Durumu anlatarak anahtarı hemen aşağıya uzatmasını söyledi. Tavrına bakılırsa mırın kırın etmeyi aklından geçiriyordu hoca. Ama işin içine müfettiş sözü karışmıştı. Ağzını yumdu ve evin tepesindeki delikten karısına, anahtarları öğretmene vermesi için ünledi.

Onbeş dakika bile geçmeden, bir hayli çocuk toplanmıştı cami avlusuna. Zilin peşinde koşturanlar vardı bir hayli de. Haber gönderip onları da kattı toplananlara. Musa ile Cıbır Ağa'nın oğlunu müfettişe yolladı, çocukların toplandığını söylemeleri için.

Yolda kararlaştırmışlar: Din dersinden gayrisini dersten saymadığını söylemesi karşısında müfettişin, Durmuş da yarın vermek üzere hazırladığı din dersini bugün verecekti... Durmuş'un, müfettişin isteğine uygun bir ders yapacağından emin olmakla birlikte, bir ara kulağına eğilerek, ağaların da bulunduğu derse iyi özenmesini diledi Ahmet.

Dersliğe yürüdüler.

Caminin kapısından girmeden başladı dersine Durmuş:

"Efendim, bu din dersi o kadar zevkli oluyor ki, insan vaktin nasıl geçtiğini bilemiyor. Çocuklar da bambaşka oluyorlar din dersinde. Bir hareket geliyor hepsine... En çok bu derse çalışıyorlar ve güzelce hazırlanıyorlar."

Müfettiş:

"Dinimiz dizimizin direği..."

"Öyle efendim" diye başını salladı Küçük Ağa. Cıbır:

"Deli misin, elbet öyle" diyerek tamamladı.

Durmuş Yücekuş:

"Gerçi okulda din dersi okumadım ama, ben de ne edip edip hazırlama olanağı buluyorum. Zevk de alıyorum bundan. Çocukların kitabı öyle güzel hazırlanmış ki zaten."

Dersliğe girdiler.

Dersi alacak olan beşinci sınıf, konusu da "Müslümanlığın koşullarını yinelemek, bu koşullardan namaz kılmanın uygulamasını yapmakmış..."

Konuya geçmeden önce, belki derslikte bir de konuk bulunduğunu hesaba katarak, önceki dersleri de bir an karıştırmak istedi Durmuş:

"Müslümanlığın temeli neydi çocuklar?"

Hep birden:

"Ayetler öğretmenim!"

"Biz ayetlere ne ederiz."

Yine hep birden:

"İnanırız, iman ederiz öğretmenim."

"Ayetlerimizi inkar edenlere ne deriz Ali?"

Ayağa kalktı Ali:

"Onlar kafirdir öğretmenim. Cehennemde yanacaklar öğretmenim."

"Aferin Ali!.."

Pencerenin önündeki aydınlık yere doğru yürüdü Durmuş. Biraz ışık girmekteydi, caminin ufacık penceresinden. Ama içerde bulunan ağalar oracığa toplandıkları için etki yapamıyordu ışık. Fikri Bey de beşinci sınıfların bulunduğu yerde bir sıranın üstüne oturmuş, bacaklarını sarkıtmıştı. Karışmadan dersi dinliyor, arada bir ağaların bulunduğu yere

bakarak kaş, göz işareti yapıyordu. Ders istediği gibi yürümüyorsa da kızmadığını anlamak olanaksız değildi. Ahmet'in kafasında ise cinler cirit oynamaktaydı. En iyisi gözden ırak olmak diye düşünerek sıraların arasına dolanıp karanlıkta bulduğu bir boş yere oturadüşmüştü.

Parmağıyla, arka sırada oturan bir kıza işaret etti Durmuş. Kız kalktı. Kalkan kız ayakta dururken, müfettişe yaklaştı Küçük Ağa:

"Bu kalkan kız yok mu müveddiş beğ, bunların bütün oymakları din adamı, hacı hoca..."

"Çok güzel, çok güzel" dedi Fikri Bey. Sonra ayakta duran öğrenciye döndü: "Aferim kızım, aferim!"

Daha bir şeycik sorulup yanıtlamadan aferimi alan kıza, araya girenler yüzünden geciken sorusunu sordu Durmuş:

"Peki Halide, söyle şimdi: ayetlere iman edenler, onların gösterdiği yoldan gidenler ne olacak?"

Saniye beklemeden kondurdu kız:

"İçinden gürül gürül ırmaklar akan Cennetin köşklerinde oturacaklar!"

"Sonunda o köşkten çıkacaklar mı onlar?"

Biraz gecikti kız. İki yandan parmaklar kalkıp havada oynamaya başladı.

"Durun" dedi Durmuş, "benim bildiğim Halide'yse durun az."

Halide yanıtı yetiştirerek öğretmenin yüzünü ağarttı:

"Hiç çıkmayacaklar öğretmenim, sonsuz oturacaklar."

"Aferin Halide, otur. Şükrü sen söyle: Ayetlerimize inanmayanlar sadece ateşe atılmakla kalacaklar mı?"

"Hep orada yatacaklar öğretmenim. Cezalarını çekerken iyice acıyı tatmaları için, Allah dedemiz onların derilerini yandıkça yenileyecek..."

"Şahnaz, kızım sen söyle bakalım, biz daha nelere inanırız?"

"Meleklere öğretmenim, kadere öğretmenim. Cennete, cehenneme, ölüme öğretmenim."

Fikri Bey elini kaldırdı Durmuş'a. Kendisi soracaktı. "Bana bak" dedi ayakta bekleyen kız öğrenciye:

"Söyler misin bana: Melekler bize görünürler mi?"

"Görünürler efendim."

Durmuş'un benzi sapsarı kesildi. Bereket versin onun güvendiği çocuklar da vardı bu derslikte. Nitekim parmak kaldıranlar oldu birkaç yerden. Kafası kel, küt burunlu kara bir çocuğu gözü tuttu Fikri Bey'in:

"Sen söyle bakalım Karadayı, Melekler bize görünürler mi?"

"Görünmezler efendim."

"Peki hiç kimseye görünmezler mi?"

"Görünmezler."

"İyi düşün..."

Herkes düşünüyordu. Öğrenciler arasında hiç parmak kaldıran görünmüyordu bu kez. Ders dinlemekte olan ağalara göz etti Fikri Bey, onlar da hep birden omuz silktiler. Bilemiyorlardı Meleklerin kimlere göründüğünü. Düşünüyordu ağalar: Müfettiş de müfettişti ha! Bir adam olacaksa böyle olmalıydı...

"Bu adama bir iyilik kalmalı bizden" diye geçirdi içinden, Ahmet'in oturduğu sıraya doğru yürüdü Cıbır Ağa. "Nasıl olur Ahmet Beğ, bir horoz kessem, bir hoşaf kaynattırsam pilavının yanına da? Bu adam boş adam değil."

"Peki, nasıl isterseniz ağa" dedi Ahmet. Düşüncesini Küçük Ağa'ya da söyledikten sonra Fikri Bey'den izin isteyerek çıkıp gitti Cıbır. Düşüncesini açmamıştı Fikri Bey'e.

"Ahmet Bey nerede?" diye iki yanına bakındı müfettiş.

"Arkada efendim" dedi Küçük Ağa. İçinden de: "Eyvah yakacak altmış birle çocukları" diye geçirdi, "benim bile bilmediğimi Ahmet Bey nereden bilecek. Soruverirse yandı."

Bu müfettiş boş adam değildi gerçekten. Öyle bir ip ucu bulmuştu ki değme babayiğit alamaz elinden. "Buyurun efendim, bir emriniz mi var?" diyerek ayağa kalktı Ahmet.

"Hayır, nerelerde kaldın diye merak ettim de."

Bunun üzerine artık oturmadı Ahmet. Sıraların arasında dolaşarak, ders yapmakta olan beşinci sınıflar dışındaki sınıfların uslu oturmaları için elinden geleni yapmaya başladı. Kendine bir iş bulmuştu böylece.

Parmağıyla işaret edip kaldırarak birkaç öğrenciye daha sordu Fikri Bey, Meleklerin görünüp görünmediklerini. Görünmezler diyenlerin yanında görünürler diyenler de vardı ama, kimlere görünüp, kimlere görünmediklerini ayırdeden çıkmıyordu.

"Sen anlat yeniden, öğrenmiş olurlar!" dedi Durmuş Yücekuş öğretmene dönerek.

Durmuş anlatmaya başladı:

"Melekler, Allahın emirlerini yerine getiren, onun hizmetlerini yapan yaratıklardır. Onun için yalnız Allaha görünürler. Bizler ise Allahın kullarıyız. Bizim durumumuzu Allaha melekler haber verir. Bizim iyi-kötü neler düşündüğümüzü öğrenerek Allah dedemize söylerler. Bunun için bize hiç görünmezler, Allaha görünürler..."

"Sormak istediğim bu değil!" dedi müfettiş. "Allahla kulun arasındalar, bu kabul. Görevleri gereği bize görünmezler, Allah dedemize görünürler, bu da kabul. Ama benim sormak istediğim nokta şudur: Biz kullarına görünmedikleriyle ve Allaha göründükleriyle iş tamam oluyor mu? Başka kimseye görünmezler mi?"

"Efendim, başka..."

"Allaha hizmet eden Melekler, Allahın elçisi olan peygamberimize de görünürler. Anlaşıldı mı?" dedi müfettiş... Çocuklardan birini kaldırarak:

"Melekler kime görünürlermiş?" diye sordu.

"Peygamberimize görünürlermiş."

"Melekler ne yaparlar?"

"Allaha hizmet ederler efendim."

"Bakın çocuklar" dedi müfettiş. "Gayemiz kötü ruhlu insan olmak değil, iyi Müslüman olmaktır. Hepinizin birer günah defteri vardır. Siz doğduğunuz zaman Allah her biriniz için bir defter ayırır. Bu defteri Melekler doldurarak Allaha götürürler. Günah defterlerini dolduran Meleklerin sizler hakkında da iyi şeyler yazmaları için kötülüklerden sakınmalısınız. Öğretmeniniz ue bu dersleri iyi Müslüman olmanız için okutuyor size. Abdestinizi alın, namazınızı vaktinde kılın. Zamanı gelince orucunuzu tutun. Oruç tutmayan, namaz kılmayan insanlar kötü insanlardır. Onlarla konuşmayın, arkadaşlık etmeyin. Öylelerine selam venneyin..."

Halil Dede'nin Abdullah, Küçük Ağa'nın kulağına eğilerek bir şeyler söyledi. Sonra ikisi birden hayretle baş sallamaya başladılar. Ahmet ağır ağır onlara doğru yürüdü. "Dersine devam edebilirsin" dedi Durmuş'a müfettiş.

"Çocuklar, şimdi asıl bu saatteki konumuza geliyoruz" dedi Durmuş. "Müslümanlığın koşullarından namaz kılmak nasıl olur, onu göreceğiz..."

Durmuş bu saatteki konusuna gelmişti ya, derse başlayalı iki saate yaklaşmıştı. Ama, önemli değildi vaktin geçmesi. Günlerden pazar olması kadar müfettişin bu dersi sevmesi de böyle düşündürüyordu Durmuş'u. Öğrencilerden küt burunlu Kel Şükrü'yü eve yolladı bir seccade getirmesi için. Benli Nurhan dedikleri kız öğrencisine de hemen bir süpürge bulup

sıraların arasındaki genişçe yeri süpürmek görevini verdi. Her halde en iyi kılabileceklerden olacak, içlerinden beş kişiyi seçti. Abdest alarak çabucak gelmelerini söyledi.

Ağalar, Ahmet'e, müfettişin eşi bulunmaz bir Müslüman olduğundan söz ederek, bugün öğle namazını kıldırıp köyün camisinde unutulmaz bir vaaz vermesini önerseler nasıl karşılayacağını soruyorlardı. O da, "sevinir sanırım" dedi. Durmuş onlara yaklaştı: "Artık okulu bitiriyorlar. Yaşamlarında bunlara en çok gerekli olacak bu namazdır" dedi. Müfettişe de duyurmak için ekledi: "Gayet yerinde bir görüşle müfettiş bey de bu durumu biraz önce öğrencilere verdikleri kıymetli öğütlerde belirttiler zaten..."

Sıraların arasındaki boşluk süpürüldü. Şükrü seccadeyi getirdi. Serdiler. Ölçüp biçerek kıbleyi doğrulamanın gereği yok. Onu, okul binasında din dersi yapanlar düşünsün. Burası cami idi ve yönü yöntemi belli idi. Abdest almaya giden beş kişi de geldiler. Gelenler seccadenin üstünde kıbleye karşı sıra olurken, Durmuş da durumu açıkladı:

"Çocuklar, hepinize burada namaz kıldırmak mümkün olmadığı için, beş arkadaşınıza kıldıracağım. Sizler de bakacaksınız" diyerek seccadenin kıyısına durdu. O beş kişiden birini seccadenin üstüne çekti. "Şimdi Haluk, önce nerden başlanıyor, nerde bitiyor, abdest almayı anlatacak bize..."

Haluk, sanki suyla abdest alıyormuş gibi yaparak, anlatarak ve neler okunması gerekiyorsa onları da okuyarak gösterdi. Onlar, kıbleye karşı sıralanmış dururken, Durmuş, namazın Allaha ödeyeceğimiz bir borç olduğunu, bunu günde beş vakit kılmak suretiyle ödediğimizi açıkladı. Hangi vakitlerde sünnet önce kılınıyor, elindeki kağıttan onları da söyledi bakarak. Planı olmalıydı Durmuş'un, elindeki.

İmamlık ediyordu Haluk. Ötekiler de "cemaat" idi.

Başladılar.

Haluk, Gulhüyü, Elhamı okurken yanılmaya, yarısını yemeye başladı. Hele Allahüekber diyemiyor, "Allafebber" diyebiliyordu. Öğretmen, düzeltmek için uğraştı, namazı bıraktırarak. Ama o da doğru dürüst söyleyemiyordu sözcükleri. Müfettiş de söze karıştı. Doğru okunmazsa, sevap yerine günah kazanılacağını ve amel defterine öylece geçeceğini söyledi. Elhamı Gulhüye zam ederek okumaya başlayan Haluk'a çıkıştı: "Neden Gulhüye Elhamı zam ediyorsun? Daha başkalarını zam etsene!" Ne demek istediği ortaya attığı sorudan daha iyi anlaşılıyordu.

"Neden bazı sureleri elhama zam ediyoruz da elhamı ötekilere zam etmiyoruz?"

".....!"

"Ya, görüyor musunuz ağalar, siz de içinde, daha Elemterede kırk iki yanlışınız var. Adam olmanız için yedi düvelin ekmek depoları yetişmez."

Çocuklar yeniden başladılar namaz kılmaya. Ellerini ayaklarını usulüne göre koyamıyorlar, indirip kaldıramıyorlardı. Haklı olarak kızdı Durmuş.

"En gerekli şeyi de böyle yarım bilirseniz vay halimize!" diye söylendi. Hele içlerinde birisi ellerini acemice tutuyordu. Arkadan dördüncü sınıftan birisi güldü buna. Çıkışmak yine Durmuş'a düştü: "Gülmeyin, sonra namaz bozulur, hepiniz günaha girersiniz" diyerek onu da yatıştırdı. O aceminin yanına gitti. Haluk'a bakarak örnek almasını, ellerini kadınlar gibi göğsüne değil, aşağıya bağlamasını anımsattı. Ama baktı ki yanlış yanlış üstüne gidiyor, "bırakın!" diye bağırdı. Benli Nurhan'ı çıkardı ortaya. El bağlayışta falan kadınların erkeklerden farklı durumlarını göstererek arkadaşlarına yardımcı olmasını istedi. Kız da bildiği kadar istenenleri gösterip oturdu. Kabul edilir ki, gerek imamlık yapan Haluk, gerekse ötekiler, hatta, son olarak namazda bazı duruşları anlatıp da oturan kız, yarım yamalak ana-babalarından öğrenmiş olduklarını tam

yapamıyorlardı çekincelerinden. Yani, anlayışla karşılanacak olursa, bu namaz kılma işinde çocukların pek geri olmadıkları ve koşullara göre, yetişmelerinin kötü olmadığı anlaşılırdı. Hatalarını kısaca anımsattı Dunnuş. Yeniden, daha düzgün kılmak için namaza durdu küme, Haluk'un dili dönmüyordu çok yerlerde. Allahüekbere "allafebber" dediği kadar süphanabbilala diyeceği yerde "süpanappurap" diye sertleştiriyordu. Onları seyretmekte olanlar ise hayli üzülüyorlardı bu yanlışlar için.

Ahmet:

"Efendim, pek önemli değil bu yanlışlar" dedi müfettişe. "Önemli olan kalblerdeki niyettir. Bu çocukların iliğinde bile Allah korkusu yerleşmiş olduğunu bilmeli ve üzülmemelisiniz..."

Artık bu kez yanlış da olsa sonuna kadar bir öğle namazını uyguladılar. Daha da çalışarak hatalarını gidermelerini isteyen Dunnuş öğretmen, bu dersin bittiğini, gelecek ders için bir dua yazdıracağını söyledi.

Kağıt kalem çıkardılar. Yanlışlık olmaması için tahtaya yazdı Dunnuş duayı: "Allahümme inne Nevsipike, nelhaber hisse..."

"Gelecek derse kadar ezberleyin. Anlamını da o vakit söylerim" dedi Dunnuş. "Her Müslümanın bilmesi gereken, her yerde işe yarayan çok kıymetli bir duadır bu..."

Bir öğrenci parmak kaldırdı.

"Söyle Sami!" dedi Dunnuş öğretmen.

"Öğretmenim, Yavşanobası'nda benim bir arkadaşım var. 'Tam Tatbikatlı Namaz Hocası' var onda. Namaz kılarken nasıl oturulacağını, nasıl yatılıp kalkılacağını, elin ayağın ne biçim tutulacağını hem anlatıyor, hem de oraya çizilmiş şekiller var, onlarla gösteriyor."

"İyi. Ismarlayın şehre getirtin öyleyse. Her vakit gerekli olur."

Derse başlandığında saat dokuzu biraz geçiyordu. Şimdi ise on bir buçuk. İki buçuk saat oluyordu şöyle böyle. Çocukların sıkıntısı neyse ne ama, öğle namazı yaklaşmıştı.

Önce müfettişle ağalar, sonra da çocuklarla öğretmenler çıktı. Hacının Abdullah içerdekilerin çıkmasını bekliyormuş caminin damına çıkmış da. Hemen başladı ezan okumaya "Tanrı uludur, Tanrı uludur!.." Karşı evlerin köşelerinden sıvalı kollarını indirerek camiye çekilmekteydi köylü.

Elde çanta derslikten boşanan çocuklar, birbirlerine:

"Öğle ezanı okunuyor lan, yürüyün! Yetişemeyiz sonra namaza, abdest alacağız daha" diyerek itişiyor, koşuşuyorlardı...

Çoktandır avlu duvarının dibinde oturan köy imamı, hemen toparlanıp üstbaşının tozunu silkeleyerek müfettişin yanına koşup, ellerine sarıldı. "Sallialla seyyidina Muhammet, Sallialla seyyidina Muhammet" diye yineledi iki kere. Ortalık karıştı. Belli belirsiz, anlamsız laflar mırıldanarak müfettişin eline sarılmaya, hoş geldin demek için bir uçtan kuyruk olmaya başladı millet. Ahmet'le Durmuş, koskoca pazar günlerini birarada geçirip de iki sözcük konuşmayan gurbetteki iki hemşeri askere benziyorlardı. Birbirlerine bakıyorlar, yanyana duruyorlar, ama dudakları kıpırdamayı unutmuş gibi susuyorlardı.

Hoşlaşma faslı biter bitmez elinde ibrikle karşısına dikildi Küçük Ağa. "Buyrun müveddiş beğ, abdestinizi alın, vakit geçiyor."

"Öğretmenler nerede, öğretmenler, önce onlar alsınlar bakayım!"

Elinde ibrikle öğretmenlerin bulunduğu yere yürüdü Ağa. Ölür mü, öldürür müydü Ahmet. Müfettişi emrediyordu. Emir, demiri keserdi. "Emir altı" deyimini askerlikten söz ederken söylerler, diye düşündü. "Oysa ki bu ellerde ast-üst ve büyük-küçük sorunu öteki alanlarda da asker ocağından ayrımlı

değildi. Herkes, bir parmak üstünün yanında süklüm püklüm. "Bazılarının burnu Demirkazık yıldızını nişan almıyor ama, Erciyes'ten aşağısına da denk olan burun bulamazsın."

Abdest almaları her bakımdan uygundu. Hırıltı, gürültü, yerli ya da konuk, hepsinden gelecek pisliği bir abdestle temizlemek en iyisiydi...

Gözgöze anlaşarak abdest aldılar ikisi.

Müfettiş kıldırıyordu namazı. Ahmet'le Durmuş arkalardan bir yere sığınarak "durdum divana, uydum imama" kabilinden durumu kurtarıyorlardı...

Namaz bittikten sonra ayağa kalktı Fikri Bey. Pür dikkat, dinlemeye hazırdı topluluk.

"Ben eğitim müfettişiyim arkadaşlar, belki tanımayanınız var!" diye başladı. Kendisinin dünya işleriyle ilgili bir memur olmasına karşın, ahiret işlerine pek çok önem verdiğini açıklıyordu. "Köyünüzde vazifeten okulun teftişi için bulunuyorum ama kalben şu Allahın evinde bulunan ümmeti Muhammet'le aynı şeyleri düşünerek aynı duayı yapıyorum. Bu duam, din kardeşlerimizin arzuları hilafına onlara kabul ettirilmiş olan bilumum küffar modasının kısa zamanda yerini âdet ve an'anelerimize terketmesine matuftur..." diye bitirdi sözlerini... Eğer elle alkışlama ve gürültülü övgü töresi köyde olsa, cami bile yıkılırdı. Burada, hoşlandıklarını başlarını sallamakla gösterirlerdi. Bu kez de öyle yaptılar.

Hoşlaşma borcunu namaz başlamadan önce ödeyemeyen vatandaşlar yine müfettişi çembere almışlardı. Dilini yutan yutanaydı. "Çok derin" diyorlardı da başka bir şey demiyorlardı. Sıkıla sıkıla müfettişin önüne vardı Koca Duran:

"Afedersin müveddiş beğ, bir ircam var zatınızdan" dedi "dünya yüzünde eski hocalar kalmadı. Şimdikiler daha guranı yutmadan cemaatın önüne geçip namaz gıldırıyorlar. Gıldırdıkları namazın gusuru bize mi onlara mı Allah bilir

orasını gayrı. Bi düşün bakalım, burda hocalık yapmak özünden geçerse, kuşun südüyle beslerik vallah seni..."

"Bu köyler zatın gibi adam ister miveddiş beğ!" diyenler ise bir iki değil çoktu çevresinde.

Burada yaşamanın kendisi için mümkün olmadığını, çoluk çocuk buraya gelmenin zorluklarını anlatarak özdenliğine inandırdı onları.

Köy imamı ile birlikte Cıbır Ağa'nın çağrısına uyup öğle yemeğine gitti müfettiş. Ağa'nın hazırladığı yemeklerin kahrı çekilirdi doğrusu: Tavuk suyuna çorba, pilav, ayrıca tavuğun kızarmışı... Yemek biraz geç hazırlanmıştı. Ahmet'le Durmuş odalarında nefislerini körletip de müfettişlerini uğurlamaya geldiklerinde yeni kurulmuştu Cıbır'ın sofrası. "Soğan yoksa turşu buldur Ağa!" diyordu Fikri Bey. Çevresinde bulunanlar ise işin başka yönündeydiler.

"Bu memlekete böyle adam gerekli" deyip duruyorlardı birbirlerine.

Yemek bitmeden yolculuk derdine düşmüştü Fikri Bey.

"Bana bir at bulamaz mısınız Cıbır Ağa, Yavşanobası'na gideceğim. Akşama kalmadan yetişeyim. Dün Çukurbük'ten iyi bir at buldular, çok rahat geldim buraya..." dedi.

Düşündü oradakiler. Bu konuğun incinmeden Yavşanobası'na ulaştırılması boyunlarına borçtu. Ama nasıl? Evelallah sırtlarında da taşırlardı ya, rahat edemezdi. İlle rahat bir binek atı isterdi, motorlu araçları bulunmadığına göre.

İyisi kötüsü bir binek atı vardı köyde. Gülizar'ın oğlunun atı. Ama o da keyif sahibi. Kendinden başkasını bindirmez kolay kolay. Hele bir yabancıya vereceğini pek akıl kesmez. Ama o da duymuştur belki köyde büyük konuk bulunduğunu. Köyün şerefini aklına getiriverirse, verir mi verirdi.

"Küçü Ağa! Gönül alçaklığı ile Gülizar'ın oğluna kadar bir git ne olur" dedi Ahmet.

Ağa da gitmek zorunda olduğunu kestiriyordu, çıkarken:

"Senin uçun gidip uğraşacağım miveddiş beğ. Velakin aklım kesmiyor olacağını. Anasının adıyla anılandan hayır gelmez beğ, yanım erkek sayılır. Gülizar'ın oğlu demişler ona. Korkarım yine eşeklen yolcu ederik zatınızı" dedi.

Boşu boşuna, söylenerek dönüşü, ağanın sanısını doğrulamıştı.

"Beğ olmaz dedim sana" dedi. "Benim kırbız eşeği onun atından kalmaz. Adı eşek. Hazırlayım onunla git. Gideceğin yer bir kurşun atımı yer. Biz her gün yayan gider gelirik, bir saat sürmez."

Küçük Ağa'nın Kıbrıslı'sı hazırlanmış, müfettişi uğurlamak için muhtar, üyeler ve ileri gelen birkaç köylü daha gelmişlerdi. Yavşanobası'na kadar müfettişi götürecek ve oradan eşeği geri getirecek bekçi de hazırdı.

Eşeğe binmeden önce öğretmenlere:

"Yanına kalıp da öteki derslerinize girmek istemiyorum. Mal meydanda. Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur" dedi. Orada bulunanlar dikkatle dinliyor, hecelere yaptığı vurgulan bile kaçırmıyorlardı. Böyle adam yılda bir kere ya gelir ya gelmez bu köye. Köylülerin en büyük kazancı aradan birkaç sözcük kaparak belleklerinin köşeciğine kazımak. Yeri gelince de, "falan zaman bir bey geldiydi de şöyle dediydi" diye söyleşinin arasına yerleştirmek o sözcükleri. Onların görgü ve bilgilerinin artmasının da yolu budur.

Sürdürdü baskısını:

"Namazdan abdestten habersiz olduğunuza göre, çocuklara verdiğiniz din dersini olsun kepaze etmeyin. Benim üzerinde durduğum tek konu bu. Bunda da durumunuzu öğrendim. Öteki dersleriniz vız gelir; ne yaparsanız yapın..."

Köyün en ileri gelenlerinin önünde ve yüzlerine karşı söylenen bu sözler, öğretmenlerin ikisini de ağlamaklı etmişti.

Müfettişin ağzından çıkan her sözcük, onları, dinleyen köylülerin gözünde biraz daha küçültüyordu. İşin içini dışını bilmediklerinden "her şeyin bir annayanı olur. Bizim öğretmenler her bir şeye bakmıyorlarmış bakın. Biz ne biliriz," diye içlerinden geçirdikleri de belliydi.

Ama rapor ve küçültme kaygusu değildi onları ağlamaklı eden. Daha başka şeyler, ansıdıkları büyük sorunlardı. Bu halleriyle de olsa kafalarında büyük yurt sorunları vardı. Kendi güçsüzlüklerinin, olanaksızlıklarla çevrili oluşlarının ayırdındaydılar. Dünyada, yurtta neler oluyor, ne yazılıyor, ne söyleniyor... Hepsinden yoksundular bu çöl ortasında. Konuşmasını unutmadıklarına şükür. Unutmamışlardı konuşmasını ama, dillerini çıkarıp bir tek sözcük söylemiyorlardı. Bu hal çaresizliklerinden çok, koşulların onları manen ölü bir hale getirmesi şeklinde yorumlanabilirdi. Salt manen mi? Maddeten pek mi güçlüydüler sanki. Az mıydı dertleri, yaraları? Delik deşikti her yanları. Her gelen ok onlara saplanıyordu. İşte böyle arada sırada biri geliyor, bir eksiği tamamlarcasına tuz biber ekiyordu yaralarına.

Onları bir ümit ayakta tutuyordu oysa: Bu, maddi yoklukların ve yalnızlığın ardında, onların ve ülkülerinin gereksidiği manevi desteğin varlığı ümidiydi. Güvendikleri dağlara, karın yağdığı da oluyordu, yağmadığı da. Ama bir çoklarının başı kel mi keldi dağların. Ot bitmez, it siyimez...

Eşşeğe bindi müfettiş. Öğretmenlerden başka oradaki herkesin elini sıkmıştı binmeden. Hareket ederken öğretmenlere baktı:

"İşte beni bu kadar etkilediniz..." dedi "köylüyü ne kadar etkilediğinizi de bir binek atını alamayışınız gösterdi..."

İKİNCİ BÖLÜM

Günlerden çarşambaydı. Dört gün kalmıştı okulun tatiline. Ahmet son dersi bir an önce bitirip camiyi öğle namazı için boşaltma çabasındaydı. Öğleden sonra okul tatildi zaten. Ders bitince gidip hasta yatmakta olan Durmuş'un başucuna oturacak, onu teselli etmeye çalışacak, ona gereken bakımı yapacaktı.

Caminin açık duran kapısında gölgeler belirdi ve köy ihtiyar kurulu üyeleri girdiler birden bire. Ahmet "hoş geldiniz!" diyerek ellerini sıktı. Bir istekleri, yapılacak bir iş olup olmadığını sorduktan sonra dedi ki:

"Hayırdır inşallah muhtar; her vakit gelmezdiniz. Böyle baskın verip sevindirmelisiniz bizi bazan. Bakın biz harıl harıl çalışıyoruz..."

Sonra çocuklar hakkında bir şeyler söylemenin de gerekli olduğunu düşünerek ekledi:

"Şu sol köşedekiler beşinci sınıflar. Bak Cıbır Ağa'nın oğlu orada. Hayırlısıyla okulu bitirecek. Sağ taraftakiler dördüncü sınıf. Şu ön kısım da sırayla bir, iki, üçüncü sınıflar. Durmuş Bey de azıcık üşütmüş, gelemedi. Hepsi üstüme kaldılar iki gündür..."

Muhtar:

"Duymadık Durmuş Beğ'in hasta olduğunu" dedi.

Cıbır Ağa:

"Akşamüstü gidek yoklayak bir".

"Gidek ya, gidek!" diye ötekiler de katıldılar düşünceye.

"Benim oğlanın gafa nasıl, iş var mı Ahmet Beğ" dedi Cıbır Ağa. "Allah izin verirse okutmak istiyom bunu. Şöyle en yüksek

mektep hangisi varsa söyle oraya gönderelim. Bize faydası olmaz a gendisi bari bi mayış sahabı olsun. Duva eder belkim.. Ihı ne diyon?"

"Hayırlısı olsun Cıbır Ağa. Sen okutmak isteyince elbet bir yol bulunur. Çocuğun kafası yeterli. Akıllı bir çocuk."

Muhtar:

"Allah uçun derin Cıbır Ağa" dedi, "senin bu Çapan okur. Okur amma, göndermişleyin yünsek mektebe göndenneli. Şu enüsdü neyim dediklerine salacaasan hiç de yoğurt aklını süt etme. Bırak çiftin arkasına düşsün, öküzleri kovalasın..."

"Tövbe de muhtar, tövbe de. Salar mıyım hiç enüsdü mektebine. Ne dedi geçende miveddiş beğ, akşam övünü yerken, gumulüs mektebi yapmışlar orayı..."

Ahmet lafın ağzını değiştirmek için:

"Ne hayır olduğunu söylemedin muhtar?" dedi. Onun karşılık vermesini beklemeden çocuklara döndü:

"Ağır ağır, düzgünce çıkacaksınız, paydos!" dedi.

Çocuklar çıkmaya başladılar. İçi ferahladı Ahmet'in. Çünkü enstitüler için konuşulanı çocuklar da dinliyorlardı. Oysa bu konuşulanlar, Ahmet'in anlattıklarına aykırı düşüyordu. O her laf başında Köy Enstitüsü'ne gitmeleri için, özellikle dördüncü, beşinci sınıflardaki çocukları isteklendirmekteydi. Biliyordu ki onların gidebilecekleri okulların en başında havalarının değiştirilmesine karşın enstitüler geliyordu. Öteki okulların yolları daha sarptı bu çocuklar için.

Ama gelenin gidenin söyledikleri tutmuyordu ki onun söylediklerini. Gördüğüne ve duyduklarına bakılırsa, her gelen Enstitüler hakkında bir şeyler söylüyor, ama lehinde tek sözcük çıkmıyordu ağızlarından. Bu yüzden köylerde birçok öğretmen ne edeceklerini şaşırmışlar, ileri geri konuşmaktan sakınmaya başlamışlardı. Birçokları arayıp tarayıp öğretmen okulu rozeti bularak yakasına kondurmuş, yalan söyleyerek aslını yadsımaya kadar gitmişlerdi, durumlarını kurtarmak için.

"Bunun sonu ne olacak?" diye bir an düşünmeye başladı Ahmet. "Esen yelin ucu muhakkak köylülerin kulağına kadar geldi. Çocuklarının kulakları da boş değil. İlk baştan bize, öğretmenlere inan kalmıyor bu çocuklarda. Sonra..."

"Yarından sonra gelecekler var da..." Muhtarın bu karşılığı yarım koydu düşüncesini.

"Kimler geliyor?"

"Aran mı: Onbaşısından tut valiye kadar. Sait Bey haber salmış pazarcılarınan."

"Hangi Sait Bey. Parti Başkanı mı?"

"Heye. Seçim yaklaştı, şunun şurasında bir ay bilenem kalmadı. Allah izin verirse Cumayı gün Çardak'tayız demiş. Vali de gelecekmiş onlarla. Fahir Onbaşı da yarın gelecek. Onlar geleneden hazırlanmamıza yardım edecek..."

Konuşa konuşa, camiden çıkıp Muhtarın odasına geldiler. Güllü Bekçi bir kahve yaptı, içtiler. Oda şimdiden düzene girmişti. Komşularda ne kadar halı, seccade, yatak yastık varsa yığmıştı Güllü... Odanın içini kat kat üstüne döşemiş, artanları, duvara çakmıştı. Dört duvarın kıyısını fırdolayı iki kat yastıkla donatmıştı.

"Tellal da çağırdım" diyordu. "Herkes köpeğini ahırına bağlasın; kimse bir yere gideyim demesin..."

Ekledi:

"Öyle ya, ne olur ne olmaz, Fahir Onbaşı yarın erkenden geliyor..."

Muhtar;

"Ahmet Beğ" dedi, "Senden ırcamız, Vali geldiğinde bizi-minen olman. Belkim bir şey sorar neyim eder de altında galırık. Hiç olmazsa iki lügat patlatır, covap verirsin."

"Hay hay muhtar. Birarada olalım. Karşılayalım, uğurlayalım. Anca bir, kanca bir olsun. Biz bizeyiz."

"Sağol."

"Siz de sağ olun. İzin verirseniz Durmuş Bey'i daha bekletmeyeyim."

"Güle güle. Selam söyle Durmuş Beğ'e, belki biz de gelirik birazdan..."

Köyü ortadan ikiye ayıran dereyi geçti. Orda konuşmakta olan birkaç kişi önüne geçtiler:

"Başefendi gelecek diyorlar hoca, aslı var mı?" diye sordular.

"Herhalde..."

"Ne vakit?"

"Yarın."

"Yalnız mı geliyor acep, başka kimse yok mu?"

"Cuma günü gelecekler de var sanırım. Vali, mali..."

Köy Kurulu'nu olduğu kadar bütün köylüleri telaşlandırmıştı, "bazılarının geleceği" haberi.

"Onbaşı gelecek."

"Başefendi gelecek!" deyip duruyordu herkes.

O gün ikindin, bekçilerden birini komşu köye yolladılar, hindi alması için. Ötekinin önüne de iki eşek katarak karakola yolladılar. Sabahleyin Başefendiyi alıp gelecekti.

Geldi ertesi gün. Öğle vaktiydi. Beri benzer kişiler pek yaklaşamadığı için, köyün ileri gelenleri çeşmenin yanında karşıladılar. Çevresinde ezilip büzülenleri, "amin!" çekerek sakallarını sıvazlayanları daha da korkutmak için, çok iyi ayarlamıştı pozunu. Kırbacını paçalarına vurup duruyordu.

Ahmet de vardı karşılayanlar arasında. Doğruca muhtar odasına yürüdüler

Sofra hazırlandı. Bakır sininin üstünde iki tane kızarmış tavuk duruyordu. Leğenin ibriğin gelmesinden, ellerin yıkanmasından sonra sininin çevresine yerleştiler. Üyeler oturmamış, Muhtar'la Ahmet, Başefendi yalnız kalmasın diye oturmuşlardı. İki jandarma eri alt başta ayrı yiyorlardı...

Fahir Onbaşı, Ahmet'e göstere göstere tavukların ikisini de parçaladı ellerıyle.

"Her vakit, her yerde gerekli olur hoca, öğren..." dedi.

Yemekten sonra yastıklara yaslanıp sigaralar yakıldı.

"Ne gibi hazırlığın var Muhtar?"

"Valla daha hiçbir hazırlığım yok Başefendi. Zatınız nasıl emir buyurursanız..."

"Kuvvetli bir hayvan hazırlat. Bir heybe rakı şarap getirt şehirden. Bu gece akşamdan gitsin, yarın kuşluk olmadan da dönsünler. Onlar gelmeden demek istiyorum!"

"Başüstüne!"

"Rakı klüp olsun ha!"

"Başüstüne."

"Meze için liste yapacağım. Gidecek olan kimse, uğrasın bana."

"Başüstüne Başefendi."

Muhtar odası arı kovanı gibi işlemeye başlamıştı çoktan. Odanın önündeki oymak oymak insanları görünce, beşikteki çocuklar bile içerde onbaşı bulunduğunu bilirlerdi. Herkes kendine çeki düzen vermişti onbaşı var diye. Kısa zamanda birkaç yakınmayı da dinleyerek karşı taraflan çağırıp hemen yargılayıverdi.

Odanın önüne birikenlerin gürültüsü kulak tırmalayıp duruyordu. Bir emirle onları dağıttıktan sonra muhtara:

"Yorgunum" dedi. "Bu akşam erken yatmak istiyorum. Hazırlığın neyse getir ortaya!"

"Başüstüne."

Ahmet de iyi akşamlar dileyerek ayrıldı.

"Kal hoca" demişse de Başefendi yarım ağızla, tek başına kalmasından daha iyisi olamazdı.

Kadehini doldurdu.

"Şerefe muhtar" deyip boşalttıktan sonra:

"Anlatsana?" diye üsteledi.

"Nebliyim Başefendi, ne annadıyım. Camimiz perişan oldu. Ceza meza yazıp dururken gonuyla gomşuyla kötü olduk. Gız uşağının okumasını hiç mi hiç aklım almıyor. Ne olacak bu işler?"

"Ne mi olacak?"

"Heye."

"Eğ kulağını! Yeni partiye verin oyunuzu, yeni partiye. Ne olacaksa görürsünüz o vakit... 14 Mayısta..."

Cuma sabahı, Valiyi çeşmenin başında karşıladı köylüler.

Fahir Onbaşı, hazır duruşa geçirdiği iki jandarmasına "Dikkat! Selam dur!" dedikten sonra koşup tekmil vermeye çalıştı. Ama vali çok kızgındı. El sallayarak azarladı. Yüzü sapsarı kesilen onbaşı güçbela:

"Silah omuza! Rahat dur! Rahat!" diyebilmiş, kalabalığın arasına karışarak sinmişti.

Çeşmenin durumunu göstermişler, yetersizliğinden dert yanmışlardı. İnceledi:

"Seçimler biter bitmez ele alıyoruz, Marshall yardımından yapacağız..." dedi.

Sevinmişti köylüler, seçimler biter bitmez çeşmenin ele alınacağına.

Bu su sevinciyle, vali önde camiye kadar yürüdüler.

Ahmet ikinci dersteydi. Valiyi karşılamaya gitmek ya da dersini sürdürmek konusunda duraksamış, en iyisinin dersini sürdürmek olduğuna karar vermişti.

Vali ve yanındakilerle birlikte, orada ne kadar köylü varsa camiye dolmuşlardı.

Çocuklar ayağa kalkmış; Ahmet valinin yanına giderek hoş geldiniz demişti. Vali elini uzatmadan ve hoş bulduk kabilinden bir şey söylemeden:

"Çekil!" diye bağırdı Ahmet'e. Ahmet çekildi. İçerdekiler

daha bir toparlanmışlar; valinin daha neler diyeceğini, nasıl davranacağını bekliyorlardı.

Çocuklara: "Oturun" demesiyle, ikinci sınıftan bir çocuğa:

"Oku bakayım dersini!" demesi bir oldu.

Çocuk okumaya başladı. "İnekle Sinek" manzumesiydi ders.

"Kes!" dedi, "Ulan bu kitapla mı öğreteceğiz Milli Terbiyeyi? İnekten sinekten başka okunacak ders mi yok!"

Ahmet'e söylemişti. Yutkundu Ahmet:

"Efendim..."

"İstemiyorum. Olmaz böyle. İyi şeyler okutacaksınız!"

Köylüler gözgöze geliyorlar, haklı söylenmiş bu sözlerden hoşlandıklarını gözleriyle söylüyorlardı birbirlerine.

Sıraların arasına ilerledi:

"Kaçıncı sınıf burası?" diye sordu çocuğun birinden.

"İki."

"Sen kerrat bilir misin?"

"Bilirim."

"Altı kere dokuz ne eder."

"Elli dört."

İlerledi. Sordu bir çocuğa:

"Burası kaçıncı sınıf?"

"Üçüncü?"

"Kalk tahtaya."

Kalktı çocuk. Şeker sandığını bozarak yaptığı karatahta ile yer yer yırtılmış küçük bir Türkiye haritasını bulup duvarda yanyana getirebilmişti Ahmet. Onların bulunduğu yere baktı.

"Sakarya nehrini göster!.."

Çocuk sağa baktı, sola baktı, haritanın üstünde o yana, bu yana yürüttü parmağını. Ama gösteremedi.

"Dördüncü sınıf neresi?"

"Burası efendim."

Oradan kaldırdı bir çocuğu:

"Ağrı dağını göster!"

Çocuk parmağını bastı haritada bir noktaya. Bulmuştu.

"Otur! Beşinci sınıf?"

"Burası efendim."

"Sen kalk, Kızılırmak'ı göster!"

Çocuk zoru zoruna kara bir çizginin kıvrımlarında gezdirdi parmağını.

Vali parladı:

"Ben her şeyi halk karşısında ve açıkça söylerim: Olmamış" dedi. "Maalesef teşekkür edemeyeceğim. Çocukların muhtaç oldukları tek şey, dini ve milli duygularının beslenmesi. İnekle, sinekle kesinlikle olmaz bu..."

Ekledi:

"İstiklal Marşını bilir mi bunlar?"

"Bilirler efendim."

"Baştan sona demek istiyorum?"

"İlk iki dörtlüğünü bilirler efendim."

"Neee? Bakın bakın! İlk iki kıt'asını bilirlenmiş... İlk işin bu marşın bütününü çocuklara ezberletmek olacak... Ama kendin bilir misin? Bilsen öğretirdin de. Zaten bütün güçlük buradan çıkıyor ya. Enstitü mü nedir, Bektaşinin çamurdan adam yaptığı gibi cahil cahil salıveriyorlar bunları. Cezasını da bu her biri bir cevher olan çocuklar çekiyor?"

"Efendim."

"Efendin kalem odasında. Ahmet Tezer mi senin adın?"

"Evet."

"Köyün çocuğunun hocadan namazlık öğrendiğini

dergilerde ilan etmesini bilirsin ama değil mi? Bu memlekette idare ve idarecilik denen bir şey vardır. Senin aklın ermez. Bu gibi hususlar biz idarecilerin vazifesidir. Seni men ederim böyle düşük işlerden. Cezanı çabuk çekersin. Görüyorsun vazifeni ihmal etmiş ve çocukları yetiştirmemişsin. Şimdilik, gider gitmez, siciline geçmesi şartıyla bir kınama cezası vereceğim. Görüyorsun hiç gizlim yok. Bana adımla sanımla It Kutlar derler."

"Efendim onu yazmakta maksadım."

Sözünü kesti:

"Ben görmedim ne yazdığını. Maarif memuru ile kaymakam telefonla haber verdiler. Her ne gayeyle olursa olsun, mevzu kritiktir ve her şeyden önce vazifeni yapmalısın!"

Çıktılar.

Particilerden dört kişi bir ciple gelmiş, valinin camide olduğunu öğrenince acele acele camiye doğru yürümeye başlamışlardı. Yolda karşılaştılar. Geri döndüler. Hep birlikte muhtarın odası yönüne yürüdüler:

Ahmet köşedeki sıralardan birine yığılıp kalmıştı. Çalışmaz olmuştu kafası. Hiçbir sonuç çıkaramıyordu bu olanlardan. Her şeyi raporla sicille ölçmelerine ve rapor, sicil korkusu vermelerine içerliyordu. Raporunda değil o işin. Yazmak yazmamak dert olmuştu bir de. Bu kadar büyütülecek ne yazmıştı sanki. Yoksa yazıyı yolladığı dergi işi abartarak mı yayınladı? Çok şey geliyordu aklına. Dergide ne biçim yayınlandığını henüz görmediği için, merakı gittikçe artıyordu.

Sırada bir saat kadar oturmuştu dalgın. Çocukları dağıtma zamanı da gelmişti. Cuma günleri halk erken biriktiğinden son dersi yarım bırakırdı. Köylüyle geçim için gereken gerekmeyen neler yapmıyor, nelere katlanmıyordu ki!.

Evlerin arasında kaybolmakta olan çocukların arkasından başı yere eğik, üzgün yürüdü. Sağına soluna bakamıyordu utancından. Cahil, görevini ihmal eden, çocuklara en gerekli

şeyleri öğretemeyen, üstelik de üstüne düşmeyen cılgısızlıklar yaparak herkes karşısında kendi kendini küçük düşüren birisi olarak tanınıp gitmekteydi. Böyle tanınmakla kalmıyor, cezaya dayanıyordu işin sonu. Günün birinde hapishaneye tıkılmayacağını da kimse söyleyemez. Bu yel böyle estikçe, bu makas da böyle kestikçe, o düşünmesin de kimler düşünsündü? O bakmasın da kimler baksındı yerlere...

Muhtar odasının önüne vardığında, çepçevre toplanan köylülerin ortasında, gözünün birisi kör, zayıfça bir adam dikiliyordu.

"Ben Doktor Ramazan olarak, bütün bu dediklerimi kısa zamanda gerçekleştiremezsem, adımı değiştiririm. Siz yurttaşlarımdan da tek ricam, size her türlü nimeti getirmiş ve getirecek olan partinizin yolunda yürümenizdir. Dibi görünmeyen suya girilmez arkadaşlar..." diyerek sözünü bitirdiğine göre uzun uzun konuştuğu anlaşılıyordu. Meydandan çekilirken de:

"Şimdi son olarak Sait Bey de birkaç kelime ile sizlere hitap edecek ve sonra izninizle ayrılacağız. Gideceğimiz çok yerler var" dedi.

Sait Bey boğazını temizleyerek ortaya yürüdü. İki yanına bakındıktan sonra:

"Aziz köylü yurttaşlar!" diye başladı. "Bu memleketin asıl sahibi ve efendisi sizlersiniz. Her şey sizin sandıktan çıkan oylarınıza bağlıdır."

Boğazını temizledi. Çevresine göz gezdirerek, bulunduğu yerden üç adım öne yürüdü:

"Binaenaleyh, iki hafta sonra 14 Mayıs günü yapılacak seçimler sırasında kullanacağınız oyları, sizleri en iyi anlayan ve dertlerinizi yıllardan beri yakından bilen partimiz adaylarına, yani bizlere verdiğiniz takdirde, hükümet merkezinde dertlerinizin çözümlenmesi için hiçbir güçlük kalmayacak demektir."

"Muhterem kardeşlerim, saygı değer hemşerilerim:

Şunu bilmenizi özellikle rica ederim: Ben ille de milletvekili olmak için sizlere seslenen birisi değilim. Beni aranıza getiren, böyle acı acı konuşturan sizlerin derdi, deva bekleyen derin yaralarınızdır. Burada uzun boylu konuşarak değerli dakikalarınızı işgal etmek istemiyorum. Çünkü, şimdi laf devrinde değil, iş devrindeyiz. Ben, size bağlılığımı yaptıklarımla göstereceğim. Fakat kısaca şunu arzetmek isterim ki, suyunuzun getirilmesi, köprünüzün yapılması gibi maddi dertlerinizin giderilmesi konusuna önem vereceğiz. Bu arada ilkokullara koymuş olduğumuz din derslerini haftada bir saatten onsekiz saate çıkaracağız. Müslümanlığın esasını çocuklarımıza kavratmanın başka yolu olamaz. Ayrıca, Allah huzurunda söz veriyorum ki bütün köylerde bir de eski Türkçe (Arapça), mektebi açacağız. Çocuklarınızın dinlerini zamanında ve zorluk çekmeden öğrenmelerini mümkün kılacağız. Köy köy imam aramaktan kurtulacaksınız. Bu, kuşaktan kuşağa böyle gidecek ve bu vatanın çocuklarının ebediyen Müslüman kalmalarını sağlayacaktır..."

Uzun uzun alkışlandı. Selam verip gülümseyerek oradan çekildi. Vali ve öteki partililer de elini sıkarak kutladılar.

Valinin önüne varıp:

"Paşam içeri buyurun; çok yoruldunuz ve acıktınız" dedi muhtar.

İçeri girdiler.

Ahmet odasına yürüdü; Durmuş'un yanına. Oraya birikmiş olanlar da usul usul, dinlediklerini kendilerine göre yorumlayarak evlerine dağılmaya başladılar.

"Şu eski yazı meselesi yok mu, onu iyi söyledi Sait Beğ" diyorlardı.

"Hepsi hepisi ya, orasını daha iyi söyledi" diye ekliyorlardı.

Öğleden sonra Ahmet'le Durmuş, Cami kapısının önüne oturmuşlar, soluk alma sırasında, partilerden hangisinin kazanıp hangisinin yenileceğinden konuşuyorlardı. Yarın okul tatil

edileceği için, son günde çocukların arasında bulunmasının iyi olacağını söyleyerek Durmuş'u yataktan kaldırmıştı. Yatıp durmakla iş olmazdı elbet. Can sıkıntıları üst üste biniyordu hem. Birlikte olmaları başlıbaşına bir teselli idi.

Onlar konuşmakta iken, avluda gezinen çocuk kümelerini yararak İsa'nın keloğlan geldi soluk soluğa:

"Emmimin odasına üç kişi geldi ciplen, sizi çağırdılar. Zahmet olmazsa, gönül alçalığıynan hocalar beş dakika gelsinler diye selam saldılar" dedi.

Bakıştılar. Keloğlanın emmisi yeni partinin başkanıydı köyde. Onun odasına geldiklerine göre, bunlar da yeni partinin adaylarıdır.

"Peki geliyoruz" deyip yolladılar çocuğu.

Düdük çalıp içeri aldılar çocukları. Yarın artık ders yılının sona ereceğini, kitaplarını falan almadan gelmelerini söylediler. Beşinci sınıfın bitirme sınavları da pazartesi yapılacaktı.

İsalar'ın odasına girince gözlerine inanamamışlar, kıpkırmızı kesilmişlerdi: Üç konuğun üçü de ayağa fırlamış, onları görünce odada bulunanların hepsi de kalkmışlardı. Böyle bir karşılanmayı ilk görüyorlardı.

El sıkmalar, sıcak sıcak bakışmalar bittikten sonra:

"Şöyle buyurun efendim, şöyle buyurun."

"Rica ederim şöyle köşeye buyurun" diye diye konuklar hocaları baş köşeye oturttular. Ev sahibi gibiydiler bu odada.

Hocalar oturduktan sonra oturdu ötekiler. Hal hatır sorulurken kahveler geldi. Zınka zınk doluydu oda. Ocakta yanan tezeğin dumanı sigara dumanına karışarak gözlerden yaşlar getiriyordu. Oda kapısını açtılar. Kapıdan giren ikindi güneşi iyice aydınlattı içerisini.

Çenesinin altı bıngıl bıngıl etli şişman ve kalın sesli olan, adlarını sordu öğretmenlerin. Söylediler.

"Çok memnun oldum!" dedi. Bu kalın sesten çıkan cümle

odada çıt bırakmadı. Kulak kabartıp o zata baktılar. O sürdürdü konuşmasını:

"Gerçekten memnun oldum tanıştığımıza. Bir memleket ancak öğretmenlerin omuzları üzerinde yükselir. Bir memleketin gerçek kurtarıcısı irfan ordusudur. Memleketin maddi ve manevi varlığı öğretmenlerin eseridir. Hangi memlekette öğretmenler el üstünde tutulur, o memleketin geleceğinden endişe etmemelidir. Yeryüzünde en kutsi meslek öğretmenliktir. Değil mi ya?"

Öğretmenler baş salladılar. Sigara uzattı şişman adam. Yaktılar.

Yeniden başladı konuşmaya:

"Ben ve arkadaşlarım, öğretmenlere çok önem veririz. Her gittiğimiz köyde ilk işimiz onları bulmak, onlarla tanışıp konuşmaktır. Her şey onların elindedir çünkü. İsterlerse köylüye..."

Su istedi. İçtikten sonra yine konuşmasını sürdürdü:

"Ama arkadaşlar, acı gerçek şudur ki bugün öğretmenler ordusunun dertlerine parmak basılmış değildir. Hele köy öğretmenleri; köylerimiz kadar bakımsız haldedirler. Bu kıymetli arkadaşlarımız, suçsuz günahsız ve zavallıdırlar. Bunları, dağ başlarına esir kampı kurar gibi mektep kurarak oralara toplayıp olumsuz düşüncelerle yetiştirmeye yeltendiler. Sonra da yirmi yıl köyde zorunlu hizmet ve yirmi lira aylıkla türlü geçim sıkıntıları içine sokarak dünyadan bezdirdiler. Tıpkı okul yaptırmak için köylünün başının etini yedikleri gibi..."

"Bütün bu dertlere son vereceğiz arkadaşlar! Bütün yükü omuzlarınızdan alacağız. Öğretmenlerimizin geçim düzeyini de en kısa zamanda ayarlayacağız. Kızlarınızın okumasını önleyeceğiz, erkeklerden ayıracağız..."

"Dert çok amma vaktimiz az arkadaşlar. Haber yollayın da komşular dışarıya toplansınlar. Birkaç dakika da onlarla konuşalım. Vakit yaklaşıyor, bir köy fazla gezelim..."

Dışarı gidenler oldu komşu çağırmak için. İçerdeki

konuşmalar da dereden tepeden yürüdü. Ahmet'in ağzını bıçak açmıyordu. Durmuş üstü kapalı iki cümle söylemeye çalıştıkça, o yutkunuyordu. On beş yirmi dakika daha geçti böylece.

Kapının önüne birikenler çoğalınca hep birden dışarı çıktı içerdekiler. Bu kez Saffet Efendi dedikleri, orta boylu, kara mı kara olan adam konuşacaktı. Odanın eşiğinde dineldi... Öksürdü. Kalın dudaklarını yaladı. İsa'nın kardeşi başlayınca el vurmaya, bir alkış koptu. Alkıştan sonra da Saffet Efendi söze başladı:

"Gösterdiğiniz ilgiden dolayı partim ve şahsım adına şükranlarımı sunarım.

Muhterem seçmenlerim!

İki hafta sonra yapılacak seçimlerde kullanacağınız oylar, yıllardan beri aldatılıp durmanıza son verecektir. İşlerinizi görmeleri için bundan önce seçmiş olduklarınız, sizin ne gibi dertleriniz olduğunu dahi bilmemektedirler. Buna rağmen, 27 yıldır iktidarda kaldıkları yetmiyormuş gibi ebediyyen başta kalma sevdasındadırlar. Bu olamaz arkadaşlar. Bugün, din davası diye büyük bir dava ile karşı karşıyayız. Ahlak elden gitmekte, Allah korkusu kalmamaktadır. Bunları halletmedikçe huzur içinde yaşamamıza ve ilerlememize imkan var mı? Bundan dolayı, sizleri aldatmak için ilkokullara konmuş olan din dersini ihya etmekle beraber, bunun ortaokullarımıza, liselerimize ve hatta yüksek okullarımıza teşmili gerekmektedir. Camisiz köy, minaresiz cami kalmamalıdır. Ezanın Arapça okunmasını sağlamak ilk işimiz olacaktır... Biz bunları yapacağız. Bunun için, oylarınızı bize vermeniz kafidir... Bundan da Allahın birliği kadar eminiz. Hepinizi saygı ile selamlarım."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ahmet kulübe girer girmez oturdu; cebindeki dergilerden birini çıkardı masaya serdi. Kendini oyalamaya çalışıyordu. Kendi yazısının bulunduğu sayfayı açmaktan çekiniyordu. Oysa ne kadar istiyordu yazısını okuyup da üstünde sere serpe düşünmeyi. Yadırganacak yanları nereleri olabilirdi acaba?.. Her vakit olduğu gibi; Şehre bu inişinde de elleri ayaklarına dolaşmıştı. Berberden çıkıp Kayalı'nın dükkanına, oradan da kulübe koşmuştu. Çünkü, arabadan iner inmez maarif katibi Memiş'e rastlamış, Memiş'ten "ne var ne yok?" diye bir şey soracakken;

"Seni maarif memuru bekliyordu günlerdir. Hemen git kulübe, gör!" diyen bir bildirisiyle karşılaşmıştı.

Dalgın bir halde dergiyi süzerken, garsonun sesiyle ayıldı:

"Seni Maarif Memuru istiyor karşı köşede."

Gitti memurun yanına.

"Kaymakamla görüşeceğiz. Bir dakika, şu oyunu kapatayım hemen gidelim" dedi memur.

Oyun bitince çıktılar. Kaymakamlık makamına doğru yürüdüler Hükümet Caddesi'nden.

Makamdaydı kaymakam Bey. İyi karşıladı Ahmet'i. Yazarlığın iyi bir şey olduğunu söyledi ilkin. Bu konuda kendisine elinden gelen yardımları da yapacaktı. Dergide çıkan yazılarını okumuştu.

"Fakat Ahmet Bey!" dedi. "Sade kötü tarafı görerek yaz-

manalı bir yazar. Senin yazılarını okuyunca, kötümser olduğun kanısı uyandı bende. Ötekiler hele mele, ama bit hikayesini cidden yadırgadım. Köylümüzün bitli olduğunu hiç sanmıyorum. Olduğunu varsaysak bile, bunu dergi sayfalarında dallandırıp budaklandırmakla elimize hiçbir şey geçmez. Bitten kurtulmanın çaresi onu yazmak olamaz. Böyle bir derdimiz varsa eğer, ondan kurtulmak için çareler aramamız gerekir."

Çaylar geldi. Çekine çekine, korka korka içiyordu Ahmet.

Maarif Memuru:

"Bizim okullarımız yazar yetiştirmek için açılmamıştır, aslında" dedi. "Şimdiye kadar yazılanları okursak yeter de artar bile. Onların üstüne yazacak başka ne var ki?.."

Kaymakam sürdürdü konuşmayı:

"Bizde Abdülhak Hamit'ten başka ne şair yetişti ne de yazar. Ne de yetişir üstüne. Çünkü o, dünyada benzeri olmayan bir kıymetti. Çok okurdu bir kere. Okuduğu için o kale gibi şiirleri yazardı. Mesela Faruk Nafiz'i ele alalım, o öyle mi ya? Ne okur, ne düşünür. İşte yazdığı şiirler de meydanda duruyor. Hem bıraktı artık, yazmıyor. Okumayan yazamaz da. Abdülhak Hamit ise ömrünün son demine kadar yazdı. Dahiydi o..."

Maarif Memuru aldı:

"Bendeniz de aynı düşüncedeyim efendim. Üstelik Abdülhak Hamit insan hayatının en büyük konusu olan aşkı kalbinin bütün çırpıntısıyla terennüm etmekte dehasını kabul ettirmiş ve Şairi Azam mertebesine yükselmiş bir şairdir."

Kaymakam birer sigara ikram etti. Yaktılar. Maarif Memuru kaldığı yerden sürdürdü:

"Bir de görüş meselesi var efendim. Mesela, köylülerin askerlik sevgisi, Allah sevgisi, dinine bağlılığı ve konukseverliği yazılmalı yazılınca değil mi?"

Kaymakam:

"Ahmet Beyin dikkatini çekmek isteyişimiz bundandır zaten. Bizim köylümüzün ruhunda öyle bir asalet vardır ki, kendisi aç ölür, eline geçen bir yiyeceği konuğuna saklar. Mesela, kendisi yemez yumurtasını da, bir konuğu gelince çıkarır ortaya... Asalet bu kadar olur..."

Zile bastı. Gelen odacıya:

"Emniyet Amiri yerindeler mi bak da haber ver!" dedi.

"Başüstüne."

Odacı gidince Ahmet'e döndü: "Yanıldığınıza inanmalısınız. Deneyiminiz artınca bu hususlara dikkat edeceğiniz şüphesizdir. Bu ruh zenginliğini inceden inceye dile getirmek, eli kalem tutan her vatandaşın boynuna borçtur..."

Kapıcı geldi.

"Yerindeler efendim."

"Peki git sen!"

Yine Ahmet'e döndü;

"Buyurun emniyet amirine kadar gidelim. Vali beyin direktifleri var galiba, söyleyecek sana."

Gittiler. Ahmet'i tanıttıktan sonra çıkıp gitti kaymakam. Emniyet amiri ile başbaşa kalınca sıkılmış, aynı zamanda heyecanlanmıştı. Dişleri birbirine vuruyor, bacakları tir tir titriyordu heyecandan. Put gibi durmuştu amirin karşısında.

Amir, gözlüklerini takıp yukardan aşağı ve aşağıdan yukarı süzdükten sonra:

"Ahmet Tezer sensin demek", diye ünledi. "Demek köylüler bitli, çıplak... öyle mi? Sen ne karışıyorsun köylünün bitine, kirine? Devlet senden mi akıl alacak! Seninle mi bilecek köyün durumunu? Allah sana azcık akıl vermişse eğer, neden iyi yolda kullanmazsın onu? Bunu mu öğrettiler sana okuduğun mektepte?"

Terden yakasının ıslandığını farkediyordu. Kıpırdayamıyor, sıkıldıkça sıkılıyordu. Cansız bir direkten farkı yoktu. Adam biraz dinlendikten sonra:

"Hangi mektepde okudun sen?" diye sordu.

"Köy Enstitüsünde" diyebildi yavaşça. Sesi de kısılmıştı durduğu yerde.

"Hımmm!..."

Hayli sessizlikten sonra:

"Şu odaya geç, bekle orada!" diyerek bir kapı gösterdi Ahmet'e. "Komiser gelince ifadeni alacak. Sonra Savcılığa gideceksin..." Gösterilen odaya geçti. Orada bulduğu kirli bir sandalyaya attı kendini. Kafası işlemediği gibi, kolu bacağı da işlemiyordu. Bütün vücudu stop deyip durmuştu. Dönen dolaba hiç aklı ermiyordu hele. Şaşsa şaşamaz, kaçsa kaçamaz durumlara düşmüştü.

Bu insanlann da ipleriyle kuyuya inilmezdi. Geçen yıl Halkevinde köycülük kolu başkanı bir öğretmenin de başına neler gelmişti: Haftada bir kere "Köylü Gecesi" yaptırmak kararını aldırmıştı öğretmen. Önce Yönetim Kurulu karşı çıkmış, köylülerin işleri yok da sizin toplantılarınıza mı gelecek diye işi alaya almışlardı. Gülünç bulmuşlardı böyle bir düşünceyi. "Ne anlar köylü toplantıdan; askerlik dersi verseniz belki!.." dediler.

Ama, bir merak mı, bir yeniliğe koşuş mu nedir, toplantı günleri tıklım tıklım doluyordu salon. Kentin pazarı perşembe olduğundan, köylülerin çoğu çarşambadan gelirlerdi. Çarşamba akşamlan çok uygundu toplantı için. Karar da böyleydi. Ne olursa olsun iyi bir başlangıçtı bu. Halkevi salonu eskiyecek değildi ya. Başka hiç yarar getirmese, yıllardır dışından gördükleri yapının içini de görmek, orada oturmak fırsatını buluyordu köylüler.

Bu gecelerde, önce köylülerin bildiği oyunlar, türküler,

güreş biçimleri saptanıp her köyün gelenekleri öteki köylerinkiyle karşılaştırılıyordu. Bunlardan hareket edilerek köylülere bazı basit bilgiler verilmeye çalışılıyor, daha çok da tinsel destek verilerek gönülleri hoş edilmek isteniyordu. Halk eğitimi falan deyip durdukları hareketin bir çeşidiydi. Köylü ayaklarına kadar geliyordu işte. Köylüye yarar "matahı" olanlar çıkarıp satabilirlerdi.

Ama bir süre sonra ne almaya, ne satmaya fırsat kalmadan bir fısıltı başladı. "Salon bitlendi, köylüleri defedin!.." Bu ses, bu toplantıların yapılmasına karar verenlerle birlikte, ileri gelen tüccar, bakkal ve "amir"lerden geliyordu. Ne de olsa zor gelmiştir, olur olmazların gelip orayı doldurmaları, ideal mideal, ama altucu?.. Nerdeyse aralarında ayrım kalmayacaktı. Böylesi de çekilmezdi gayri.

"Bitlendi Halkevi!" sözü, aslı aranmadan boyuna yayılıyordu. Köycülük Kolu Başkanı kabul etmiyordu yalnız:

"Salon bitlendi mi?" diyordu.

"Bitlendi de söz mü!"

"Köylüler bitli demek?"

"Kaynıyor efendim, kaynıyor!"

"Peki öyleyse yardım edin de dezenfekte edelim Halkevini."

Yardım etmesi belediyeden de istendi. Hiç kimseden bir ses gelmedi. Köycülük Kolu ile bilmem ne kolunun ve ne kurumunun el birliği ederek, köylülerin bitten kurtarılmaları için bir çare aramaları ileri sürüldüğünde ise, afal afal bakışmışlardı.

"Peygamber miyiz ümmet kayıracak?" diye cuk oturtmuşlardı lafı. Kendileri de oturadüştüler kıçlarının üstüne.

Gerçekten, laf mıydı yani bunlar. Neymiş, köylü bitten kurtarılacak. "Ulan Allah gökten inse yine bitten kurtaramaz

köylüyü. Onun çamuru onunla karılmış. Sırtında bit gezinmezse rahat edemez" diyorlardı.

Halkevinin kapısı böylece kapandı...

"Şimdi, ya şimdi..." diye düşündü oturduğu yerde. "Ben köylülerde bitin gıvıl gıvıl kaynadığını yazdım. Doğru. Onlar da köylüler bitlidir, bitsiz rahat edemezler diyorlar. Ayrıldığımız nokta, bugün "var" olan, yarın çıkarları gereğince "yok" olabiliyor. Köyler olmuş bir yaz-boz tahtası..."

Kapı açıldı, şişman, tuluk gibi bir komiser girdi. Ahmet'in davranmasına vakit kalmadan:

"Kalk ayağa" dedi. "Maznun oturmaz. İfade vereceksin..."

Daktiloya bir kağıt taktı. Ahmet put gibi dikiliyordu yine...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kümedekilerin birbiriyle ilgilendiği yok. Lafları mı bitti, yoksa köye yaklaştıkları için laf faslının bitip işe girişme vaktinin yaklaştığını mı düşünüyorlar, nedir, her biri yolun bir yerinden, yere bakarak sallana sallana yürüyor. Ellerindeki çıkınlar epeyce ağır, zor taşıyorlar. Hele küçük bir ilaç sandığı var. Nasıl edip de köye ulaştıracaklarını bilemiyorlar. Gidecekleri köyden de biri var aralarında. Eskiden polislik yaptığını, çok iyi günler gördüğünü anlatıyor. "Ama hepsi yalan oldu şimdi" diyor. "Kazığı kaktık buraya. Bir adımız kaldı: Pulus beri Pulus öte, adımla sanımla Pulus derler bana."

Yürürken ortalığın sessizliğini bozuyor Pulus:

"Hem teker gibi liramı aldı herifçioğlu, hem de yolun ortasına bırakıp gitti. Şeerden yayan gelmeynen ne farkı var yolun yarısında inmenin?"

Doğruydu. İlçeden bucağa doğru geçen kamyoncu, liralarını alınış, yol ayrımına bırakıp gitmişti onları.

Hasan biraz dinlenmelerini istiyor. Arpası yolunmuş bir tarlaya saparak oturuyorlar yolun kıyısına. Pulus yine söyleniyor oturur oturmaz:

"Teker gibi liramı aldı..."

Kulakları uğulduyor. Sessizlik içlerine işliyor.

"Ah köyler ah!"

diyor Hasan. Hasan'dan başka üç arkadaşı daha var: Mevlüt, Salim, Ordal. Dördü de Köycülük Kolu'nun üyeleri. Pulus'un köyüne gidiyorlar.

Pulus boylu boyunca uzanmış arpa tarlasına, dinleniyordu. elindeki çıkını da yastık yapmış başının altına. Hasan, bir büyük kesek parçasının üstüne oturmuş düşünüyor. Sol elini çenesine dayamış, öteki eliyle yakınındaki bir çörtük dikeninin dallarını koparark kokluyor.

"Ne güzel kokuyor şu çörtük" diyor koklarken.

"Evet" diyor Mevlüt "çörtük çok güzel kokar!"

Ordal:

"Çörtük bu mu?" dedi ve uzun uzun baktı az geriden.

Hasan ve Mevlüt şimdi İstanbul'da yüksek öğrenimlerini yapıyorlar ama doğma büyüme köylü olduklarını söylüyorlardı. Salim de köy yaşamını yakından bildiğini ve köylüleri çok sevdiğini söylüyor. Köyde toprakları ve koyun sürüleri varmış babasının. Bazan gidermiş, eskiden.

Ordal ise ilk bu gidecekleri köyü görecekmiş, köy olarak. Yassı bir taşın üstüne mendilini sermiş, elbiseninin kırışmasını önlemek için bedenini dimdik tutarak oturuyordu.

Köycülük Kolu kurulalı üç ay kadar olmuştu. Ereklerini özetlemek gerekirse, memleket gençliği, özellikle yüksek öğrenimde bulunan ülkücü gençlik arasında, köylerimize ve köy sorunlarına karşı ilgi uyandırmak. Köye kültür ve hareket götürmek. Birçok alanlarda aydınlatıcı söylevler vererek onların uyuşukluklarını gidermek. Bir de, köylerde araştırma yaparak bol bol malzeme toplamak.

Bütün Türk gençliğinin en büyük davasının, köylerimizi kalkındırma davası olduğuna yürekten inanmışlardı. Şimdilik en büyük dilekleri, bu gidişte köylüyle kaynaşabilmek, onlar için yüreklerinin nasıl tutuştuğunu anlatabilmek ve bundan sonraki gelişleri için de temel olacak etkiyi bırakarak iyi bir başlangıç yapmaktı.

"Kol"ları kurulur kurulmaz, köye gidecek malzemenin ne yolla edinileceğini incelemişlerdi. Birçok yere baş vurulmuş,

ecza depolarından sandık sandık ilaçlar verilmişti emirlerine. İlkin, köylülerin yaşamlarındaki basitliği değiştirmenin nasıl mümkün olacağı hakkında, tarım alanında köylerde ne gibi yenilikler yapılması gerektiği hakkında bilim adamlarıyla değeyde bulunarak, söylevlerine temel olacak bilgileri toplamışlardı.

Köylüyle kaynaşarak, onların içine karışarak yaşayışlarını yakından görmek ve en önemlisi de bu arada onları etkilemek, yararlı olmak için katlanıyorlardı bu yollara. Şimdi birçok arkadaşları da bunlar gibi, ülküleri uğruna, öteki bölgelerde yol tepiyorlardı. İlk kuruluşun sonucu olarak istedikleri biçimde çıkamamışlardı yola. Gelecek tatil mevsiminde köye gençliğin akın halinde gitmesi sağlanacak, daha çok kümeler çıkacaktı Anadolu'ya. Ayrıca, sağlık, tarım bilgileri götürmenin, bazı siyasal sorunları köylünün anlayacağı biçimde yorumlamanın dışında, tiyatro ekipleri, konser verecek müzik ekipleri ve daha akla gelebilecek alanlarda yarar sağlamak için çeşitli ekipler çıkacaktı.

"Kalkıyor muyuz arkadaşlar?" dedi Ordal.

Herhalde çok rahatsız olmuştu taşın üstünde put gibi otura otura. Epeyce de oturup kalmışlardı.

Kalkıştılar.

Sandığı Pulus kucakladı bu kez. Kendi köyüne gitmiyor muydu zaten bu ilaçlar. Taşısın varsın, yollarının hepsi altı kilometre zaten ayrım yerinden köye kadar. Nerdeyse yarı etmek üzereler. Az sonra biri alır sandığı, ondan öteki alır. Derken bakarlar ki köye varıvermişler.

Çıkınların da sandıktan kalır yerleri yok ağırlıkta. Yürüdükçe daha aşağı sarkıyor kolları.

"Kağıdın ağırlığı hiçbir şeyin ağırlığına benzemiyor" diyor Salim.

Mevlüt:

"Gerçekten öyle!"

"Ama..." diyor Hasan "bir de köye yetiştirildi mi bu çıkınlardaki broşürler, bu yorgunluklar tezce unutulur o vakit. Çekilenlerin karşısında, yığınla insanın sağlığa, bilgiye kavuşması var..."

Ordal diyor ki:

"Söyleyeceklerimizi; bu broşürlerde okuyacakları yazıların da desteklemesi çok iyi olacak. Hele Marshall yardımından basılan şu sağlık broşürleri köylüye yol göstermekten yana birebir. Sözgelimi "Verem Önlenebilir" adlı broşürlerde o kadar kısa ve anlaşılır biçimde yazılmıştır ki konu, bunu okuyan insanın vereme yakalanması kolay kolay mümkün olmaz..."

Mevlüt gözlerinin üstündeki teri silerken:

"Kıymet biçilmez bunlara" diye doğruladı, "köylünün elinde, körün değneği gibi bir şey olacaklar..."

"İşten vakit bulurlar mı, ya da vakit bulsalar okuyacak, anlatacak kimse var mı diye düşünüyorum" diyor Hasan. "Kadınlara bunları duyurmak, anlatmak, benimsetmek de mümkün değil, ya da çok zor olacak gibi..."

Konuşulanları dinlemekte olan Pulus:

"Şey var köyde" diyor. "Ahmet öğretmen. O okur dinletir. Her zaman öyle eder zaten."

"Köyünüzün öğretmeni mi?" diye sordu Hasan,

"Hayır köylümüz ya, Çardak'da öğretmendir. Yazın da burada duruyor..."

"İyi, onunla da görüşürüz. Bize yardımı olur mu, nasıl bir adam?"

"Nebileyim, zararı yok..."

Salim'in kafasına takılmış olmalı, Hasan'ın "Okuyup anlamaları mümkün değil" dediği:

"Onlar hikaye" diyor. "Köylünün cahilliği, anlamazlığı, inadı hep zıpçıktıların hikayesi. Göreceksiniz birazdan, dediklerimin doğru olduğunu. Görüp de imreneceksiniz."

Hasan:

"İmrendiğimiz birçok şey vardır" diyor, "Naza, cilveye, iç çekmeye..."

Sözünü kesiyor Ordal. Hoşuna gidiyor lafın ağzını değiştirmesi. Böyle edilmese yol da koyar insana.

"Kalb vurmasına, açılıp serpilmeye, süzgün bakışlara, buzbağı şişesine benzeyen bacaklara..." diyor.

Salim:

"Bunları bir dergide okuduğumu sanıyorum" diyor.

"Uydurmuyorum" diyor Hasan. "İmrenilecek şeyleri sıralamışlardı, ben de orada okudum. Ama, açılıp serpilmeler, süzgün bakışlar, işve... Hele hele buzbağı şişesine benzer bacaklar bulunacak mı bakalım gittiğimiz köyde?.."

Oflaya oflaya en önden giden Pulus:

"Yok beyler, buralarda kadınlar şalvar giyinirler" diyor geri bakarak. Bu arada Hasan hızlanıyor, Pulus'un kucağından sandığı alıyor.

"Köyde hasta, yaralı çocuk var mı?" diye soruyor ona.

"Eysik olur mu köy yerinde, bulunur beğim" diye karşılıyor Pulus. Sonra soruyor:

"Ne var ki bu sandığın içinde?"

Hasan söylüyor:

"Oksijen, tentürdiyot, sıtma ve öksürük hapları... Türlü melhemler... Pamuk, sargı."

"İyi, iyi."

"Varsın bacaklar görünmesin. Görünmeyen şeyler hakkında

daha iyi, daha geniş düşünülür sere serpe. İnsan, kafasında istediği güzelliği verir ona" diyerek, deminki bacak hikayesini kafasında geliştirmekte olduğunu belirtti Salim.

Hasan'ın alnında ter, damlalar halinde büyüyordu yürüdükçe. Kucağındaki sandığı sağ böğründen ağdırıp sol böğrüne yasladıktan sonra başını Salim'e çevirdi:

"Evet, gerçeği gözden ırak tutunca, ne kadar uydurursan uydur, gider. Bazı şişman kadınlar olur tuluk gibi; onların bacakları da kiloluk şişe ayarındadır hani. Köyde şişman adam bulunsun sanmam ama, hayalinde insanın bedenini de şişirebilir isteyen."

"Nasıl isterse o biçim anlatamaz mı anlatan. Hem hikaye kuruluktan kurtulur."

Hasan soluyordu. Sandığı yine Pulus aldı kucağından. Terini sile sile Salim'e yaklaştı Hasan:

"Dostum!" dedi. "O olmasına olur, uydurulmasına uydurulur, bir şeycik demem. Günün birinde de gerçek kendini, gözümüzün içine bata bata bize kabul ettirir. Gerçeği yadsıyamayız."

"Gerçek mi?" diyor, Ordal orta yere "hani imrenilecek şeyler sayıyorduk, onlar gerçek değil mi be: Ayna gibi göğüsler, beni öp diye oynayan dudaklar. Uyumla oynayan takkeli ikizler, kalçalar... Bunlar gerçek değil mi Hasan... Gerçek deyince hemen köy mü gelmeli akla?"

Ayırıyor Hasan:

"Tatlı gerçekler, acı gerçekler!"

"Tatlı gerçekleri her parçasını bir vitamin çeşidine benzeten karikatürcüyü aklıma getirdiniz yine" deyince Ordal, hangi tatlı gerçeklerin karikatürünü yaptıklarını sordu Hasan:

"Bayağı; boyun, boğaz, dil, dudak, göğüs, bacak... resimleriydi."

"Kuş tüyü döşeklerde."

Arkasını getirmedi Hasan. Sustu.

Köye de iyice yaklaşmışlardı. Yaklaşmışlardı da ne söz, birkaç tavuğun küllükten kaçmasından, iki zağarın cansız ürmelerinden sonra, köyün kıyısındaki okulun önünde buldular kendilerini.

Okul avlusunun çevresi kara çopur taşlardan alçak bir duvarla çevrilmişti. Duvarın yanında bir yere toplanıp oturdular. Ne yapmalılardı şimdi ilkbaştan? İşte sessizliği ile öğle sıcağının karanlığına gömülmüş olan köy, soluk almadan, karşılarında durup duruyordu. Avlunun iç yanında bostan otları, ebegümeci ve ısırganlar yer yer tümsekler yapıyorlar. Bakımsız bir bahçe gibi avlu. Bir köye benzetebilir insan onun durumunu.

Alt yandan yorgun yorgun bir çay geçiyor. Karabudak'ın "Karasu"yu. İki yanda söğüt ağaçları görünüyor.

"Oraya gidelim" diyor Pulus, "Söğüt gölgesi bütün gölgelerden serin olur. Köyümüz iyidir. Akar suyu, söğüdü, gölgesi var. Bakmayın yaz günü böyle olduğuna. Güz gelince bu havlinin içi temizlenir, çocuklar cıvıldamaya başlar. İşler bitince kızlar, delikanlılar yazıdan yabandan çekilir gelir. Köy köy olur..." Önlerinden, sırtına testileri bağlamış, ağızları yüzleri sarılı olduğu için genç mi koca mı belli olmayan kadınlar geçiyor tek tük. Çaya su doldurmaya gidip geliyorlar.

Söğüt gölgesine mi gitmeli kalkıp, burada mı oturmalı biraz daha, yoksa köyün içine mi girmeli?..

Kafalarını bu anda uğraştıran şey, bu basit soruydu kesinlikle. Kimsenin ortaya bir düşünce attığı yoktu ama.

Salim paketini açtı bu dalgınlık, sessizlik daha doğrusu dinlenme anında. Bir takım çamaşır vardı paketinde, dürülü. Çamaşır dürüsünün altında üstünde gazeteler, dergiler vardı. Hafta ve Yelpaze dergileriydi ikişer tane.

Hafta'nın kapağında, kıç üstü yangelmiş, önündeki incir

yaprağı kadar gölge sayılmazsa, çırılçıplak bir kadın resmi vardı. Az önce yolda sözü edilmiş olan tatlı gerçekleri andırıyordu. Bu ıssız yerde, tepeden tırnağa kapalı giyinilen bu ellerde, kavrulan dudaklarıyla bu kapak resimlerine bakıyorlar, her iki anlamda susuzlukları azalıyordu. İçinden çıkıp geldikleri yerleri filim gibi gözlerinin önüne getiriyordu sanki bu resimler.

"Bunların içindeki resimlerden göstererek halka, iyice kapalı giyinmenin kötülüklerini anlatsak nasıl olur?" dedi Salim.

Bükülmüş gazeteleri karıştırmakta olan Ordal, oradaki tek ve kümeler halindeki Dünya Güzellik Kraliçeliğiyle ilgili resimleri göstererek:

"Sanırım onlar açık kaçar birdenbire gösterilince" dedi. "Önce bunları göstermeli, ne düşündülerini sormalı. Hiç böyle giyinenler görüp görmediklerini, görseler nasıl karşılayacaklarını anlayıp dinlemeli. Neler dediklerini yazarsak, malzeme de olur bize."

"Evet" dedi Hasan, "bunları yaparken Salim de fotoğraflarımızı çeker köylülerle."

Ordal:

"Bir taşla iki kuş vurmuş oluruz. Kalkınma öncüleri ya da Anadolu'yu adım adım gezen kahraman milliyetçiler demeli resimlerin altına da!" dedi.

"Kalkalım öyleyse, ne duruyoruz?" dedi Mevlüt.

Toparlanıp kalktılar.

Okulun üst yanına dolanınca dar bir sokağa girdiler. Az ilerlediler, ağıt çığlık sesleri gelmeye başladı kulaklarına. Karşıda, birbirine bitişik damların üstünde insanlar yığılmış, kaynaşıp duruyorlardı. Sanki hepsinin inim inim inlediği sanılırdı yükselen çığlıktan. Köyde kim var kim yok oraya birikmiş anlaşılan. Hele kimsecikler görünmüyordu deminden beri ortalıkta.

Hasan biliyordu köydeki komşuluk ve ölüm kalım anlarında birleşme durumlarını:

"Köyün önemli bir kişisi ölmüş olmalı" dedi.

Hepsi aynı kanıda birleştiklerini gösterdiler, baş sallayarak.

İleri doğru yaklaşırken, oradaki yığından çoğu görmüştü onları.

Pulus el etti, onlara doğru yürüdü birkaç kişi.

"Ne var Vel'a ne oluyor, komşular toplanmış yine?" dedi.

"Sorma Pulus, Çinko'nun konur öküzü öldü. Geceden beri albasmış gibi Çinko. Tüm sersem oldu evindekiler, ağlaya ağlaya."

"Deme Vel'a!"

"Demesi böyle. Dizlerine vurup, bağırıp duruyorlar halen. Kesmeye bile elleri varmamış, mundar etmişler. Musınul olsa gomşulara dağıtırdı da eline biraz enek geçerdi..."

Hayretle dinleyen Salim:

"Neee?" dedi "ölen öküze mi ağlıyorlar böyle. Ben de bir insan ölüsü var sanmıştım!"

"İnsana bu kadar ağlanır mı beyim!" dedi Vel'a, "İnsan ölünce azıcık âdeti yapılır; sonra da yunur yıkanır kaldırılır; her şey biter..."

"Allah Allaah!"

"İnsan dediğin nedir ki köy yerinde. Bak şu damın başına: sürüynen veled var: Kum gibi kaynıyor. Ama Çinko yirmi yılda zor çiftledi o öküzleri. Tam yirmi yıl koşturdu gurbet dağlarında. Öküzü çiftledim, kendi işimle uğraşıp el içine karıştım derken, iki eli böğründe kaldı..."

Kalabalığın içinden, kasketli, bol paçalı, çarıklı biri daha yürüdü onlara doğru. Onların yabancı oldukları besbelliydi.

·"Hoş geldiniz arkadaşlar" dedi. "Ben Ahmet..." Tek tek ellerini sıktı hepsinin.

"Hoş bulduk..."

"Hoş bulduk..."

"Hoş bulduk..."

Ahmet ekin tarlasından gelmekteyken oraya sapmıştı. Paçaları pıtrak dikeniyle sıvalı, elleri çatlak çatlaktı.

Onlar da kendilerini tanıttılar. Köye gelmekte ereklerinin neler olduğunu anlattılar.

"Hele eve gidelim de bir dinlenin" dedi Ahmet. Eve giderken dertleştiler:

"Köy davasıyla uğraşmak kolay olmuyor" diye söylendi Ahmet.

İçlerinden bir kısmı başlarını salladılar "evet" dercesine.

Hasan:

"Bir dava uğruna başını verenler var dostum, daha bizimkiler nedir onların yanında. Halkın, anlayışsızlık yüzünden çıkardığı ufak tefek güçlükler."

"Bir de ötekiler, halkı anlayıp bilmeden yönetmeğe çalışanlar vardır ki, hiç kimsenin gık demesini uygun bulmazlar, yerden yere çalarlar adamı" dedi Ahmet.

"Konuşmanızda çok çekmişlerin havası var Ahmet Bey?"

"Yazık ki öyle" dedi Ahmet, "epey serencam geçirdik."

"Mesleğinizden olmadınız ya?"

"Ayırdılar dostum" diye, yine üzüntüyle karşıladı Hasan'ın sorusunu.

"Şimdi?"

"Arpa tarlası."

"Nasıl olur?"

"Aslına dönüş..."

Sabahleyin dört-beş yaşlarındaki işe gitmeyen çocuklardan bir kalabalık doldurmuştu köy alanını. On kadar da ihtiyar vardı elleri asalı. Alana bakan dam başlarında birkaç kadın da görünüyordu.

Hasan, hasta olanlar ya da evinde hastası bulunanlar olup olmadığını sordu. Vardı hastası olanlar. Eksik olur muydu? Öteki köyleri de düşünerek, eldeki hapların bir kısmını dağıttı Hasan.

Salim konuşmaya başladı sonra. Uzun uzun laf edip kafa patlatmayacağını, yalnız bir iki noktaya dokunmakta köylüler için yarar umduğunu söyledi. Cebinden, çok eskiden hazırlanmış bir kağıt çıkararak şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Vatanımızın bu tarihi köşesinde, mukaddesatına ve şanlı mazisine bağlı köylü vatandaşlarım!

Huzur ve hürriyet dolu havasından milli ruhumuzu doldurduğumuz bu topraklar üzerinde vekarla ve vazife aşkıyla yaşamakta olduğunuzdan şüphem yoktur. Tarihin Türk'e suratını astığı ve hayat ufuklarını kararttığı bir günde bu korkunç karanlıktan faydalanarak, medeniyetin mana ve meziyetlerini unutup da, namertçe gazabını üzerimize yağdırmaya koyulanlara nasıl bir ders vermişsek, bugün de aynı mukaddes topraklar üzerinde medeniyetin nurlu ufuklarına doğru hızla ilerlememiz elimizdedir ve bizler bunu yapacağız.

İnsaniyeti, ihtiraslarına ve küflü ideolojilerine kurban etmek isteyenler ve maddenin, menfaatin iğrenç merdivenlerine tırmanmak için mert ve şerefli bir milletin kanını içmek isteyenler nasıl hayal sükutuna uğramışlarsa, cehalet ve gerilik de yılmaz azmimiz önünde elbette dize geleceklerdir.

Bizim en kutsal görevimiz hep vatan olacaktır. En büyük

gayemiz, vatanı omuzlarımızda yükseltmek ve hür, mutlu bir vatan haline getirmektir.

Biz, vatanımız üstünde milletimize ve hür insanlığa şerefle hizmet ettiğimiz sürece, sizler huzur ve mutluluk içinde çalışın, uykunuzu rahat uyuyun...

İnsanlığı ve medeniyeti, düştüğü vahşet uçurumundan kurtaracak olan daima bizleriz..."

Alkışlandı, göğsü gururla doldu Salim'in.

Az sonra, yanlarında köy bekçisi Caynal Ismayıl olduğu halde, tuttular Pasaklı Mandama köyünün yolunu...

SON

TÜRK BASININDA

TÜRK BASININDA

Bir orta Anadolu köyünün acı gerçeği, bana öyle geliyor ki, bütün çıplaklığıyla ilk kez bu kitapta dile geliyor. Bu kitap doğrudan doğruya köyde doğmuş, köyde yaşayan bir köy çocuğunun tanıklığıdır. Büyük değeri de bu yüzdendir.

Bizim Köy'ün sadece bir yazınsal yapıt gibi değil, Türk köyünün kalkınması, Türk köylüsünün insanlık haklarına kavuşması uğrunda yazılmış bir rapor, hatta isterseniz bir ithamname gibi okunması gerekir.

Yaşar Nabi Nayır *(Varlık dergisi)*

Mahmut Makal yeryüzünde kültüre hizmet etmiş, dünyayı daha iyiye ve daha güzele götürmek için çaba harcamış dört kişiden biridir. Eskiden İstanbul İstanbul'du, taşra da taşra. Romancı, yazar, şair adam kentsoylu olmalıydı. Makal bu çerçeveyi parçaladığında bomba patlatmıştı...

İlhan Selçuk *(Cumhuriyet gazetesi)*

Bu kitabı okuyan hiçbir milliyetçi ve devrimci Türk, vicdan azabından değil de gönül üzüntüsünden birkaç gece kurtulamaz. Ziraat Enstitüsünün, Tıp Fakültesinin, Yüksek Mühendis Mektebinin, Siyasi İlimler Mektebinin ve üniversite kollarının hepsinde Makal'ın kitabını okuturdum, bu kitap üzerine tezler hazırlatırdım.

Falih Rıfkı Atay *(Ulus gazetesi)*

Mahmut Makal'ın rahat edebiyata rahatça vardığını sananlar aldanır. Zamanımızda edebiyatın böylesine, ancak ekmek gibi alın teriyle kazanılmış ve tadına varılmış bir kültürle varılabiliyor.

Sabahattin Eyüboğlu *(Kitaplar dergisi)*

Türk köyünün çıplak gerçeğini bu derece keskin gölgesiz, süslü ve özentili cümlelerden uzak, fakat yine de içli bir üslupla önümüze seren bir başka kitap okuduğumu hatırlamıyorum. Genç yaşında yabancı dillere çevrilen ve dünya aydınları arasında olumlu yankılar uyandıran Makal'dan, şöhret, servet ve refah kapıları ufak bir işaret beklemektedir. Sağdan soldan ve hatta devrin hükümetinden kendisine öneriler yağıyor. Fakat Makal'ın bir tek ülküsü vardır: Okumak, öğrenmek, öğretmek ve topluma yararlı olmak...

***Nadir Nadi** (Cumhuriyet gazetesi)*

Mahmut Makal tek değildir. Başkasınınkine benzemez bir kişiliği var elbette, o ayrı iş. Yalnız, bilelim ki edebiyatımızda bir Mahmut Makal çığırı. Mahmut Makal'lar çığırı açılıyor. Onların karşısında biz küçüklüğümüzü anlamalıyız. Yurdu da, yurdumuzla birlikte edebiyatımızı da bugünkü gençler, bu Mahmut Makal'lar kuşağı kurtaracatır. Gerçeği onlar getiriyor edebiyatımıza. Hepsi de yurda değinir değinmez, en güzel dili, en temiz dili buluveriyorlar. Mahmut Makal'ın, Ali Dündar'ın yazılarını okuyorum da bizim dil kavgalarımızdan utanıyorum doğrusu.

***Nurullah Ataç** (Ulus gazetesi)*

Varlık dergisinde ara sıra bir köy öğretmeninin köyüne ilişkin çok güzel yazıları çıkıyordu. Bizim Köy'ü aldım, çok beğendim.

***Nazım Hikmet** (Yeni Dergi)*

Memleket insanlarının yüzde sekseninin yüz kızartıcı durumunu apaçık ortaya dökme yürekliliğini gösteren, Demokratlar iktidara geldikten sonra da uyarıcı yazıları hoş görülmeyen Makal'a 27 Mayıstan sonra da korkuyla bakılıyor. Poliste ve Emniyet Müdürlüğünde koskoca bir dosyası var. Sözün kısası, Makal baştakiler için sakıncalı kişi olmuştur. Makal veya daha yüzlerce aydın, ileri düşünceden ve insanlarımızın daha iyi yarınlara kavuşmasından yana sanatçı, düşünür, yazar için son yıllarda "ilgili" ve "yetkili" makamların düzenlediği daha neler vardır...

***Burhan Arpad** (Vatan gazetesi)*

Ve kendimi Mahmut Makal dışında, romancı olan ilk Türk köylüsü olarak görüyorum.

***Yaşar Kemal** (Sanat Dergisi)*

Bu güzelim yurdu bir hapishaneye çevirenler, insan haklarını hiçe sayanlar, anayasayı çiğneyenler kimlerdir? Yalnız kendileri bu yurdu seviyorlar, Makal gibiler yurtlarını sevmedikleri için mi Türk halkının yararına kalemlerini kullanarak, lokmalarını kendilerine zehrediyor, çırpınıyor, anlayışsızlar elinde kahrolup duruyorlar? Yazık... CHP iktidarında böyle, DP iktidarında böyle oldu, yine de böyle oluyor. Ama Fikret'in özlediği sabah bir gün olacak. Sabah olacak...

***Aziz Nesin** (Akşam gazetesi)*

Mahmut Makal, gerçekçi Türk yazınının duygusal yaklaşımdan eylemci işleve geçisinde tohumu çatlatmıştır. Ardından gelmiştir öbürleri.

***Adnan Binyazar** (Sanat Olayı dergisi)*

Milletvekillerinin evrak çantalarında Makal'ın yapıtlarından birer tane bulunmalıdır.

***Ercüment Ekrem Talu** (Son Posta gazetesi)*

Anadolu'yu tanımak istersen, hemen kitapçıya koş, bir tane Bizim Köy al, çekil bir köşeye yutkuna yutkuna oku. Okuyup bitirdikten sonra da aynaya bakmayı unutma.

***Suat Taşer** (Zafer gazetesi)*

Amerika'da Türkiye hakkındaki yabancı dil yapıtlardan bir sergi düzenlememiz istenmişti. Katalogda Makal'ın çevirisini de bulduk. Aslıyla birlikte sergiye koyduk. Basmakalıp edebiyattan her anlamıyla uzak bir köy edebiyatına öncülük eden genç yazarın yapıtlarına böyle bir sergide yer vermek ödevimizdi.

***Sami N. Özerdim** (Varlık dergisi)*

Makal, köyün sorunlarına bilgiyle yaklaşmaktadır. Köye ve insanımıza bakışı bütün olumsuz durumlara karşın umut yüklüdür. Onun yapıtları bilginin aklın, sevginin ve umudun ne kadar çok şey başarmaya yeteceğini göstermektedir.

***Konur Ertop** (Günaydın, 8. 4. 1978)*

Mahmut Makal olayı, meziyet düşmanlığının yaşayan biçimine çok canlı bir örnektir. İdealist bir köylü genci köyünü olduğu gibi dünyaya tanıtmayı iş ediniyor ve ortaya halis ve temiz bir sanat yapıtı çıkarıyor.

***Ahmet Emin Yalman** (Vatan gazetesi)*

Remarque *"Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"* adlı yapıtında koskoca bir savaşı anlatmış. Makal, hareketsiz, olaysız, mini mini bir köy içinde o savaş kadar olağanüstü bir yaşam kavgasını -Anadolu köylüsünün geçim derdiyle pençeleşmesini- aynı ilginçlikle anlatıyor.

Genç yazarın yapıtı üstüne sade ben kaç yazı yazdım. Başkaları da o kadar çok yazdılar ki, neredeyse bir kitaplık dolduracak. Bu da, nüfusumuzun çoğunluğunu oluşturan köylülere ilişkin gerçekçi ve içten galiba bir tek kitabın mevcut oluşundan ileri geliyor...

***Vâ-Nu** (Akşam gazetesi)*

Mahmut, sen tam adı üstünde sanat görevi yapıyorsun. Bize köyü ilk kez dört köşesiyle tanıtıyorsun. Hikayelerin, elbette doğruyu söylüyor. Tanıyı konduruyor. Görevi de tamamı tamamına yapıyor. Öyle ki Türk köyü davasını ele alacak olan içten bir devrimci ya da ıslahatçı veya kalkındırıcı ve yürütücü, ana harita olarak eline senin kitaplarını alsa, sanırım sağa sola kaymadan hedefe doğru yol alır. Böylece de bu ülkede görülecek tek işin ucundan tutulmuş olur.

***İlhan Tarus** (Varlık dergisi)*

Makal'ın yazdıklarının önemi, Cumhuriyet kuşaklarının karşılaşacağı kültür, uygarlık ve ekonomik genişleme sorununun uzamı hakkında en doğru haberci olmasındandır. Bizim Köy yazarı,

Türkiye'de ilkesiz ve davasız oportünist politikacının elinde, azametli bir kuvvet haline gelebilecek, 25 yılda uygarlık, insanlık, ilerleme ve özgür düşünce alanında ne yapılmışsa, hepsini kısa zamanda yok edecek unsurlara dikkati ilk çeken aydın bir Türk gencidir. Kitaplarının İngilizce çevirisindeki önsözleri dikkatle okunmalıdır. Bu önsözlerde, 1950 iktidar değişmesinde de büyük rol oynadığına işaret edilmektedir.

Forum dergisi *(başyazıdan)*

Kültür alanında uluslararası en büyük değer payesine layık görülen ülkücü öğretmen Mahmut Makal, bugün kendi toplumunda karşılaştığı her türlü baskıya karşın, görevini kendi toplumunda sürdürmektedir.

Abdi İpekçi *(Milliyet gazetesi)*

Gerçeği olduğu gibi görerek buna dayanan işler yapılırsa çetin sanılan sorunları çözmek kolaylaşır. Yazılarında, birçok insanlar için yüzyıllar boyunca gizli kalmış ve bu sebepten çözülmez bir düğüm sanılan sorunları açık açık, arka arkaya dizişin, köylerin kalkınması hesabına iş yapmak isteyenlere ne büyük kolaylıklar hazırlamaktadır. Bu yazılarda bizim henüz pek alışık olmadığımız bir üslup ve eda biçimi vardır ki, köy dilinin ulusal yazınımıza mal olması için böyle yazılara pek gereksinim var. Onun için bu bakımdan da hizmetin büyüktür.

Hakkı Tonguç *(Tonguç'a Kitap)*

Biliyor musunuz Makal'ın kitabı neden bunca güzel? Güzel bir kitap yazmaya özenmemiş de ondan.

Oktay Rıfat *(Yaprak dergisi)*

Bizim Köy bir sanat yapıtı olarak da büyük. Büyük, çünkü kuvvetini dile getirdiği gerçekten alıyor.

Vedat Günyol *(Yücel dergisi)*

Senin kitabı okurken yanımda anam da vardı. Güle güle katıldık gittik. Güldük ama, ne yalan söyleyim Mahmut, sen tıpkı Molyer'e benziyorsun. Nüktelerin zehir gibi. Geri tarafı neyse ne ama, hele bir hoca portresi çizmişsin... Bıçak yemin olsun, bıçak!..

Fakir Baykurt *(Varlık dergisi)*

Makal günün birinde ölür gider, her fani gibi. Ama Makal'dan geriye kalacak birkaç kitap var, bütün bir yaşam boyunca verilmiş yiğitçe bir kavga var. Onun ardına jandarmalar takan Sirer'den, İleri'den, Yardımcı'dan, Dengiz'den ne kalacak?

İlhami Soysal *(Akşam gazetesi)*

Mahmut Makal, bir öncü, dünyanın çeşitli ülkelerinde ün kazanmış bir yazar, bir eğitimci. Seviniyoruz bizden de böyle biri çıktı diye. Kitapçılarda Fransızca, Almanca, İngilizce bir yapıtına rastlayınca, bir kitap kabında resmini görünce mutlu oluyoruz.

Oktay Akbal *(Cumhuriyet gazetesi)*

Mahmut Makal'ın kitabını bir hamlede yer yutar gibi okuduktan sonra elimde olmayarak "yaşa aslan!" diye haykırdığım zaman, saat gecenin üçüne çeyrek vardı.

Onu hiç tanımıyorum. Hiçbir yerde görmüşlüğüm falan da yok doğallıkla... Gecenin üçünde beni heyecanlandıran bu delikanlıyı alnından öpmek için önüne geçilmez bir istek duymuş, buna olanak bulunmayınca da kaleme kağıda sarılmış Bizim Köy hakkında bir övgü döktürmüştüm.

Ne zaman uykuya geçtim bilmem. Sabahleyin çok erken uyandığım zaman akşamki heyecanı yeniden yaşadım ve karıma: "Bu kitabı bugün oku" dedim. "Hemen oku... Senden yemek falan istemiyorum, öğleye kadar oku, üzerinde konuşalım!"

Orhan Kemal *(Yaprak dergisi)*

Mahmut Makal'lar, yurdumuzun gerçek yüzünü bize yetki ile gösteriyorlar. Kendi içlerine kapanmış aydınlarımızı uyandıracaklar, utandıracaklar.

***Melih Cevdet Anday** (Yaprak dergisi)*

Bizim Köy'ü yazan bir insandan bu ülkeye kötülük geleceğine inanamayız. Onun bu yurdu en az Niğde Valisi kadar sevdiğini biliriz. Ebubekir Hazım Tepeyran'ın meşrutiyet yıllarında çıkmış Küçük Paşa adlı bir kitabı vardır. Niğde bölgesindeki köylülerin durumunu anlatır. Anlatılan durumun da Bizim Köy'de anlatılandan ayrımı yoktur. Yani Makal'ın gördüğü iş, böylece, o köylülerin yüzyıllardır değişmeyen yazgılarını bir de bugünkü kuşaklara göstermek olmuş. Sonunda da tutuklanmış.

***Orhan Veli Kanık** (Yaprak dergisi)*

Mahmut Makal'ın yapıtında her şey 'dama' der. Ondan sonra gelenler sadece köyü anlatıyorlar...

***Mehmet Kemal** (Barış gazetesi)*

Nerde Türk halkı için savaşan bir Türk aydını vardır, onu dünya alkışlasa da Türkiye'nin yerli kompradoru lanetleyecek ve yerin dibine batırmaya çalışacaktır. Mahmut Makal'ın başına gelen budur. Çünkü bu değerlerden Mahmut Makal, her türlü baskıya karşı koymuş, kimseye boyun eğmemiş, gazaba çaptırılmış biriydi. Onun dünya kamuoyu önünde alkışlanması, kendisini alaşağı etmek isteyenleri bir kat daha küçültüyor.

***Çetin Altan** (Akşam gazetesi)*

Size ben Makal ayarında yüzlerce Türk sol yazarı, çizeri, sanatçısı, düşünürü sayabilirim. Siz bana Makal'ın eline su dökebilecek, yurt dışına adım atar atmaz sudan çıkmış balığa dönmeyecek on sağcımızın adını verebilir misiniz?

***Refik Erduran** (Milliyet gazetesi)*

Hak bildiğim yolda Makal gibi bir canyoldaşı daha kazanmanın sevinci içindeyim. Mahmut Makal'lar edebiyat'tan çok, bir memleket davası olan bu yolda başarılı olacaklardır.

***Samim Kocagöz** (Yeditepe dergisi)*

Edebiyatımızda yeni bir aşama belki de bu yapıtla başlayacaktır. Bu, gerçek, her türlü abartı ve kişisel görüşlerle niteliği değişmemiş bir gerçekçiliğin egemen olduğu edebiyat aşamasıdır. Orta Anadolu köy halkının yaşamından gerçek sahneler cidden çok sanatkârane gösterilmiş bulunuyor.

***Samet Ağaoğlu** (Varlık dergisi)*

Makal, kuşağımızın zaferini kazanmış oldun. Yapıtın "Hayal Şehir" gibi ödül kazanmayabilir. Fakat okuması, yazması, anlama isteği olanların zihinlerini kazanacağı muhakkaktır. Hâlâ Amerika'ya, bilmem nereye ziraat uzmanlığı için adam gönderiyorlar. Çalışmaz bu adamlar bizim köyümüzde. Camlı masa gerisinde oturacak olduktan sonra, şimdiye kadar uzman olup dönenler yetmiyor mu?

***Muzaffer Hacıhasanoğlu** (Varlık dergisi)*

Mahmut Makal davanın dış manzarası ile iç manzarasını maharetle ortaya koyuyor. Ve gösteriyor ki, yaralara parmak basmamak için biz, sürekli olarak gerçeği görmekten kaçınmışız, sürekli olarak köyü kendi dert ve acıları içinde bırakmış, büyük bir bencillikle aynı vatan üzerinde birbiriyle bağdaşmayan iki hayat yaratmışız.

***Cihat Baban** (Son Saat gazetesi)*

Bizim soyumuzun hayal çağını yaşamamız gerekiyordu, ama bizden ilerdeki soylar, daha zengin daha sağlam kaynaklarla işe başlıyorlar. En güzel örnek, Köy Enstitülerinden yetişen yazarların durumudur. Birçok yazarın, bir sürü denemelerden sonra bile varamadığı salt edebiyat alanına Mahmut Makal, tek bir kitapla varıverdi. Ama onun yolunu hayat ve Türk edebiyatının yeni gelişme olanakları açmış bulunuyor.

***Ceyhun Atuf Kansu** (Varlık dergisi)*

Bizim Köy 1950'de bir başyapıttı. 1995'te de bir başyapıt. Anlatılan nesne ya da olayın kendisi sanılacak ölçüde yalın anlatımıyla, sıradanı şiire dönüştüren gözlem gücüyle, yoksulun o soylu ve varla yok arası gülümsemesiyle donanmış genç anlatımcının duyarlı olduğu kadar da nesnel yaklaşımıyla, Bizim Köy yazınımızda bir doruktur...

Prof. Tahsin Yücel *(Cumhuriyet, 5. 9. 1995)*

Mahmut Makal, halihazırda yaşayan en büyük öykü yazarımızdır. Kentli küçük burjuvazinin uydurma aşkları, halktan kopuk kahramanlıkları ve sanal acıları onu ilgilendirmemektedir. Makal'ı ilgilendiren, sevgili köylüsüdür. Ve onu anlatmak için de pek çok acılara katlanmıştır.

Dr. Yahya Kanbolat *(Cumhuriyet Kitap eki 16.4.1998)*

Makal siyasal iktidarlar için bir hasım olmuş çıkmıştır. Yirmi üç yıldır iktidara kim gelmişse, onun sillesini yemiştir. Suçu da köyü yazmaktır. Türk toplumuna karşı görevini yapmış bir öğretmen, bir yazar, yirmi üç yıldır, o toplumun gözleri önünde manevi bir işkence ile cezalandırılmaktadır.

Sadun Tanju *(Cumhuriyet gazetesi)*

Demokrasi deneyimleri, iktidar değişiklikleri bile aydın geçinen çevrelerde, Makal'ın uyandırdığı şaşkınlık, yılgınlık ve hayreti uyandıramamıştır. Kamuoyu yüzyıllardır ilk kez "efendimiz" köylünün ne olduğunu bir köy çocuğunun ağzından dinliyordu. Makal'ın gayet sağlam ve iyi bir anlatımı var.

(Akis dergisi)

Eski kuşağın, *"Ayağı nalınlı kızların tıpış tıpış raksettiği yer"* olarak tasvir ettiği Anadolu köyünün üstündeki kalın ve karanlık perdeyi yırtıp atmak ancak Mahmut Makal'a nasip olabilmiştir. Makal, böyle mutlu bir akımın öncüsüdür. İşini çok iyi bilen bir yazardır; bu yüzden teslim bayrağını çekemez. Edebiyatı, edebiyat olsun diye

yapan eski kuşaktan değil çünkü. Geri bırakılmış bir halkın acısını Makal ve Makallar çekecektir. Ama şurası bilinsin ki, tarihin kutsal sayfaları bu acı çekenlere yer verecektir, acı çektirenlere değil.

Ahmet Köklügüller *(Çaltı dergisi)*

SAKAL-MAKAL

Yahut
Aferin Oğlum Ahmet
Bu yolda devam et.

Herifçioğlu Sen Mişel'de koyuvermiş sakalı
Neylesin Bizim Köy'ü, nitsin Mahmut Makal'ı
Esmeri, sarışını, kumralı, kuzguni karası
Cebinde dört dilberin telefon numarası
Bir elinde telefon bir elinde kesesi
Uyyy! Yesun oni nenesi
Yesun oni nenesi.

Bedri Rahmi Eyüboğlu *(Yeditepe dergisi)*

Derleyip düzenleyen: Kaya Serdengeçti

MAHMUT MAKAL - BÜTÜN ESERLERİ DİZİSİNDE YER ALAN KİTAPLAR

BİZİM KÖY

HAYAL VE GERÇEK

MEMLEKETİN SAHİPLERİ

KURU SEVDA

KÖYE GİDENLER

KALKINMA MASALI

ÖTELERİN HAVASI

YERALTINDA BİR ANADOLU

ZULÜM MAKİNESİ

KARANLIĞI ZORLAYANLAR

DEĞİŞENLER

KÖY ENSTİTÜLERİ VE ÖTESİ

BİR İŞÇİNİN GÜNLÜĞÜNDEN

AĞLATI

ANIMSI ACIMSI

BOZKIRDAKİ KIVILCIM

DELİ MEHMET'İN TÜRKÜSÜ

mahmut makal

1930'da Aksaray'ın Demirci köyünde doğdu. 1947'de İvriz Köy Enstitüsü'nü bitirerek köy öğretmeni oldu. 1950'de yayınlanan "Bizim Köy" adlı kitabı ilgi ile karşılandı. Değişenler (Bizim Köy, 1975) adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu ödülünü, tüm yapıtlarıyla da Unesco'nun "Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü"nü aldı.
Yüksek öğrenimini Gazi Eğitim Enstitüsünde yaptı. 1961-62'de İngiltere'de eğitim teknikleri öğrenimi aldı, 1964-65'te Fransa'da sosyoloji eğitimi gördü, 1971-72'de bir ders yılı Venedik'te Türk Dili ve Edebiyatı okuttu.
Kitapları Bulgaristan'dan Japonya'ya pek çok ülkede yayınlandı.
'Mahmut Makal, bugün kendi toplumunda karşılaştığı türlü baskılara karşın kendi ülkesinde yaşamaya devam etmektedir.'

KÖYE GİDENLER

"Köye Gidenler", bilisizliğe, bilinçsizliğe, bağnazlığa ve kör inançlara karşı savaşanların bir 'uzun' öyküsü. Kendisi de bu aydınlanma savaşçılarından biri olan Mahmut Makal'ın bu yapıtı, ülkemizde o yıllardan bu yana değişmeyen, tersine üstüste katlanarak çok yönlü boyutlara ulaşan bozuk düzene çarpıcı bir ışık tutuyor. 'Yozlaşan kentli' ile 'bilgisiz köylü' ikileminin arasında sıkışıp kalmış 'aydın' tiplemeleri başka deyişle, çıkarcı yönetenlerle, kör inançlarının kölesi yönetilenlere karşı bilimselliğin eğitimini sürdürmeye çalışanların; öğretmenlerin acı dolu serüveni olarak da tanımlanabilir... Ya da 20. yüzyıl Türkiye'sinin yazgısını saptayarak, bugünü oluşturan trajik yaşamı...

KARİYE KİTAPLIĞI

ISBN 975-8054-31-7

9 789758 054312

yavuz bakan: (212) 575 01 47